

**T.C
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ
ANABİLİM DALI**

ADANA MÜZESİ'NDE BULUNAN HAÇLAR

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Çağlayan YAVUZ**

**Danışman
Prof. Dr. Candan ÜLKÜ**

KASIM-2023, MERSİN

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ
ANABİLİM DALI**

ADANA MÜZESİ'NDE BULUNAN HAÇLAR

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Çağlayan YAVUZ
ORCID NO: 0000-0002-2133-1007**

**Danışman
Prof. Dr. Candan ÜLKÜ
ORCID NO: 0000-0002-6255-3394**

KASIM-2023, MERSİN

ÖZET

ADANA MÜZESİ'NDE BULUNAN HAÇLAR

İnsanlık tarihinin vazgeçilmezi kabul edilen inanç sistemi, her dönemde farklılıklar gösterse de temelde değişmemiştir. İnançlar farklı şekillere bürünmüş ve insanlar her anlarında bunları yanında taşımak istemiştir. Roma döneminde ceza aracı olarak kullanılan çarmıh, İsa'nın çarmıha gerilmesi ve Bizans döneminde dinin resmi olarak ilan edilmesi ile kutsal bir simge halini almıştır. Zaman içerisinde haç, farklı anlamlar taşımış ve dönemin siyasi gücüne göre farklı şekiller almıştır. Hıristiyanlığın resmi din olarak kabulü sonucu kiliselerde belirli ve özel günlerde ayinler yapılmıştır. Liturji olarak adlandırılan bu ayinler/törenler kendi içinde doğum, imparatorluk, ölüm, vaftiz ve ökaristi (şükran) ayini olarak gruplara ayrılmıştır. Bu çalışmamızda ökaristi ayininde kullanılan ve Adana Müzesi'nde bulunan haçlar ele alınmıştır. Adana Müzesi teşhirinde ve arkeoloji deposunda yer alan haçlar kendi dönemleri içerisinde siyasi, sosyal ve ekonomik hayattan nasıl etkilenmiş, inanç sisteminde yeri nedir; bu, maden sanatına nasıl yansımış ve diğer kültürlerle etkileşimi nasıldır? gibi sorularla metot belirlenmiş böylelikle doğru bir kataloglama ve tarihlendirme yapılmıştır. Bir dönemin siyasi, sosyal ve ekonomik düzeyi hakkında doğru bilgiler, kazılarla gün yüzüne çıkarılmış eserler sayesinde ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Adana Müzesi envanterinde kayıtlı olan yüz altı (106) adet haçın dönemin maden sanatları ve ayinleri açısından değerlendirilmesi, bu çalışmada araştırma konusu olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Haç, Liturji, Müze, Maden, Hıristiyanlık.

Danışman: Prof. Dr. Candan ÜLKÜ, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Mersin Üniversitesi, Mersin.

ABSTRACT

CROSSES FOUND IN ADANA MUSEUM

The belief system, which is considered indispensable in the history of humanity, has not changed fundamentally, although it differs in every period. Beliefs took different forms and people wanted to carry them with them in every moment. The cross, which was used as a punishment tool in the Roman period, became a sacred symbol with the crucifixion of Jesus and the official declaration of religion in the Byzantine period. It had different meanings over time and took different forms according to the political power of the period. As a result of the acceptance of Christianity as the official religion, rites were held in churches on certain and special days. These rites, called "Liturgy", are divided into groups as empire, birth, death, baptism and eucharist (gratitude) ceremonies. In this study, the crosses found in Adana Museum and used in the eucharist ritual are discussed. The method was determined with questions such as "How were the crosses, which are in the exhibition and archaeological storage of Adana Museum, affected by the political and social life in their own time?", "How is this reflected in the art of metal?" and "How does it interact with other cultures?"; thus, an accurate cataloging and dating was made. Accurate information about the political, social and economic level of a period has emerged thanks to the artifacts unearthed during excavations. Therefore, the evaluation of eighty-five (85) crosses registered in the Adana Museum inventory in terms of metal arts and rites of the period was determined as a research topic in this study.

Keywords: Cross, Liturgy, Museum, Metal, Christianity.

Advisor: Prof. Dr. Candan ÜLKÜ, Department of Art History, Mersin University, Mersin

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans eğitimim ve tez çalışma/hazırlanma dönemimde ihtiyaç duyduğum her an yardımlarını ve bilgilerini esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Candan ÜLKÜ'ye, tez jüri üyeleri Doç. Dr. Şener YILDIRIM ve Dr. Öğr. Üyesi Semra PALAZ YILDIRIM'a,

Bu sürecin her aşamasında, fotoğraf çekiminde, çiziminde değerli vaktini ayıran Müze uzmanlarımızdan Arkeolog İmam KESKİN'e; çalışmalarım için fırsat oluşturan her daim destekçim Sanat Tarihçi Serap ELİFCİ'ye; kurumumdaki işler konusunda kolaylık sağlayıp manevi desteğini hissettiren arkadaşım Arkeolog Bilge KARASOLAK'a, teknik kısmında işleri yürüten Müze Araştırmacısı Hacer KARANFİL'e; eserlerle ilgili gerekli izinleri sağlayan Uzman Arzu OVACIK'a, Müze Araştırmacısı Ali DOĞAN'a, Uzman Servet KOCAÇINAR'a ve Uzman Renas KULA'ya;

Tez yazımını birlikte yürüttüğüm Çukurova Üniversitesi Arkeoloji bölümü öğrencisi çok değer verdiğim Pelin VİRANLI'ya;

Eserler üzerindeki yazıları okuyarak tezime katkıda bulunan Dr. Kenan BEŞALTI'ya;

Tezimde çeviri ve görüşleriyle kütüphane araştırmalarımnda destek veren yeri her zaman ayrı olan arkadaşlarım Gülümcan ÖZKİRAZ'a ve Elif Mine KARADENİZ'e;

Doğduğum andan itibaren her şeyiyle yanımda olup bana güç veren en zor, sıkıntılı anımda toparlanmamı sağlayan canım annem Emine'ye, her konuda konuşabildiğim, fikirleriyle farklı bir yol gösteren canım babam Kemal'e; başta eğitim hayatım olmak üzere yaşamımın her alanında desteklerini esirgemeyen canım ağabeylerim Ramazan ve İlker'e;

Hayat müşterektir diyerek zorluklarımı kolaylaştıran sevgili eşim Ali Ümüt'e; pandemi süreciyle başladığım yüksek lisansta oyun saatlerinden feragat eden "Hadi anne ödevine çalış!" diyerek bıraktığım dediğim noktada tekrar başlamama vesile olan can parçam büyük oğlum Çağan Tahir'ime; akşamları erken uyumasıyla çalışmama küçük ama büyük katkısı olan canımın diğer parçası tekne kazıntım küçük oğlum Giray Aren'ime çok teşekkür ederim.

Hepiniz iyi ki varsınız.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
FOTO-KESİTLER DİZİNİ	xiii
ÇİZİMLER DİZİNİ	xv
KISALTMA ve SİMGELER	xvii
GİRİŞ	1
1. ADANA VE ADANA MÜZESİ	9
1.1. Adana	9
1.2. Adana Müzesi	11
2. HAÇIN TANIMI VE TARİHÇESİ	13
3. KATALOG	18
4. DEĞERLENDİRME	124
4.1. Haçın Türleri	124
4.1.1. Pandantif Haçlar	124
4.1.1.1. Yassı kesitli pandantif Haçlar	124
4.1.1.2. Oval/Dairesel Kesitli Pandantif Haçlar	126
4.1.2. Röliker Haçlar	127
4.1.3. Takdis Haçı	129
4.1.4. Tören Haçı	131
4.1.5. Aplik Haç	131
4.1.6. Adak Haçı	132
4.1.7. Haç Kalıbı	133
4.2. Haçların Formları	133
4.3. Malzeme Teknik	134
4.3.1. Yapım Teknikleri	136
4.3.2. Süsleme Teknikleri	140
4.4. Bezeme	141
4.5. Tarihlendirme	143
SONUÇ	147
KAYNAKLAR	149
BENZERLİK RAPORU ÖZET SAYFASI	153
ÖZGEÇMİŞ	154

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 2. 1. Titulus'lu Çarmıh Çizimi	13
Şekil 2. 2. İsa'nın Çarmıh Sahnesi	14
Şekil 2. 3. Haçların Genel Formları	17
Şekil 4. 1. Adana Müzesindeki Haçların Dağılımı	124
Şekil 4. 2. Pandantif Haçların Genel Dağılımı.	125
Şekil 4. 3. Yassı Kesitli Pandantif Haçların Tipolojisi	126
Şekil 4. 4. Oval/ Dairesel Kesitli Pandantif Haçların Tipolojisi.	127
Şekil 4. 5. Röliker Haçların Genel Dağılımı.	128
Şekil 4. 6. Röliker Haçların Tipolojisi.	129
Şekil 4. 7. Takdis Haçların Genel Dağılımı	130
Şekil 4. 8. Takdis Haçların Tipolojisi.	130
Şekil 4. 9. Tören Haçların Genel Dağılımı.	131
Şekil 4. 10. Aplik Haçların Genel Dağılımı.	132
Şekil 4. 11. Adak Haçlarının Genel Dağılımı.	132
Şekil 4. 12. Haç Kalıbı Genel Dağılımı.	133
Şekil 4. 13. Haçların Genel Formları	134
Şekil 4. 14. Haçların Genel Malzeme Teknik Dağılımı	136
Şekil 4. 15. Haçların Malzeme Dağılımı.	136
Şekil 4. 16. Haç Kolye Taş Döküm Kalıbı ve Taş Döküm Kalıbı	137
Şekil 4. 17. Kaplama yöntemlerini gösteren çizimler	138
Şekil 4. 18. Orta Kısmı Delikli (Taşlı) Haçı Gösteren Çizim	138
Şekil 4. 19. Telin Metal Haçın Yapımında Kullanılmasını Gösteren Çizim	138
Şekil 4. 20. Haçların Genel Bezeme Dağılımı.	141
Şekil 4. 21. Katalog Numarası 21 olan pandantif haç	144
Şekil 4. 22. Pandantif Haç	144
Şekil 4. 23. Katalog Numarası 15 olan pandantif haç	144
Şekil 4. 24. Pandantif Haç	144
Şekil 4. 25. Katalog Numarası 29 olan pandantif haç	145
Şekil 4. 26. Pandantif Haç	145
Şekil 4. 27. Katalog Numarası 22 olan pandantif haç	145
Şekil 4. 28. Pandantif Haç	145
Şekil 4. 29. Katalog Numarası 80 olan röliker haç	145
Şekil 4. 30. Röliker Haç	145
Şekil 4. 31. Haçların Yüzyıllara Göre Genel Dağılımı	146
Şekil 5. 1. Haçların Müzeye Geliş Şeklinin Genel Dağılımı	147

Resim 82.1.	82 nolu katalogda yer alan röliker haçın ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 82)	99
Resim 82.2.	82 nolu katalogda yer alan röliker haçın arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 82)	99
Resim 83.1.	83 nolu katalogda yer alan röliker haçın ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 83)	100
Resim 83.2.	83 nolu katalogda yer alan röliker haçın arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 83)	100
Resim 84.1.	84 nolu katalogda yer alan röliker haçın ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 84)	101
Resim 84.2.	84 nolu katalogda yer alan röliker haçın arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 84)	101
Resim 85.1.	85 nolu katalogda yer alan röliker haçın ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 85)	102
Resim 85.2.	85 nolu katalogda yer alan röliker haçın arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 85)	102
Resim 86.1.	86 nolu katalogda yer alan röliker haçın ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 86)	103
Resim 86.2.	86 nolu katalogda yer alan röliker haçın arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 86)	103
Resim 87.1.	87 nolu katalogda yer alan röliker haçın ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 87)	104
Resim 87.2.	87 nolu katalogda yer alan röliker haçın arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 87)	104
Resim 88.1.	88 nolu katalogda yer alan röliker haçın ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 88)	105
Resim 88.2.	88 nolu katalogda yer alan röliker haçın arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 88)	105
Resim 89.1.	89 nolu katalogda yer alan röliker haçın ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 89)	106
Resim 89.2.	89 nolu katalogda yer alan röliker haçın arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 89)	106
Resim 90.1.	90 nolu katalogda yer alan röliker haçın ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 90)	107
Resim 90.2.	90 nolu katalogda yer alan röliker haçın arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 90)	107
Resim 91.1.	91 nolu katalogda yer alan takdis haçın ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 91)	108
Resim 91.2.	91 nolu katalogda yer alan takdis haçın arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 91)	108
Resim 92.1.	92 nolu katalogda yer alan takdis haçın ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 92)	109
Resim 92.2.	92 nolu katalogda yer alan takdis haçın arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 92)	109
Resim 93.1.	93 nolu katalogda yer alan takdis haçın ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 93)	110
Resim 93.2.	93 nolu katalogda yer alan takdis haçın arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 93)	110
Resim 94.1.	94 nolu katalogda yer alan takdis haçın ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 94)	111
Resim 94.2.	94 nolu katalogda yer alan takdis haçın arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 94)	111
Resim 95.1.	95 nolu katalogda yer alan tören haçın ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 95)	112
Resim 95.2.	95 nolu katalogda yer alan tören haçın arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 95)	112
Resim 96.1.	96 nolu katalogda yer alan aplik haçın ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 96)	113
Resim 96.2.	96 nolu katalogda yer alan aplik haçın arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 96)	113
Resim 97.1.	97 nolu katalogda yer alan aplik haçın ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 97)	114
Resim 97.2.	97 nolu katalogda yer alan aplik haçın arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 97)	114
Resim 98.1.	98 nolu katalogda yer alan aplik haçın ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 98)	115
Resim 98.2.	98 nolu katalogda yer alan aplik haçın arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 98)	115
Resim 99.1.	99 nolu katalogda yer alan aplik haçın ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 99)	116
Resim 99.2.	99 nolu katalogda yer alan aplik haçın arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 99)	116
Resim 100.1.	100 nolu katalogda yer alan aplik haçın ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 100)	117
Resim 100.2.	100 nolu katalogda yer alan aplik haçın arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 100)	117
Resim 101.1.	101 nolu katalogda yer alan aplik haçın ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 101)	118
Resim 101.2.	101 nolu katalogda yer alan aplik haçın arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 101)	118
Resim 102.1.	102 nolu katalogda yer alan aplik haçın ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 102)	119
Resim 102.2.	102 nolu katalogda yer alan aplik haçın arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 102)	119
Resim 103.1.	103 nolu katalogda yer alan adak haçın ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 103)	120
Resim 103.2.	103 nolu katalogda yer alan adak haçın arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 103)	120
Resim 104.1.	104 nolu katalogda yer alan adak haçın ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 104)	121
Resim 104.2.	104 nolu katalogda yer alan adak haçın arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 104)	121
Resim 105.1.	105 nolu katalogda yer alan haç kalıbının ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 105)	122
Resim 105.2.	105 nolu katalogda yer alan haç kalıbının arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 105)	122
Resim 106.1.	106 nolu katalogda yer alan haç kalıbının ön yüzden görünüşü (Fotoğraf 106)	123
Resim 106.2.	106 nolu katalogda yer alan haç kalıbının arka yüzden görünüşü (Fotoğraf 106)	123

KISALTMA ve SİMGELER

Kısaltma/Simge	Tanım
Bkz	Bakınız.
ICOM	Milletlerarası Müzeler Konseyi
Kat:	Katalog.
M.Ö.:	Milattan Önce.
M.S.:	Milattan Sonra.
No:	Numara
Vb.	Ve benzeri
Vs:	Vesaire.
Y.Y:	Yüzyıl.

GİRİŞ

İnsanoğlu var olduğundan bu zamana değin çevresiyle yakın ilişkide olmuş, ilk çağlardan itibaren günlük yaşamda kullanabileceği nesnelere keşfetmiştir. Kronolojinin belirlenmesinde o dönemde yoğun bir şekilde kullanılan maddeler etkin olmuştur. Bunların başında taş sonrasında maden gelmektedir.

Taş devrinde taşlara şekil verilerek bunlar daha kullanılır hale getirilmiş; kimi zaman kesici alet kimi zaman da avcılık ta avları öldürmek için işlev kazanmıştır. İlerleyen zaman ve değişen hayat koşulları, ihtiyaçlar sebebiyle insanlar farklı maddelere yönelmiştir. Ateşin kullanılmasıyla hazırda bulunan nesnelere farklı şekilde faydalanılmış ve günlük hayatı kolaylaştıran bir durum ortaya çıkmıştır.

Ateşin hayat içinde yerini almasıyla yer altında saklı kalan madenler gün yüzüne çıkarılmıştır. Neolitik dönemin başlamasıyla yaşam tarzında başlayan değişim kendini havaların ısınması yani iklim değişikliğiyle metalürji alanında da göstermiştir. Önceleri yaşam yeri, korunma alanı olarak seçilen mağaralardan yerleşik yaşama geçilmesiyle ihtiyaçların da farklılaşması neticesinde insanoğlu çevresindeki materyalleri keşfe çıkmış ve doğada hazır bulunan bakır, demir, çinko, altın vs. gibi metalleri keşfetmiş ve bunları o dönemin koşullarında değerlendirerek günlük hayatta çokça kullanmaya başlamışlardır. İnsanoğlunda üretken bir yapının devam etmesiyle ilk başlarda ahşap, taş ve pişmiş toprak ihtiyacın karşılanması için kullanılmış; ancak bu materyallerin dayanıklı olmaması insanları daha dayanıklı malzeme arayışına yöneltmiştir. Tunç devrine girilmesiyle madeni objelerin günlük yaşamda kullanılması artmıştır.¹ Farklı alanlarda değişik şekillerde ağır olmayan, daha dayanıklı objeler önceleri dövme tekniğiyle sonrasında döküm ve sıvama gibi tekniklerin kullanılmasıyla yaşamın her alanında ihtiyaca karşılık vermiştir. M.Ö. 7000 yılında Anadolu'da madenlerin ergitildiği bilinmekle beraber Hititler M.Ö.2000-1200 yıllarında işlemeyi öğrendikleri ilk maden demirdir. Mısırlılar'ın M. Ö. 5000 yıllarında toprak altından çıkarmasıyla altın, üretim hayatına girmiştir. Anadolu'da ise Lidyalılar döneminde altın kullanımı para basımıyla gerçekleşmiştir.

İlk çağlardan günümüz de dahil olmak üzere maden kullanımı artarak devam etmektedir. Dönemin el sanatlarında sıkça karşılaşılan maden sanatı Bizans Döneminde de-maden cinsi değişse bile- her zaman revaçta olmuştur. Bunlar içerisinde dinsel hayatın temelini oluşturan haç imgesi yer almaktadır. Çalışmamızın temelini oluşturan haçlar ele alınarak konunun amacı, kapsamı, yöntemi ve kaynakları aşağıda belirtilerek tez çalışmamız bilimsel kriterlere uygun olabilecek katalog verisiyle daha sistematik hale getirilmiştir.

¹Bkz. Avşaroğlu, 2021, s.8.

Araştırmanın Amacı

Adana Müzesinin bölge müzesi olması nedeniyle teşhirde ve deposunda birçok eser bulunmaktadır. Bu eserler müzeye satın alma, bağış, müsadere ve kazı yoluyla gelmiştir. “Adana Müzesi’nde Bulunan Haçlar” başlığı taşıyan tez ile haç eserlerin tanımlanması, haçların üretim süreci hakkında bilgi edinmek, haçların türlerine göre sınıflandırılması, benzer örnekleriyle karşılaştırılarak tarihlendirilmesi, katalog hazırlayarak doğru bir envanter çalışması yapılması, konuyla ilgili öncesinde böyle bir çalışmanın yapılmamış olması gibi başlıklar amacı oluşturmaktadır. Söz konusu tez çalışmasının önemi ise incelenen haç eserlerin dönem imparatorluğunun siyasi, sosyal ve ekonomik hayatına bağlı olarak maden sanatı ve dini yaşamı, ritüeli hakkında azımsanmayacak derecede bilgiler sunmasıdır. Adana Müzesi envanterine kayıtlı söz konusu eserler bir araya getirilerek bunlar üzerinden ulaşılan sonuçlardan yola çıkarak Adana ve çevre illerdeki haç eserlerin önemi ve yeri hakkında bilgi edinilmesine katkıda bulunmak istenilmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Liturjik eşyalar içerisinde önemli bir yere sahip haçlar üzerinde doğru bir envanter çalışmasıyla katalog hazırlanmıştır. Adana Müzesi’nde teşhirde/depoda yer alan haç eserlere yönelik çalışma konusunda ilgili müzeye dilekçe ile başvuru yapılmıştır. Söz konusu çalışmaya yönelik ilk olarak arşiv ve kütüphane taraması gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda kütüphanelerde geniş kapsamlı bir literatür araştırması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Müze envanterine kayıtlı ilgili dönem bazında değil de maden içeriği açısından ele alınan haçların çizim ve katalog çalışmaları ile tarihlendirme çalışmaları farklı kaynaklar taranarak şekli almıştır. Müze çalışmalarında gerekli notlar alınmış; eserlerin her açıdan fotoğrafları çekilmiştir. Katalogda yer alacak eserler belirlenmiş ve düzenlemesi, çizimleri ilgili program dahilinde olmuştur. Sonraki aşamada haç eserlerin tür, form, malzeme-teknik, bezeme özellikleri açısından incelenerek değerlendirilmesi yapılmıştır.

Araştırmanın Kapsamı

‘Adana Müzesi’nde Bulunan Haçlar’ tez konumuzu oluşturmaktadır. Müze envanterine kayıtlı madeni haçlar² kendi içerisinde türlerine göre gruplandırılmış; pendantsif, röliker, takdis, tören, aplik ve adak haçlardan oluşmaktadır. Liturjide ayrı önemi olan haçlar, İsa’nın çarmıha gerilişini, ölüm karşısındaki zaferi simgelemektedir. Yazılı ve görsel kaynaklardan yola çıkarak haçın askeri ve imparatorluk törenlerinin dışında dini seremonilerinde temel öge olarak bayram günlerinde, doğal afetlerden sonra yapılan ayinlerde, kilise-saray arası yürüyüşlerde taşındığı bilinmektedir (Cotsoins, 1994, s. 8-10). Haçın 4. yy.dan itibaren dinsel bir obje olarak kullanılmasının dışında kötü etkilerden (hastalık, nazar gibi) koruduğuna inanılmasının neticesinde dinsel etkisinin yanı sıra sosyolojik etkisini de artırmıştır. Kiliseler başta olmak üzere dini işlevli yapılarda, evlerin altarlarında,

²Envanterli ve etütlük eserler cinsi bakımından kurşun, altın, taş, demir, gümüş, bronz, sedef ve cam olarak ele alınmıştır.

mezarlıklarda ya da kolye biçiminde boyna asılarak, kıyafetler üzerine baskısı yapılarak gündelik hayatta yaygın bir şekilde kullanılan haç imgesinin kötü güçlere karşı mücadele edebilecek onları bertaraf edip insanlığa huzur veren bir güç olduğuna inanılmıştır (Korpozilos-Cutler, 1991, s. 551).

IV.-XII. yüzyılda siyasi ilişkilerin Anadolu coğrafyasında etkin olan bu dönemlerde halkın günlük hayatta çeşitli ritüellerde kullandığı haçlardan pendantif haçlar, Yunan ve Latin Haçı gibi farklı ölçü ve formlarda, döküm tekniğiyle tunç ya da taş kalıplar kullanılarak meydana getirilmiş haçların yüzey bezemelerinde kabartma ve kazıma tekniğiyle geometrik, figürlü, bitkisel motifler görülmüştür. Kimi eserlerde görülen dairesel yuvalara renkli taş ve camlar yerleştirilmiştir. İp ya da zincir geçirilerek yapılan askı halkaları kimisinde boyunda taşımak için kimisinde de başka bir gereçle kullanılmak için yapılmıştır.

Röliker Haçlar³ için taş kalıplar kullanılır ve iki parçası ayrı kalıplanır sonrasında bu parçalar menteşeyle birleştirilir. Bazılarında arka kısmı oluşturan ikinci parçada dairesel yuvalar ve bunların içerisine yerleştirilmiş değerli taş ve camlar bulunmaktadır. Yüzey bezemelerinde kazıma ve kabartma tekniği ile yapılmış İsa, Melek, Meryem, Azizler, İncil Yazarları ve Vaftizci Yahya gibi figürler; bitkisel, geometrik motifler tasvir edilmiştir.

Takdis, Tören ve Adak Haçları genellikle Latin Haçı formunda döküm tekniğiyle yapılmıştır. Her birinin ölçüleri farklıdır. Merkezden dışa doğru kollar genişleyen kol uçları oval, düz, iç bükey, köşeleri damla, daire ya da küre biçiminde bitirilmiştir. Adak haçlarında yazı ve figürler görülürken genel itibarıyla eserlerdeki yazılar tam okunamamıştır. Dini törenlerde/ayinlerde kullanılan tören haçının ilk kullanımının 499 yılına kadar götürülmesi mümkündür (Bouras-Cutler, 1991, s. 553).

Aplik haçlar ise haç kollarındaki iki veya dört delikle kazıma tekniği ile yapılarak herhangi bir nesneye/duvara asılmak için kullanılmıştır.

Çalışma 6 bölümden oluşmuştur. Giriş bölümünde araştırmanın amacı, yöntemi, kapsamı ve kaynakların tanıtımı hakkında bilgi verilmiştir.

Adana ve Adana Müzesi hakkında bilgilere ikinci bölümde yer verilirken haçın tanımı ve tarihçesine üçüncü bölümde değinilmiştir. Dördüncü bölümde kataloga yer verilmiş olup 106 eserin bulunduğu müze, envanter numarası, müzeye geliş şekli, ölçüleri gibi bilgilerinin yanında tanımı yapılarak benzer türleriyle karşılaştırılmıştır.

Beşinci bölümde yer alan değerlendirme bölümünde beş alt başlık altında eserler tür, form, malzeme ve teknik, bezeme ve tarihlendirme açısından ele alınmıştır.

³Röliker: Kutsal kişilere ait röliklerin içine konması amacıyla yapılmış farklı formlardaki nesnelere dir. Bkz. Buyruk, 2013, s.136.

Altıncı bölüm olarak geçen “Sonuç” kısmında ise Adana Müzesi’ndeki eserlerle diğer örnekleri karşılaştırılarak genel bir değerlendirme yapılmıştır. Haçlar form, tür, bezeme, süsleme, malzeme ve teknik, tarihleriyle birlikte anlatılarak doğru bir envanter çalışması yapılmıştır.

Kaynakların Tanıtımı

Kaynaklar kısmında tez konusunu oluşturan 106 haç eserden röliker haç grubunda yer verilen Katalog No’su 75, 76, 77, 79, 80, 81 ve 82 olan haçlara yayınlarda değinildiği tespit edilmiştir. Tez çalışmamızla ilgili yayın taraması yapılmış, makale, kitap, tez, kazı bildirimleri, ilgili internet sayfaları araştırılmış ve faydalanılan kaynaklar yazar ismiyle alfabetik olarak verilmiştir.

Acara Eser, M. (2004). Anadolu Medeniyetleri Müzesi Koleksiyonunda Bulunan Bir Ermeni Haçı adlı bu makalede haç tanımı yapılarak Ermeni sanatları hakkında bilgi verilmiş ve Ermeni haçının tür, form özelliklerinden yola çıkılarak tarihlendirilmesi yapılmıştır.

Acara Eser, M. (1998). Bizans Ortodoks Kilisesinde Liturji ve Liturjik Eserler isimli çalışmada liturjiye değinilmiş, liturjide kullanılan eşyalar tür, form, malzeme-teknik ve bezeme açısından bilgi verilmiştir. Ökaristi ayinin önemine değinilerek bu ayinde kullanılan eşyaların/eserlerin tanımı yapılmıştır.

Acara Eser, M. (2020). Bizans Maden Sanatı: Dini Törenlerde Kullanılan (Liturjik) Eşyalar adlı kitapta doktora tezinin yayımlanmış halidir. Bu yayında Bizans dönemi haç kültürüne, maden sanatına, liturjisine yer verilmiş, ökaristi ayini ve kullanılan eşyalar detayıyla açıklanmıştır.

Acara Eser M. (2010). Hıristiyanlıkta Haç Kültü ve Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde Bulunan Bir Grup Haç adlı yayında haçın tanımı yapılarak ilgili müzede bulunan takdis, tören ve adak olarak gruplandırılan 23 haçın tipolojisi yapılmıştır.

Acara Eser, M. (2015). Komana Kazısı Metal Buluntularından Bir Grup: Röliker Haçlar isimli makalede rölik ve rölikerin tanımı yapılarak ilgili kazıda çıkarılan 10 röliker haç tipoloji açısından değerlendirilerek tarihlendirilme çalışması yapılmıştır.

Albayrak, K. (2004). Dinsel Bir Sembol Olarak Haç’ın Tarihi isimli makalede haçın tanımı, tarihçesi, haça germe şekilleri, Roma yasalarında, filozofların görüşlerinde, haç ve İsa’nın haça gerilmesi, Bizans İmparatoru I. Constantinus döneminden önce ve sonra haç ve haça germe, haçın sembolik anlamı, Hıristiyan sanatında haç ve formları gibi konulara yer verilmiştir.

Altay, M. H. (1965). Adım Adım Çukurova isimli çalışmada Adana’nın tarihçesi, ismi, yerleşim bölgesi, hakimiyet savaşları gibi konulara değinilmiştir.

Altun, F.İ. (2020). Bandırma Arkeoloji Müzesinde Yer Alan Bizans Dönemine Ait Bronz Haçlar makalesinde Bizans’ta Haç Kültürüne değinilerek, minyatür sanatında, duvar resimlerinde ayin sırasında taşınan haçlara örnek gösterip ilgili müzedeki 10 haç tür, form, malzeme teknik ve bezemesi açısından katalog yapılarak anlatılmıştır.

Altun, F. İ. (2015). Kuş Adası, Kadıkalesi/Anaia Kazısı 2001-2012 Sezonu Bizans Küçük Buluntuları isimli yayımlanmamış doktora tezinde Kuş Adası hakkında bilgi verilerek ilgili yıllarda kazıdan çıkan buluntular hakkında gruplama yapılarak bilgi verilmiştir.

Atasoy, S. (1981). Bizans ve Osmanlı Devrinde Madenler isimli makalede Anadolu coğrafyasının maden zenginliğine, madenleri işleme hakkına sahip olmak için uygarlıkların hakimiyet savaşına, kullanılan madenlere değinilmiştir.

Avşaroğlu, N. (2021). Anadolu Madencilik Tarihi isimli çalışmada Anadolu'nun ilk çağlardan günümüze kadar devam eden maden ve madencilik konularına yer verilmiştir.

Apraş Kuruca, E. (2019). Yeni Adana Gazetesinin (Seyhan) Vilayetindeki Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Konuları Ele Alması 1927-1937 yayımlanmamış yüksek lisans tezinde Adana tarihi, siyasi hayatı, yerleşim koşulları, yaşanan zorluklar vb. konularına detaylı yer verilmiştir.

Bariş, Ş. (2011). Bolu Müzesi Bizans Dönemi Eserleri konulu yayımlanmamış yüksek lisans tezinde bölge tarihi coğrafyası, Bolu Müzesi hakkında bilgi verilerek katalog ve değerlendirme başlıklarıyla ilgili eserlerin tipoloji ve tarihlendirme çalışması yapılmıştır.

Bayram, F. (2021). Haç Kültü ve Tao Klarçeti Bölgesinde Haç Betimlemeleri isimli çalışmada Haç tanımı, önemine yer verilmiş bölge hakkında genel bilgi verilerek Gürcü kültüründe haçın kullanıldığı mimariye değinilmiştir.

Buyruk, H. (2014). Adana Arkeoloji Müzesi'ndeki Haç Rölikerler, adlı makalede kentin tarihine değinilmiş, haç ve haç kültü ile ilgili açıklama yapılarak ilgili müzedeki on adet haç röliker anlatılmıştır.

Buyruk, H. (2013). Giresun Müzesinde Bulunan Rölikerler, adlı makalede kentin tarihine değinilmiş, haç ve haç kültü ile ilgili açıklama yapılmış ve ilgili müzeye ait dört adet haç röliker bunun yanında beş adet lahit röliker anlatılmıştır.

Buyruk, H. (2013). Silifke Müzesindeki Haç Rölikerler. Bu çalışmada kentin tarihi, haç ve haç kültü hakkında kısa bilgi verilip ilgili müzeye ait altı adet röliker haç anlatılmıştır.

Danık, E. (2003). Unutulan Bir Cumhuriyet Aydını, Ali Rıza Yalın. Bu makalede Ali Rıza Yalın'ın kişiliğinden sosyal ve meslek hayatındaki yaşadıkları sorunlara değinilmiş ve meslek hayatındaki başarıları ele alınmıştır.

Demirel Gökalp, Z. (2016). Kütahya Müzesinden Bir Grup Metal Eser. Bu yayında "Litujik Eserler", "Aydınlatma Araçları ve Aksamları", "Zanaatkar Aletleri", "Tıp ve Kozmetik Aletleri" ve "Diğer Eserler" başlıkları altında yirmi yedi adet eser değerlendirilmiştir.

Elyiğit, U. (2022). Bursa Arkeoloji Müzesi'ndeki Madeni Haç Örnekleri. Bu makalede Hıristiyan İnançında Haç Sembolizmi ve Bizans Maden Sanatındaki Kullanıma değinilerek ilgili müzedeki dokuz adet haç ele alınmıştır, katalog çalışması yapılmıştır.

Eroğlu, A. H. (2000). Hıristiyanların Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış. Bu çalışmada Doğu Batı Kiliselerinin Ayrılışından Önce Hıristiyanların Bölünmesi, Batı Ortodoksluk ve Katolikliğin Ortaya Çıkışı, Protestanlığın Ortaya Çıkışı gibi konulara değinerek bu sürecin sonuçlarını ortaya koymuştur.

Gül, A. (2018). Haçın Hıristiyan Teolojisindeki Yeri ve Önemi isimli bu yayında haçın tanımı, Antik dünyada haç, haçın sembolik anlamı, Hıristiyanlıkta Haç Teolojisi gibi konulara açıklık getirmiştir.

Gülçay, S. (1943-1944). Adana Şehrinin Tetkiki isimli yayında Adana'nın tarihçesi, bölge yerleşimi, yapıları hakkında bilgi verilerek değerlendirme yapılmıştır.

Kaçar, T. (2009). Geç Antik Çağ'da Hıristiyanlık. Doğu'da İsa Doktrini'nin Siyasi ve Entelektüel Tarihi. Bu makalede haçın tarihçesinden yola çıkılarak dinsel siyasi açıdan önemine vurgu yapılmış İsa'nın haç kültüründeki yerine değinilmiştir.

Kaplan, A. (2016). Çukurova'ya Yerleşen Oğuz Boyları ve Obaları'nın Kullandıkları Yayla Yolları Üzerindeki Antik Yerleşimler makalesinde Adana'nın tarihçesi, Çukurova'nın siyasi, sosyal ve ekonomik hayattaki önemine, yerleşim özelliklerine, yayla kültürüne ve buralardaki mimari yerleşime değinilmiştir.

Kavlak, A. (2009). Hıristiyanlıkta İncil Yorumlarının Tarihsel Kaynakları adlı makalede İsa dönemi, İsa sonrası Hıristiyanlık, mezhepler ve anlayışları gibi konulara değinilmiştir.

Keleş, V. (2003). Modern Müzecilik ve Türk Müzeciliği isimli çalışmada müze tarihi, Türkiye'deki müze ve müze çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir.

Kılınç, O. (2012). Adana Arkeoloji Müzesindeki Roma Dönemi Heykeller Kataloğu adlı yayımlanmamış yüksek lisans tezinde Adana'nın tarihi ve coğrafyası hakkında bilgi vererek müzedeki Roma dönemi heykellerinin envanter bilgisi doğrultusunda katalogunu yapmıştır.

Kırkıl, T. (2008). Adana Kent Merkezinde Cami Mimarisinin Geçmişten Günümüze Gelişimi adlı yayımlanmamış yüksek lisans tezinde Çukurova Üniversitesi. Bu tezinde Adana tarihçesi, cami mimarisi ve örnekleri hakkında bilgiler yer almıştır.

Koçyiğit, O. (2018). Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi Bizans Dönemi Maden Haçları. Adlı makalede haçın tanımı, Hıristiyanlıktaki önemi, kullanım alanları, Erimtan Müzesindeki pandantif, röliker, takdis olmak üzere 11 haçın katalog çalışması yapılmıştır.

Menzi, A. (1965). Adana'da Ramazanoğulları'ndan Kalan Mimari Eserler adlı yayımlanmamış lisans tezinde Adana tarihi, isim kökeni, Çukurova bölgesi, Ramazanoğulları Beyliği ve siyasi hayatı ve mimari eserlerine yer verilmiştir.

Mercangöz, Z. (2007). Kalanlar 12 ve 13. Yüzyıllarda Türkiye'de Bizans adlı çalışmada Bizans dönemi taş ve maden küçük buluntu eserleri anlatılmıştır.

Mercangöz, Z. (2012). Kuşadası, Kadıkalesi/Anaia Kazısı: Bizans Döneminden Birkaç Küçük Buluntu isimli yayında Kadıkalesi kazısından çıkan Bizans dönemi buluntuları anlatılmıştır.

Nasıfoğlu, D. (2021) Adana Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Unguentarium adlı yayımlanmamış yüksek lisans tezinde Adana ve müzesi hakkında bilgi verilmiş, eserlerin katalog çalışması yapılmıştır.

Okuyucu, D. (2023). Erzurum Arkeoloji Müzesinde Bulunan Bizans Dönemine Ait Bir Grup Madeni Haç. Haç kültürü ve önemi, Erzurum Arkeoloji Müzesindeki pendant ve takdis haçları olmak üzere 10 haçın katalog bilgisine yer verilmiştir.

Özdemir, Hicran ve Öztaşkın, Gökçen K. (2009). Denizli Arkeoloji Müzesinde Yer Alan Bizans Dönemi Maden Haçlarından Bir Grup isimli çalışmada haç ve haçın önemine yer verilerek ilgili müzede bulunan yirmi bir maden haç kendi içerisinde gruplandırılarak katalog şeklinde anlatılmıştır.

Savuran, Ş. (2021). A. Özkan Arıkan Türk Envanterine Kayıtlı Haçlar ve Metal Eser Koleksiyonu isimli yayımlanmamış yüksek lisans tezinde Manisa Celal Bayar Üniversitesi. Haç motifinin gelişimi, Hıristiyan litürjisinde haç, sanat eserlerinde haç motifi ve koleksiyonda yer alan haçların sınıflandırılması ve yirmi sekiz haçın katalog çalışması yapılmıştır.

Şakiroğlu, H. M. (1996). Haç isimli çalışmada haçın tanımı, tarihçesi ve Hıristiyanlıkta haç kullanımına yer verilmiştir.

Taş, T. (2014). M.S. 4-7. Yüzyıllar Arasında Haç Motiflerinin Gelişimi isimli yayımlanmamış yüksek lisans tezinde haçın tanımı, tarihçesi, isim anlamlarına, haçın kullanım nedenlerine, haçın çeşitlerine, Hıristiyanlıkta haç kültürüne, İsa'nın çarmıha gerilmesi, haç tipolojisi ve tarihlendirilmesine yer verilmiştir.

Taşyıldız, D. (2016) Anadolu'da Başlangıcından MÖ. I. Binyıla Kadar Gamalı Haç (Swastika) Motifinin Ortaya Çıkış ve Gelişimi adlı yayımlanmamış yüksek lisans tezinde Gamalı haç motifinin ortaya çıkışı haça etkisi, Hıristiyanlıkta haçın yeri ve bu motiflerin çıkarıldığı kazılara değinilmiştir.

TDV-İA İslam Ansiklopedisi Haç isimli başlık altında dini içerikli konular ve tanımları ile ilgili açıklamalar bulunmaktadır.

Ünal, A. & Girginer, S. (2007). İlk Çağlardan Osmanlı Dönemi'ne Kadar Kilikya'da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeolojisi. Bu kitapta Adana'nın tarihçesi ve coğrafyası hakkında bilgi verilmiş, arkeolojiye etkisi anlatılmıştır.

Ünlüler, Y. (2019). Kapadokya Bölgesi Müzelerindeki Bizans Dönemine Ait Madeni Haçlar adlı yayımlanmamış yüksek lisans tezinde Kapadokya Bölgesinin tarihi ve coğrafyası, haçın tanımı ve türleri, tipolojisi, değerlendirme, katalog gibi başlıklar ele alınıp açıklanmıştır. Kapadokya Bölgesi müzelerinde bulunan topla yüz yetmiş dört madeni haç hakkında bilgi verilmiştir.

Yalçın, Ü. (2016). Anadolu Madencilik Tarihine Toplu bir Bakış adlı çalışmada Anadolu coğrafyasındaki madencilik tarihine, çıkarılan madenlere, bunların nasıl işlendiğine hangi bölgelerde yoğunluk kazandığına dair bilgiler yer almıştır.

Yıldırım Ateş, B. (2021). İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Bizans Dönemi Liturjik Eserler konulu yayımlanmamış doktora tezinde haç kültüründen yola çıkılarak Bizans dönemi liturjisine, ökaristi ayinine ve kullanılan eşyalara değinerek eserlerin katalog çalışması yapılmıştır.

Yıldız, M. (2019). Anadolu'da Bizans Dönemi Duvar Resimlerinde I. Constantinus ve Helena ile Beraber Gerçek Haç Betimlemeleri konulu yayımlanmamış yüksek lisans tezinde haçın önemine, Hıristiyanlıktaki gelişim sürecine, gerçek haçın tarihçesine, nerde olabileceğine dair konulara açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Yıldız, S. (2017). Bizans Tarihi, Kültürü, Sanatı ve Anadolu'daki İzleri adlı çalışmada Bizans'ın tarihinden sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik yaşamı hakkında detaylı bilgi verilmiştir.

Yıldırım, T. (2010) Kentsel ve Arkeolojik Sit Alanında Adana, Tepebağ Höyüğü ve Planlanma Sürecinde Arkeoloji, Kentsel Dönüşüm, Rehabilitasyon ile Arkeopark Kavramı başlıklı yayımlanmamış yüksek lisans tezinde Adana'nın tarihi coğrafyası, arkeolojik alanları, kazıları, sosyal hayata etkileri gibi konulara açıklık getirilerek arkeopark kavramına değinerek Tepebağ kazısının kente etkilerinden bahsedilmiştir.

Yukarıda bahsedilen kaynaklar dışında internet kaynaklarına da erişim sağlanmıştır.

Mühendis Alemi. (2016, Nisan 27). Emay Kaplama. <https://www.muhenisalemi.com/emay-kaplamaemaye/> adresinden 10 Ağustos 2023 tarihinde alınmıştır ve burada emay kaplamanın tanımı yapılmıştır.

TDK. (2022). Haç. <https://sozluk.gov.tr> adresinden 20 Nisan 2022 tarihinde alınmıştır ve haç tanımları yapılmıştır.

1. ADANA VE ADANA MÜZESİ

1.1. Adana

Eski çağlardan beri yapılan araştırmalara bakıldığında bir kentin yerleşim özelliğinde su faktörünün önemli bir etken olduğu görülmüştür. Ateşin kullanılması ve toprağın işlenmesiyle yerleşik yaşam başlamış, hayat koşulları değişmiştir. Su ve toprağın olduğu kesimler göç alan yerler olmuştur ki bunların başında da Adana gelir. Bu sebeptendir ki bereketli topraklar olarak adlandırılan Çukurova, ilk çağdan itibaren gözde bir yaşam merkezi olmuş ayrıca birçok kavmin uğrak yeri olması nedeniyle istilaya maruz kalmış ve hâkimiyet savaşlarına sahne olmuştur.

Çukurova, Anadolu'nun güneyinde; kuzey ve doğudan Toros Dağları'nın çevrelediği, güneyinden Akdeniz'e açılan Seyhan (Saros), Ceyhan (Pyromos), Berdan (Kydnos) ve Göksu (Kydykadnos) Nehirleri'nin taşkınlarla getirdikleri alüvyal toprakların oluşturduğu, gayet verimli, sulak bir ovadır. Orta Anadolu'yu, Yukarı Mezopotamya'yı ve Kuzey Suriye'yi Akdeniz'e bağlaması özelliğinden dolayı da stratejik açıdan önemlidir. (Kaplan, 2016, s.313).

Verimli toprağı ve jeopolitik konumunun etkisi ile şehirleşmesini günümüze kadar sürdüren bereketli Çukurova'nın önemli kenti Adana'dır (Menzi, 1965, s. 6). Başta Kizzuwatna ve Kilikya Krallıkları olmak üzere birçok siyasi güce ev sahipliği yapmış, dolayısıyla birden çok siyasi otoritenin nüfuzunda kalmış; ancak ticaretin büyük etken olduğu kültürel, sanatsal birikimin izlerini korumayı başarmıştır. Bu birikime kelime anlamındaki farklılıklarıyla dikkat çeken kentin adını da eklemek mümkün görünmektedir. Hitit İmparatorluğu'nun dağılması sonrası bölgede oluşan siyasi boşluğun sosyo-psikolojik politika ile revize edilerek bölge ve bölgedeki kent adlarının yeniden şekillendirildiği, baskın otoritenin mitolojisine uyarlanan bölge – kent adlarından izlenebildiğini söylemek ise haklı bir sav olsa gerektir. Sidon Kralı'nın oğlu Kiliks'ten adını alan Kilikia'nın Pedias parçasında Ovalık Kilikia'da bulunan Adana ismi Eski Yakındoğu ve Mısır kaynaklarında *Danuna*, bunun dışında Hitit belgelerinde *Adaniya*; Luwi dilinde *Ana Tanrıça Ülkesi* olarak bahsedilmiştir.⁴ Bizanslı Etienne ise Adana isminin Uranus'un oğlu *Adanus*'tan, Arap tarihçilerine göre ise Harun Reşid'in valilerinden Ebülsüleyn *Ezene*'den adını aldığı dile getirilmiştir (Gülçay, 1943-1944, s. 13).

Hititlerin Kava Kitabelerinde Adana ile ilgili en eski yazılı kayıtlara rastlanmıştır (Adana Şehir Rehberi, s. 2). Ovalık Kilikya olarak adlandırılan bölgenin en eski ismi Kizzuwatna ile karşılaşılır. Bunun dışında çoğunlukla kullanılan Kilikya ismi köken bakımından Assurca'dan gelmiştir. Bugün artık Kilikya isminin, M.Ö. 858 yani Geç/Yeni Assur Kralı Salmanassar döneminden itibaren bu dönem kaynaklarında çokça bahsedilen Hilakku'dan kaynaklandığından hiç kuşku yoktur (Ünal-Girginer, 2007, s. 65). Kilikya ismi ile ilgili farklı yorumlar olduğu gibi önemli kenti Adana ile

⁴Bkz. Keskin, 2022, s.6.

ilgili de farklı yorumlar ve efsaneler olduğu bilinir. M.Ö. 1550'den itibaren Adana; Adaniya, Danuna; bunun dışında Hititlerin Kava Kitabelerinde Uru Adaniya olarak isimlendirildiği görülmüştür. Bir efsaneye göre de Uranüs'ün oğulları Adanus ve Sarus savaşarak Adana'ya kadar gelmişlerdir; Adanus ismini şehre, Sarus ise nehre (bugünkü Seyhan nehri) vermiştir. M.S. 7. yy.dan itibaren Arap hâkimiyetiyle bölge Ezene olarak anılmıştır. Fenikeliler, bitki ve tarım tanrılarının ismi Adonis'i bereketli toprakları olması sebebiyle Adana'ya vermişlerdir. Farklı kaynaklara bakıldığında Adana isminin geçmişten beri değişmediği bariz bir şekilde görülmüştür. Bu da Adana'nın tarihi ile ilgili doğru kaynaklara ulaşılmasını kolaylaştırmıştır.1878 yılında yazışmalardaki karışıklığı önlemek sebebiyle Osmanlı Devleti Adana ismini kullanmıştır.

Erken Bizans Döneminde Doğu Bizans'ta kalan Ovalık Kilikya (Nasıfoğlu, 2021, s. 2), kendi içerisinde iki kente ayrılmıştır. Batı Kilikya'nın (Cilicia Prima) başkenti Tarsus; Doğu Kilikya'nın (Cilicia Secunda) Anazarbus'tur. Her iki şehir uzun bir süre savaşların merkezi haline gelmiştir. Kilikya'nın böylesine güçlü şehirlere sahip olmasının dışında geçit yollarının da olması bölgeyi stratejik açıdan kilit duruma getirmiştir.

622 yılında Persler, Kilikya'ya hâkim olmuşsa da Herakleios tarafından bozguna uğratılmalarıyla egemenlikleri kısa sürmüştür. M.S. 7. yy.da Sasaniler'in Doğu Kilikya'ya saldırmasıyla başlayan savaşlar, Arap saldırılarının artmasıyla devam etmiştir. Arapların karşı saldırıları sonucu 636 yılında Herakleios ordusu yenilmiş, Arapların hâkimiyetinde Lamas Irmağı (Mersin-Erdemli) Bizans ile sınır çizgisini oluşturmuştur. Geçitler savaş döneminde önem arz etmiş ve bunun farkında olan Araplar geçitleri kullanarak Kapadokya ve Elbistan ovalarını ele geçmiştir.

Muaviye 652 yılında Gülek Boğazından geçidi engelleyip Silifke'ye kadar tüm sahilleri işgal etmiştir. 757 yılında V. Konstantin döneminde ordunun Ceyhan Irmağı'na kadar gelmesi üzerine Araplar, Adana ve Misis'i korumaya almıştır. Uzun süren savaşlar nedeniyle ekonomi bozulmuş, şehir tahrip olmuştur. Harun Reşit döneminde (Apraş Kuruca, 2019, s. 2) Adana yeniden canlandırılmış eski yaşanılır kimliğine kavuşmuştur. 964 yılında Adana, Bizanslılar tarafından ele geçirilmiş, savaşlar sonucu azalan nüfusun artması için farklı etnik gruplar Kilikya bölgesinde iskân ettirilmiştir. Bu durum zamanla küçük bir Emeni Krallığının (1080-1393) ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bizans kalelerine yerleştirilen Ermeniler yönetiminde de söz alarak güçlü bir konum almıştır. 1132 yılında Kilikya'yı ele geçiren Ermeniler, 1137 yılında şehri Bizanslıların ele geçirmesine engel olamamıştır. Kilikya Bölgesinde devam eden Bizans-Ermeni çekişmesi 14. yy.ın sonlarında Memluklerin hâkimiyetiyle son bulmuştur. 16. yy.ın ilk yarısında Memluk Devletinin yenilmesiyle Osmanlı Dönemi 20. yy.ın ilk yarısına kadar devam etmiştir.

M.Ö. II. binyılda başlayan yerleşimler geçitlerin de olmasıyla Kilikya'yı arkeolojik tarih açısından önemli kılmıştır. Savaşların ekonomik bunalımı doğurmasıyla nüfus verimli topraklardan göç etmek zorunda kalmıştır. Şartların olgunlaşmasıyla kent yeniden eski düzenine kavuşmuş nüfus

artmış ekonomi düzelmiştir. Geçmişten günümüze değerlendirildiğinde Adana'nın nüfusunun neden karma olduğu anlaşılmaktadır. Tarıma dayalı ekonomi ve sanayi kentin prestijini arttırmışsa da günümüzde artık Adana sadece kentleşmiş köy olarak adlandırılmaktadır. Adana'nın geçmişiyle ilgili bilgiler o dönemlerden kalan ve çoğunlukla tahrip olmuş yapılardan ve ara ara devam eden kazılardan edinilmiştir.

Akad, Mısır, Mitanni, Hurri, Babil, Hitit, Pers, Grek, Roma, Bizans, Haçlılar, Ermeni, Arap, Moğol, Memlük (Kölemen), Türkler ve daha nice küçük devletler tarafından bazen uzun süre bazen de geçici olarak işgal altında tutulmuş olmasına rağmen, bazen kendi savunma gücünü aşan düşmanlarına karşı kendini savunmuş, bazen de yabancıların hâkimiyetini kabul etmek durumunda kalmıştır. (Yıldırım, 2010, s. 1).

Ramazanoğulları Beyliği'nin (Kırkıl, 2008, s. 3) hâkimiyetinde olan Adana, 1515 yılında Osmanlı yönetimine geçmiştir. Sonrasında kısa süreliğine Kıbrıs hâkimiyetinde kalan ve zamanla sırasıyla Konya, Malatya, Şam eyaletlerine bağlı kalmış; 16. yy.dan itibaren Halep eyaleti yönetiminde sancak olarak varlığını sürdürmüştür. 1867 yılında kendi siyasi otoritesinde yönetilen ayrı bir eyalet olmuştur. 20 Ekim 1921 yılında Ankara Antlaşmasıyla Adana Fransız hâkimiyetinden kurtarılıp Türkiye Cumhuriyeti topraklarına dâhil edilmiştir. 25 Ocak 1956 tarihli ve 6644 sayılı yasa ile öncesinde Seyhan olan kentin ismine tekrar Adana ismi verilmiştir.

1.2. Adana Müzesi

Ülkemizde yakın zamanda yeni müzeler açılmış ve müzecilik alanında yenilikler baş göstermiştir. Müze, Grekçe olup mouseion (Keleş, 2003, s. 2) kelimesinden türemiştir. TDK'ya göre "Sanat ve bilim eserlerinin veya sanat ve bilime yarayan nesnelerin saklandığı, halka gösterilmek için sergilendiği yer veya yapı" olarak tanımlanmıştır. İlkel anlamda müze faaliyetlerini Paleolitik Çağ'a kadar indirgemek mümkündür. Değerli eşyaların saklanması sonrasında bunların sergilenmesi müze kavramını oluşturmuştur demek mümkündür. Romalılarla birlikte bugünkü müzelere benzer bir oluşum meydana gelmiştir.

Her uygarlığın kendine göre müzecilik gelişim süreci vardır. Ülkemizde bu süreç eski eserlerin depolanmasıyla başlamışsa da önemli adım Sultan Abdülmecid döneminde atılmıştır. 1845 yılında Yalova çevresindeki gezisinde İmparator I. Constantinus yazıtlı eserleri İstanbul'a göndermesi bu duruma güzel bir örnektir. Ahmet Ferit Paşa⁵ eserleri, dönemin Harbiye Ambarı olarak işlev gören Aya İrini Kilisesi'ne getirtmiştir. Sonrasında buranın müze haline getirilmesi Sadrazam Ali Paşa döneminde gerçekleşmiştir.

Osman Hamdi Bey müzecilik alanında bir adım daha öteye giderek bu alanda sağlam bir temel oluşturmasını sağlamıştır. 1 Nisan 1924'te Topkapı Sarayı müze olarak faaliyetine başlamıştır.

⁵Dönemin Tophane-i Amire Müşürü görevini yapmıştır.

Atatürk'ün emriyle Cumhuriyet döneminin ilk müze binası Ankara Etnografya Müzesi açılmıştır. Müzecilik ve alanındaki gelişmeler maddeler bazında ele alınmış ve bu maddeler doğrultusunda ilerleme sağlanması için 1950 yılında ICOM'a bağlantılı Türkiye Milli Komitesi kurulmuştur.

Cumhuriyetin ilanıyla birçok alanda yapılan yenilikler müzecilik ve arkeolojiyi de etkilemiştir. Milli Hükümet Programında 9 Mayıs 1920'de "Milli eski eserlerimizi bir an önce derleyerek korumanın amaçlandığı" ilkesiyle "Türk Asar-ı Atika Müdürlüğü", oluşturulmuş; Kurtuluş Savaşı sonrasında ise 5 Kasım 1922'de "Asar-ı Atika Hakkında Talimat" başlıklı genelge ile 1924'te Cumhuriyet ilanı sonrası yayımlanan "Asar-ı Atika Encümeninin Teşkilat ve Vazifelerine Dair Kararname" ve 1925'teki "Kıymetli Eserlerin Harice İhracının Menine Dair Kanunname" ile arkeoloji ve müzeciliğin temelleri atılmıştır. Bu temel doğrultusunda 1923 yılında Ankara ve Bursa'da Arkeoloji, 1924 yılında Adana, Amasya, Bergama ve Antalya'da; 1926 yılında Sinop, İzmir ve Tokat'ta; 1927 yılında Topkapı Sarayı, 1928 yılında Ankara'da Etnografya; 1929 yılında Kayseri müzeleri faaliyet göstermeye başlamıştır (Danık, 2003, s. 326-327).

Adana Müzesi'nin kurulmasında ve açılmasında görev yapan Alyanakzade Halil Kamil Bey müze binası olarak Taşköprü yakınında yer alan Caferpaşa Medresesi⁶ uygun görülmüştür. Müze binasının dar gelmesiyle Rum Ortodoks Kilisesi'ne taşınan müze ek bina yapılarak genişletilmiştir (Kılınç, 2012, s. 1). Adana Asar-ı Atika Müzesi Müdürü Alyanakzade Halil Kamil Bey 1934 yılında emekliye ayrılınca yerine Ali Rıza Yalın getirilmiştir. Ali Rıza Yalın'ın etnografik alanı üzerine çalışmaları yoğunlaşmış ve 1937 yılında Çukurova Bölgesine ait etnografik eşyaların sergilendiği bir seksiyon hazırlanmış ve ziyarete açılmıştır. Böylelikle Adana Müzesi, Arkeoloji Müzesine ek olarak Etnografya Müzesi olarak tanınmaya başlamıştır (Altay, 1965, s. 30). 1950 yılında müzede eserlerin artması sonucu mevcut bina Etnografya Müzesi'ne taşınmıştır. 1960 yılında bu binanın istimlak edilmesiyle 1966 yılında Kültür Parkında, bugünkü Merkez Park'ta, yeni müze yapımı için çalışmalara başlanmıştır. 1972 yılında müze binası olarak bu yapı kullanılmaya başlanmıştır.⁷ Uzun bir süre müze burada işlevine devam etmiştir; ancak değişen şartlar çerçevesinde modern müze odaklı bakış açısıyla yeni bir müze binası arayışı başlamıştır. 1907 yılında kurucusu Aristidi Kozma tarafından Simyanoğlu Fabrikası ismiyle açılan sonrasında Milli Fabrika ismini alarak çalışmalarına devam eden yapının ismi 1927 yılında Milli Mensucat olarak değiştirilmiştir. Yazar Orhan Kemal'in de çalıştığı ve eserlerine konu olan fabrika, Adana'nın yeni müze binası olması için belirlenmiştir. 2013 yılında modern müzeye dönüştürülmesi için restorasyon ve rölöve çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Eski müze binasından eserlerin taşınması sonucu 2017 yılında Adana'nın yeni müze binası olarak bu yapı ziyarete açılmıştır.

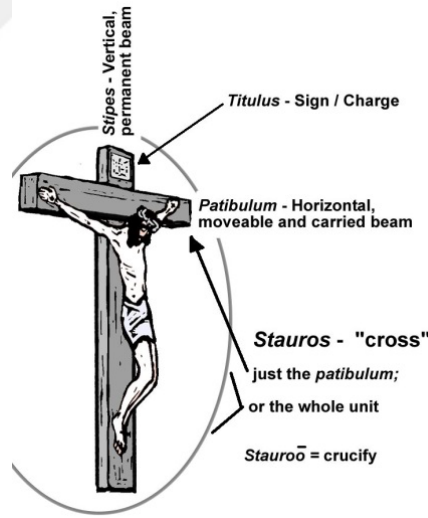
⁶1963 yılında Çocuk Esirgeme Kurumu yapımı için yıkılmıştır.

⁷Bu bina Büyükşehir Belediyesi Evlendirme Dairesi olarak görevine devam etmektedir.

2. HAÇIN TANIMI VE TARİHÇESİ

Hıristiyan dünyasının ve birçok kültürün en önemli, en eski sembollerindendir (Kretschmer, 2008, s. 234). Haçın temel anlamına bakıldığında karşımıza birçok tanım çıkmaktadır. Haç, birbirini dikey kesen iki çizgiden oluşan biçim, istavroz anlamındadır (sozluk.gov.tr, 2022). Ermenice'den (Albayrak 2014, s. 106) Türkçeye geçen haçın Batı dilleri içerisinde Latince'de crux kelime kökünden gelen cross kelimesinin karşılığıdır (Şakiroğlu 1996, s. 522). Stavros Grekçesi olup Türkçeye istavroz olarak geçmiştir. İbranicede talah; Farsçada çehar mih (çarmih) dört çivi; Arapçada ise salib (Gül, 2018, s. 1) kelimelerine karşılık gelmektedir.

Farsçada kullanılan çarmih kelimesi suçluyu cezalandırmak üzere ellerinden ve ayaklarından bağlanarak üst üste konulan iki ahşaptan oluşan işkence aleti anlamındadır. Ağır suçlular bu çarmiha gerilerek işkence edilerek öldürülmüşlerdir (Heid, 2006, s.1100). Ancak asıl kastedilen iki ahşap parçanın dört koludur ki suçlular avuç içlerinden ve ayak bileklerinden çivilenerek bu alete yerleştirilmişlerdir. Diğer yandan ise karşımıza çıkan crucifix kavramı metal ya da ahşap gibi malzemeden yapılan haça gerilmiş İsa'nın olduğu haç için kullanılmıştır ve bunun da çarmiha germe ile eş değer anlam kazandığını göstermektedir. İsa'nın çarmiha gerilme olayı Roma adetlerine göre yapılmıştır. İsa'nın çarmiha gerildiğindeki bu haçın 'cruxsublimis' olduğuna İncil'de değinilmiştir.

Şekil 2.1. Titulus'lu Çarmih Çizimi (Taş, 2014, s. 2).

Şekil 2.2. İsa'nın Çarmıh Sahnesi (Ünlüler, 2019, s. 17).

Hıristiyanlık öncesi dönemde ceza, işkence yöntemi olarak uygulanan çarmıha germede kullanılan ahşap haç, farklı anlam ve şekillerde karşımıza çıkmıştır (Savuran, 2021, s. 7). Sümer ve Asurlularda göğü ve Tanrı'sı Anu'nun; Mısır'da ise sonsuz hayatın simgesidir. Tibet'te ölümsüzlük, Çin'de bolluk ve bereket anlamındadır (TDV-İA).

Arkeoloji sonucunda gün yüzüne çıkan buluntular geçmişte varlığını sürdüren medeniyetler ile ilgili birçok bilgiyi günümüze taşımıştır. Her çıkan buluntu ile kültürel etkileşim araştırılmış ve disiplinler arası iş birliğinde doğru bilgiye ulaşma amaçlanmıştır. Medeniyetlerin tarihi, ortaya çıkış sebepleri, siyasi, sosyal ve ekonomik yaşamı hakkında ipuçları veren buluntular içerisinde haç motifinin başlangıcı sayılabilecek Gamalı Haç motifinin tarihi M.Ö. I.binyıla indirildiği bilinmektedir (Taçyıldız, 2016, s.12). Ülkemizde yapılan bilimsel kazılar sonucunda rastlanılan bu motifin görüldüğü bölgelerden biri de Likya ve Kilikya Bölgeleridir. Kilikya Bölgesi'nde Hatay-Tabara el Akrad Höyük'te kazı sonucu ortaya çıkan çömlekte görülmüştür. Gamalı Haçın bulunduğu diğer kazılar ise Yumuktepe Höyük (taş mühür üzerinde) ve Tarsus Gözlükule (üç adet çömlek parçası üzerinde)dir (Taçyıldız, 2016, s. 48).

İşkence aleti olan haçın kökeni M.Ö. 4000 yıllarına kadar gitmektedir. Öncelikle Perslerde kullanımı bilinen bu haç, Roma'ya geçerek kullanımı ağırlaştırılmış ve suçluları çivileme yöntemiyle ceza uygulaması uzun bir süre devam etmiştir. Çarmıha germe cezası bir Romalıya verilmişse bu ceza onun toplumdaki statüsünü aşağıya indirme şeklinde anlaşılmaktadır (Kuhn, 1982, s.745-749). Haçın zamanla ceza aracından uzaklaştırılıp dinsel bir obje olarak önem kazanmasını sağlayan esas etken olarak I. Constantinus (324-337) ve Maxentius arasında 312 yılında yapılan Milvian Köprüsü (Gregory-Cutler, 1991, s.1375) Savaşı'nı göstermek mümkündür. Savaş öncesinde imparator ya da askerlerinin gökyüzünde gördükleri haçı, kalkan ve bayraklarına işlemelerini söyleyen bir ses duymuşlar ve söyleneni yerine getirerek savaşa bu şekilde girmişler; savaş galibiyetle sonuçlanmıştır. Dönemin önde gelen tarihçilerinden Eusebius'a (265-337/340) göre (Moorhead, 1985, s. 176) bu sesin İsa'ya ait olduğu ve diğer bir açıdan ise kimi kaynaklarda bu olayın İmparatorun rüyasında haçı ve

“Bununla Kazanacaksın” yazısını görmesi sonucunda haç imgesinin Hıristiyanlığa özgü kılındığı belirtilmiştir (Yıldız, 2019, s.14).

Hıristiyanlık Milano Fermanı (312-313) ile din olarak tanınmış; I. Constantinus’un bu dini kabul etmesi ve sonrasında da I. Theodosius döneminde çok Tanrılı inanca yasak getirilmesiyle 381 yılında Roma İmparatorluğu’nda Hıristiyanlık resmi din ilan edilmiştir (Brown, 2000, s.53, Morgan, 2010, s. 19). Böylelikle haça bakış açısı değişmiş ve yeni anlamlar yüklenmiştir (Eroğlu, 2000, s. 314). Toplumda ceza yaptırımını uygulayan bir araç olmaktan uzaklaşıp dini bir imgeye dönüşmüştür; inan insanlar için adalet, kurtuluş ve hikmet anlamını taşımıştır (Schimmel, 2017, s. 169). I. Constantinus, devletin kötü gidişatını engellemek adına birtakım girişimlerde bulunmuşsa da bunun, halkın desteğini, sempatisini kazanmadan gerçekleşmeyeceğini anlamıştır. Bu düşüncesini hayata geçirmek adına din alanında önemli adımlar atarak en büyük destekçileri halk kesimi olmuştur. Suriye, Anadolu ve Yunanistan güzergahıyla İtalya’ya kadar uzanan Hıristiyanlık M.S. 2. yy.da daha geniş alana yayılıp yeni dini kurumların oluşumuyla sağlam temeller atılarak imparatorluğun her köşesinde etkisini arttırmıştır (Yıldız, 2019, s. 4). Yaşamın hemen her alanında etkisini gösteren haç, ikonografik açıdan bakıldığında karşımıza tipik örnek sayılabilecek İsa’nın çarmıha gerilişi çıkmaktadır (Altun, 2020, s. 134). İsa ile bütünleşme, günahlardan arınma kurtuluş gibi kavramları temsil etmektedir (Buyruk, 2013, s. 505). Toplumda yaygın kullanılan haç, toplumun bir parçası olmuştur ve Tertullian (M.S. 160-220) insanların yanlarında haç taşımalarını belirtmiştir (Albayrak, 2004, s. 116). Sosyal yaşamda etkisini bu derece hissettiren haçın sanatsal yaşamda kullanılması kaçınılmaz olmuştur. Mimaride, süslemelerde kısacası Hıristiyan Sanatında yaygın olarak görülür (Taş, 2014). I. Constantinus dönemiyle başlayan Hıristiyanlığı yayma çalışmaları ilk havarilerin misyon gezileriyle özellikle haç ibadetinin gerçek kurucusu olduğu bilinen Aziz Pavlus ve öğrencilerinin etkisiyle iman temelli bir inanç haline gelmiştir (Kavlak, 2009: 23-24, Bayram, 2021: 95). İsa’nın çarmıha gerilerek işkence görerek idam edilmesinde kullanılan Gerçek Haçın I. Constantinus’un annesi Helena tarafından 326 yılındaki hac yolculuğu sırasında Gerçek Haç’a ait parçaları (İsa’nın başına konulan yazılı levha ve çivileri) Kudüs’te bularak haç kültürünün gelişmesine katkıda bulunmuştur. Haç yolculuğu sırasında bu parçalardan sadece çivileri oğlu I. Constantinus’a gönderdiği diğerlerini ise bırakarak haç yolculuğunu tamamladığı bilinmektedir. 614 yılında Perslerin eline geçen Gerçek Haçın parçalarını almak için İmparator Heraclius, Persler üzerine savaş açmış ve 631 yılında Persleri yenerek Gerçek Haçın parçalarını Kudüs’teki Kutsal Kabir Kilisesine getirmiştir ve bu zafer sonucunda Heraclius’us Hıristiyanlar arasında saygınlığı artmış ve kahraman olarak görülmüştür. Bizans’ta haç kültü git gide yayılmış ve imparatorluğun her kesiminde kabul görmeye başlamıştır.

Dini alanda sarsılmaz bir yer edinen haç, imparatorların zaferinin simgesi kabul edilmiş ve böylece siyasi hayatı da etkisi altına almıştır. Öyle ki Bizans imparatorluğunda gerçekleşen İkonaklasmus döneminde (726-843) kullanılmasında yasak getirilmeyen tek simge haç olmuştur (Acara Eser, 2010, s.27). Zafer kutlamaları, askeri törenler ve ayinlerde taşınan vexillum, standart ve

tropaeumlar yerini haça bırakmıştır; böylelikle hem dini hem de askeri törenlerin esas unsurlarından bir olmuştur (Sandin, 1992, s. 72). Bayram günlerinde, kilise-saray arası yürüyüşlerde, dini törenlerde sıklıkla kullanılmasının yanı sıra taç giyme törenlerinin en önemli unsuru olmuştur (Acara Eser, 2004, s. 144). İmparatorluk seremonilerinde özellikle I. Theodosius (379-395) döneminde haç, yerini iyice sağlamlaştırmış, İsa'nın doğumu, Müjde gibi ayinlerde tören alaylarının başında haç yerini almıştır.

Hıristiyan sanatında sembolik değeri olan haç liturjide ayrı bir öneme sahiptir. Liturji, kelime anlamı olarak Yunanca liturgia'dır ve ayin-ibadet anlamlarını taşır (Acara, 1998, s. 184). Doğum, imparatorluk, ölüm, vaftiz liturjisi ve ökaristi olmak üzere beş kısımdan oluşan liturji sadece din açısından değil imparatorluğun yasallığını göstermesi açısından da önemini her zaman korumuştur. M. S. 6. yy.da Iustinianos döneminde Bizans Liturjisi imparatorluk liturjisi olarak geçmeye başlamıştır (Yıldırım Ateş, 2021, s.12). Haçın kullanıldığı dini törenlerin başında ökaristi gelmektedir. Hıristiyan inancının esasları olan Ökaristi⁸ ayininin temeli İsa ve Havarilerinin olduğu Son Akşam Yemeği'ne dayanmaktadır. İsa'nın bedenini ekmek; kanını ise şarap temsil etmektedir ve ökaristide bunların kutsanması seremonisi gerçekleşir. İsa'nın çarmıha gerilerek öldürülmesi olayı kurban edilmesi olarak adlandırılır (Taft, 1991e, s.737). Bu ayinde ekmek ve şarap dağıtılması İsa'nın ölümünü ve tekrar dirilişini ifade eder (Acara Eser, 2020, s. 27). İsa'ya inanmak her iki dünyada huzur ve kurtuluşa ortak olmaktır (Quinn, 1974, s. 46). Liturji, Küçük Giriş ile başlar ve Kutsal Kitap liturjisinin başlangıç/giriş kısmını oluşturan dini törendir (Acara Eser, 2020, s. 28). Küçük Giriş esnasında taşınan haça yatay kollarında İsa'nın başlangıç ve son olduğunu temsil eden "A" ve "W" harfleri asılı şeklindedir (Acara Eser, 2004, s. 144). Büyük Girişte ise Ökaristinin ikinci kısmına geçilir ve rahip kutsal ekmeğin konulduğu pateni Diakon; içinde şarap bulunan kutsal kalisi ise rahip sırasıyla prothesis, orta nefe sonrasında altara götürür. Kısacası Küçük Giriş İsa'nın söz olarak gelmesini; Büyük Giriş ise İsa'nın bedeninin ve kanının kurban edilmesini yansıtır (Yıldız, 2017, s.30). Ökaristi ayininde kullanılan eşyalar; paten, trulla, kalis, kaşık, kepçe, ibrik, buhurdan, yelpaze, kitap kapağı, artophorion⁹ ve haçtır. Bu eşyalar içerisinde konumuzu oluşturduğu için sadece haçlara yer verilmiştir. Ökaristide, Erken Bizans döneminde haçın nereye yerleştirildiği bilgisi tam olarak bilinmemekle birlikte haç için herhangi bir yasal düzenleme de olmamıştır. Haçın altar üzerine yerleştirilmesi izninin daha geç dönemlerde verildiği düşünülmektedir. Haçın dini-sosyal açıdan kullanımının dışında mimaride de kullanımı görülmektedir. Haçın kullanım alanları genişlemiş olup altarda, mezarlarda, kiliselerde, ayin ayarında, armalarda ve farklı yerlerde kullanılan haçlar da bilinmektedir.

Tez çalışmamızda Adana Müzesi'ndeki 106 adet haç bronz, sedef, cam, gümüş ve altın gibi madenlerden yapılmıştır. İncelenen haçlar türlerine göre pendantif, röliker, takdis, tören, adak, aplik ve haç kalıpları haçları olarak sınıflandırılmıştır. Pendantif haçlar; farklı ölçü ve formlarda, değişik malzeme ve teknikle yapılmıştır. Ölçü olarak küçük boyutlu oldukları için ip ya da zincir geçirilerek

⁸Kelime anlamı şükrandır. Hıristiyan liturjisinin temel ayinidir. Bkz. Acara Eser, 1998, s.188.

⁹Artophorion: İçerisine kutsal ekmeğin konulduğu ve muhafaza edildiği kutudur. Bkz. Acara Eser, 2020, s.38.

boyna asılarak takı malzemesiyle kullanılır; bunun dışında tek başına da kullanılmıştır. Hıristiyan inancının önemli simgelerindedir.

Röliker, Hıristiyanlıkta İsa, aziz ve azizeler gibi kutsal kişilere ait eşyaların, kıyafet parçalarının ya da kemiklerinin saklanması amacıyla özel yapılan kutulardır (Frazer-Anthony, 1991, s. 1782). İşte röliker haçlar da bunlara bir örnektir. Röliker haçlar, büyük bir kısmı Orta Bizans dönemine tarihlendirilir. 9. yy.dan sonra toplumun her kesiminde kullanılmaya başlandığı bilinmektedir. 12.yy.dan sonra da dini kurumlarda piskoposların giysilerinin resmi parçası olmuştur. Pendantif haç gibi röliker haçların da koruyucu özellikleri olduğuna inanılır.

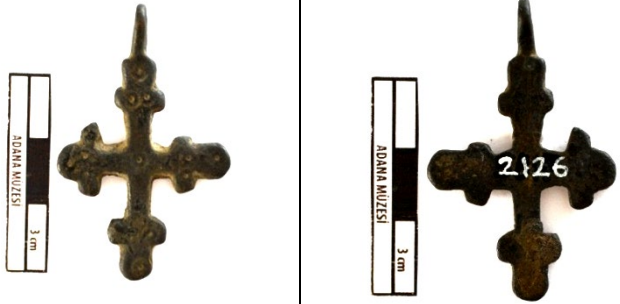
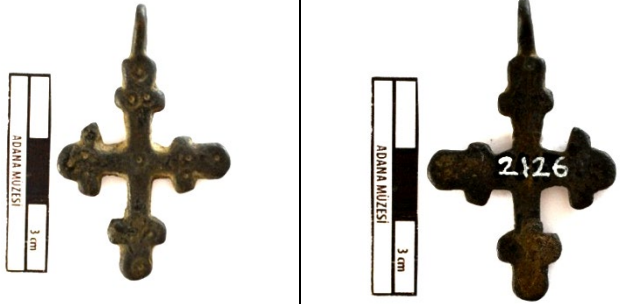

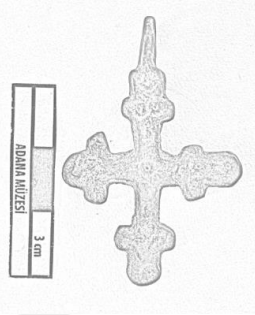
Martir, aziz ve kutsal kişilerin eşyaları yani rölikleri haç biçimli rölikerlerde korunmuştur. Kimi rölikerler boyunda takı olarak aksesuar gibi kullanılmıştır. Adak haçları ise üzerlerinde kime ait olduğunu gösteren ithaf ya da adak yazıtı; kimisinde de figür bulunur. Bazı adak haçlarında herhangi bir yere sabitlenmesi için üzerinde delikler vardır. Takdis ve tören haçları sap çıkıntılı olup farklı boyutlardadır. Haçlar form açısından incelendiğinde birden çok formla karşılaşılmıştır (Kretschmer, 2008, s.234). Günümüzde ise yaygın olarak haç kullanımı devam etmiş; bunlardan bazıları ise şunlardır: Andreas haçı (Crux Decussata), Antonius haçı (Taufkreuz, Crux Antoniana), Yunan/Ortodoks haçı (Crux Quadrata), Crux monogrammatica (Signum Christi), Latin haçı (Crux immissa), Yaba haç (Furca), Anch haçı (Kulplu, Crux Ansata), Petrus haçı, Papa haçı, Patrik haçı (Alm. Patriarchenkreuz), Çapa haç (Anchora Cruciformis), Vaftiz haçı, Slav haçı, Gamalı haç (DECRUX Gammata), Yerusalem (Kudüs) haçı, Malta haçı, Potent haçı ve Staurogramm haçıdır.¹⁰

					
AntoniusHaçı	AdreasHaçı	CruxMonogrammatica	GrekHaçı	GamalıHaç	Latin Haçı
					
Yaba Haç	Çapa Haç	Petreus Haçı	PatrikHaçı	Malta Haçı	Staurogramm

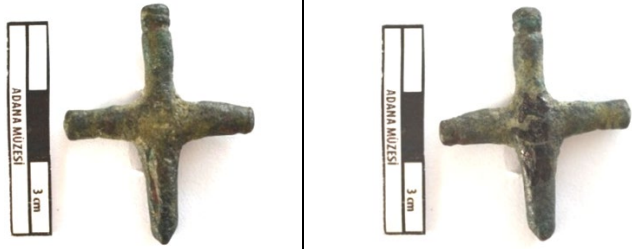
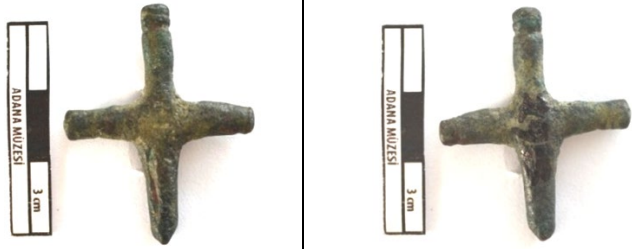
Şekil 2.3. Haçların Genel Formları (Taş, 2014, s. 13).

¹⁰Bkz. Taş, 2014, s.13.

3. KATALOG

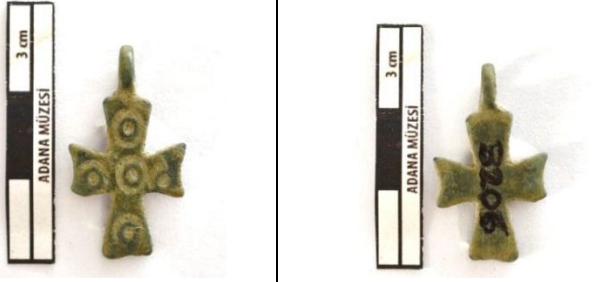
Katalog No:	1	Fotoğraf No: 1	Fotoğraf No: 1
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	2126		
Müzeye Geldiği Tarih:	02.05.1969		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	4,1 cm		
Genişlik:	2,6 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:			
<p>Yunan Haç formu döküm tekniğinde yapılmış yassı kesitli bir pendantif haçtır. Tip 6 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın kolları yarım daire ve bu dairenin her iki uçlarında küçük dışa taşkın yarım daire biçimli bezeme ile bitirilmiştir. Üst dikey haç kolunda zincir ya da ip için askı halkası görülmektedir. Kazıma tekniği ile yapılmış merkezde bir adet, kollarda ise üç adet nokta motifi bulunmaktadır. Haçın arka yüzü düz ve bezemesiz olup her iki yüzde de yer yer kalkerli tabaka mevcuttur.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yy.		
Karşılaştırma:	Elyiğit, 2022, s.192. Ünlüler, 2019, s.97-100.		

Katalog No:	2	Fotoğraf No: 2	Fotoğraf No: 2
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	2817		
Müzeye Geldiği Tarih:	13.07.1970		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	8 cm		
Genişlik:	5,2 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 2	Çizim No: 2
<p>Döküm tekniğinde yapılmış Latin haçı formunda yassı kesitli bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Haçın dikey kolları yatay kollarından uzun olup haç yassı kesitlidir. Haçın alt kolu dikey kolundan daha uzundur. Merkezden dışa doğru genişleyen kolların uç kısımları düz bitirilmiştir. Haçın ön yüzünde merkezde ve dört kolda büyük olmak üzere beş adet dairesel bezeme vardır. Bu dairesel bezemelerin çevresinde ise haç kolları yüzeyinde küçük boyutlu yirmi bir adet dairesel bezeme görülmektedir. Üst dikey haç kolunda askı halkası bulunmaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M.S. 6-7. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s. 27		

Katalog No:	3	Fotoğraf No: 3	Fotoğraf No: 3
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	2913		
Müzeeye Geldiği Tarih:	05.08.1970		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	3,3 cm		
Genişlik:	2,9 cm		
Kalınlık:	0,3 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 3	Çizim No: 3
<p>Yunan haçı formu döküm tekniğinde yapılmış oval/dairesel kesitli bir haçtır. Tip 3 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru genişleyen dairesel kesitli haçın kolları düz bitirilmiştir. Üç haç kolunun uçları yivli olup dikey alt haç kolunun ucu aşınmıştır. Haçın ön ve arka yüzü bezemesizdir. Askı halkası kırık ve noksandır.</p>			
Durumu:	Sağlam – kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.116		

Katalog No:	4	Fotoğraf No:4	Fotoğraf No:4
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	3098		
Müzeeye Geldiği Tarih:	04.09.1970		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,6 cm		
Genişlik:	1,5 cm		
Kalınlık:	0,1 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 4	Çizim No: 4
<p>Latin haçı formulu döküm tekniğinde yapılmış bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru genişleyen yassı kesitli haçın alt ve yatay kolları iç bükey bitirilmiştir. Haçın alt kolu üst kolundan daha uzundur. Dikey haç kolunda ip ya da zincir halkası bulunmaktadır. Merkez ve kollarda kazıma tekniği ile yapılmış birer adet dairesel süslemeler görülmektedir. Haçın arka yüzeyi bezemesiz ve düz olup her iki yüzü de kalkerlidir.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M.S. 6-10. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s. 40		

Katalog No:	5	Fotoğraf No:5	Fotoğraf No:5
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	3199		
Müzeeye Geldiği Tarih:	20.10.1970		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	4,3 cm		
Genişlik:	2,7 cm		
Kalınlık:	0,4 cm		
Cinsi:	Kurşun		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 5	Çizim No: 5
<p>Yunan haçı formulu döküm tekniğinde yapılmış oval/dairesel kesitli pendantif haçtır. Tip 4 grubunda yer almaktadır. Haçın dikey alt kolu diğer kollardan daha uzundur. Merkezde çarmıha gerili stilize İsa figürü yer almaktadır. Haçın arka yüzü bezemesizdir. Askı halkası kırık ve noksandır.</p>			
Durumu:	Sağlam – kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.121		

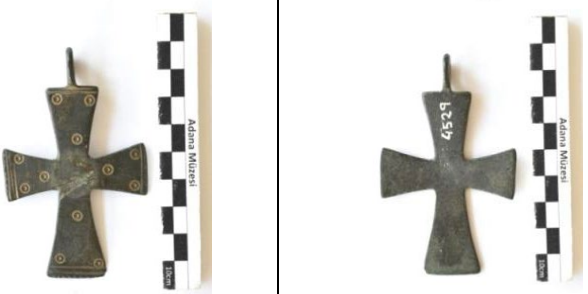
Katalog No:	6	Fotoğraf No: 6	Fotoğraf No: 6
Adı- Türü:	Pendantif Haç ¹¹		
Müze Envanter No:	3206		
Müzeye Geldiği Tarih:	17.10.1970		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,4 cm		
Genişlik:	1,5 cm		
Kalınlık:	0,1cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 6	Çizim No: 6
<p>Döküm tekniğinde yapılmış Latin haçı formu yassı kesitli pendantif haçın alt kolu üst kolundan uzundur. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın üst kolu dışında diğer kollarının uçları iç bükey bitirilmiştir. Dikey haç kolunda ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır. Merkezde ve dört haç kolunda kazıma tekniği ile yapılmış birer dairesel bezemeler görülmektedir. Arka yüz düz ve bezemesiz olup her iki yüzde kalker kalıntıları vardır. Tip 1 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-7. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s. 40		

¹¹Bu eser, Semra Yıldırım Palaz'ın "Muğla-Fethiye Arkeoloji Müzesi Bizans El Sanatı Maden Eserleri: Bronz Haç Örneklerinden Pendantif Haçlar" isimli makalesinde Katalog No:5'teki eserle benzerlik göstermektedir. Makale 26. Ortaçağ kitabında yayınlanacaktır.

Katalog No:	7	Fotoğraf No: 7	Fotoğraf No: 7
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	3449		
Müzeye Geldiği Tarih:	21.10.1970		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,7 cm		
Genişlik:	2 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:			
<p>Latin haçı biçiminde döküm tekniğinde yapılmış bir haçtır. Merkezden dışa doğru genişleyen yassı kesitli haçın kolları düz bitirilmiştir. Dikey kollar yatay kollara göre daha uzundur. Dikey kolun üstünde görmeye alışık olduğumuz ip ya da zincir halkası, dikey kolun kendinde açıklık oluşturularak askı halkası yapılmıştır. Merkezde ve dört kolda olmak üzere kazıma tekniği ile yapılmış birer adet daire ve her dairenin içinde de oyuntu halinde nokta bezemeler görülmektedir. Haçın arkası düz ve bezemesizdir. Tip 1 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam –kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-10. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.44		

Katalog No:	8	Fotoğraf No: 8	Fotoğraf No: 8
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	3705		
Müzeye Geldiği Tarih:	26.03.1971		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	7,9 cm		
Genişlik:	4,7 cm		
Kalınlık:	0,1 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 8	Çizim No: 8
<p>Latin haçı biçimli döküm tekniğinde yapılmış bir haçtır. Merkezden dışa doğru genişleyen yassı kesitli haçın dikey kolları yatay kollardan uzun olup haç yassı kesitlidir ve her haç kolu düz bitirilmiştir. Merkezde ve dört haç kolunda birer adet olmak üzere beş adet daire ve bu dairelerin çevresinde de küçük daireler yer almaktadır. Her dairenin ortasında oyuntu halinde nokta bezeme görülmektedir. Üst dikey kol üstünde halka şeklinde ip deliği vardır. Haçın arkası düz ve bezemesizdir. Tip 1 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-7. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.27		

Katalog No:	9	Fotoğraf No: 9	Fotoğraf No: 19
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	4357		
Müzeeye Geldiği Tarih:	14.05.1971		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	5,4 cm		
Genişlik:	3,9 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 9	Çizim No: 9
<p>Latin haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış yassı kesitli bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın kolları düz bitirilmiştir. Haçın merkezinde çarmlıha gerili stilize İsa figürü yer almaktadır. Haçın arka yüzü düz ve bezemesizdir; iki yüzde de kireçlenme görülmektedir. Dikey haç kolunun üstünde ip ya da zincir askı halkası bulunmaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-9. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.25, 26, 59		

Katalog No:	10	Fotoğraf No: 10	Fotoğraf No: 10
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	4529		
Müzeeye Geldiği Tarih:	14.05.1971		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	8,6 cm		
Genişlik:	5,3 cm		
Kalınlık:	0,1 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 10	Çizim No: 10
<p>Latin haçı biçimli döküm tekniği ile yapılmış yassı kesitli bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın kol uçları dış bükey bitirilmiştir. Haçın dikey kolları yatay kollardan daha uzundur. Dikey haç kolun üstünde ip/zincir askı halkası bulunmaktadır. Kazıma tekniği ile haçın her kolunda üçer adet dairesel bezeme; kol uçlarında ise ikişer çizi yiv görülmektedir. Haçın arka yüzü düz ve bezemesizdir.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-10. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.49, 50, 51, 54		

Katalog No:	11	Fotoğraf No: 11	Fotoğraf No: 11
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	4620		
Müzeeye Geldiği Tarih:	18.05.1971		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	1,9 cm		
Genişlik:	1,3 cm		
Kalınlık:	0,4 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 11	Çizim No: 11
<p>Latin haçı formu döküm tekniğinde yapılmış yassı kesitli haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın kol uçları iç bükey bitirilmiştir. Haçın yatay kolları dikey kollardan daha kısadır. Yatay kolların köşe ucu ve dikey üst kol ucu deforme olmuştur. Askı halkası noksan ve kırıktır. Haçın ön ve arka yüzü düz, bezemesizdir; yüzeyi oldukça kalkerlidir.</p>			
Durumu:	Sağlam –kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.74		

Katalog No:	12	Fotoğraf No: 12	Fotoğraf No: 12
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	4710		
Müzeye Geldiği Tarih:	03.06.1971		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	3,6 cm		
Genişlik:	2,5 cm		
Kalınlık:	0,4 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 12	Çizim No: 12
<p>Yunan haçı formunda döküm tekniğinde yapılmış oval kesitli bir haçtır. Tip 2 grubunda yer almaktadır. Haçın kolları merkezden dışa doğru genişlemekte ve düz sonlandırılmıştır. Haçın yatay kolları dikey kollarından daha kısadır. Üst dikey kol alt koldan daha uzundur ve üzerinde yassı kesitli ip halka askı yeri görülmektedir. Haçın merkezinde daire içerisinde kazıma tekniği ile yapılmış “+” işareti mevcuttur. Haçın arka yüzü düz ve bezemesizdir.</p>			
Durumu:	Sağlam – kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.110-114		

Katalog No:	13	Fotoğraf No: 13	Fotoğraf No: 13
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	4790		
Müzeeye Geldiği Tarih:	23.06.1971		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	3,5 cm		
Genişlik:	2,5 cm		
Kalınlık:	0,4 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 13	Çizim No: 13
<p>Yunan Haçı formunda döküm tekniğinde yapılmış oval/dairesel kesitli pendantif haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Haçın kolları merkezden uçlara doğru ikişer boğum formunda erilerek konik şekilde bitirilmiştir. Haç kolları merkezde birleşerek haç motifi oluşturmuştur. Dikey haç kolları yatay haç kollarından uzundur. Üst dikey haç kolunun üzerinde kırık bir askı halkası vardır. Haçın yüzeyinde yer yer kalker görülmektedir. Diğer örneklerle karşılaştırıldığında askı halkasının sonradan yapılma ihtimali yüksektir. Haçın ön ve arka yüzleri aynı bezemeye sahiptir.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Savuran, 2021, s.43-44. Ünlüler, 2019, s.103-106		

Katalog No:	14	Fotoğraf No: 14	Fotoğraf No: 14
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	4814		
Müzeeye Geldiği Tarih:	13.07.1971		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	8 cm		
Genişlik:	4,5 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 14	Çizim No: 14
<p>Latin haçı formunda döküm tekniğinde yapılmış yassı kesitli pendantif haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru genişleyen haç kollarının uçları düz bitirilmiştir. Yatay kollar dikey kollardan daha kısa olup alt dikey haç kolu üst dikey haç kolundan daha uzundur. Merkezde ve dört haç kolunda oyma tekniği ile yapılmış dairesel motif görülmektedir ki bunların içerisinde renkli taşların olduğu düşünülmektedir. Haçın arka yüzünde merkezde ve haç kollarında kazıma tekniği ile yapılmış dairesel motif mevcuttur. Üst dikey haç kolunun üzerinde askı halkası bulunmaktadır. Haçın ön ve arka yüzlerinde yer yer kalker görülmektedir.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-10. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.27		

Katalog No:	15	Fotoğraf No: 15	Fotoğraf No: 15
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	5339		
Müzeye Geldiği Tarih:	10.09.1971		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	3,2 cm		
Genişlik:	2 cm		
Kalınlık:	0,3 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 15	Çizim No: 15
<p>Yunan haçı formunda döküm tekniğinde yapılmış oval kesitli bir haçtır. Tip 2 grubunda yer almaktadır. Haçın kolları merkezden dışa doğru genişlemekte ve düz sonlandırılmıştır. Haçın yatay kolları dikey kollarından daha kısadır. Üst dikey kol alt koldan daha uzundur ve üzerinde yassı kesitli ip halkası görülmektedir. Haçın merkezinde daire içerisinde kazıma tekniği ile yapılmış “x” işareti mevcuttur. Haçın arka yüzü düz ve bezemesizdir.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.109-114		

Katalog No:	16	Fotoğraf No: 16	Fotoğraf No: 16
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	5489		
Müzeeye Geldiği Tarih:	22.09.1971		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,6 cm		
Genişlik:	1,8 cm		
Kalınlık:	0,4 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 16	Çizim No: 16
<p>Döküm tekniğinde yapılmış Latin haçı formulu yassı kesitli bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Haçın alt dikey kolu üst dikey kolundan uzundur. Yatay haç kolları daha kısadır. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın üst kolu dışında diğer kollarının uçları iç bükey bitirilmiştir. Dikey haç kolunda ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır. Merkezde ve dört haç kolunda kazıma tekniği ile yapılmış birer adet dairesel bezemeler görülmektedir. Arka yüz düz ve bezemesiz olup her iki yüzde kalker kalıntıları vardır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-8. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Savuran, 2021, s.29, Ünlüler, 2019, s.40.		

Katalog No:	17	Fotoğraf No: 17	Fotoğraf No: 17
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	5490		
Müzeye Geldiği Tarih:	22.09.1971		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,3 cm		
Genişlik:	1,8 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No:17	Çizim No: 17
<p>Döküm tekniğinde yapılmış Latin haçı formulu yassı kesitli bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Haçın alt dikey kolu üst dikey kolundan uzundur. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın üst kolu dışında diğer kollarının uçları iç bükey bitirilmiştir. Dikey haç kolunda ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır. Merkezde ve dört haç kolunda kazıma tekniği ile yapılmış birer adet dairesel bezemeler görülmektedir. Arka yüz düz ve bezemesiz olup her iki yüzde kalker kalıntıları vardır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-8. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Savuran, 2021, s.29, Ünlüler, 2019, s.40.		

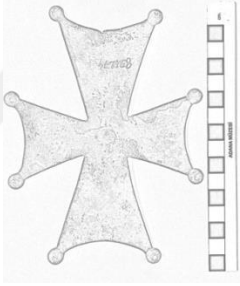
Katalog No:	18	Fotoğraf No: 18	Fotoğraf No: 18
Adı- Türü:	Pendantif Haç ¹²		
Müze Envanter No:	5629		
Müzeeye Geldiği Tarih:	22.04.1972		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	7 cm		
Genişlik:	4 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 18	Çizim No: 18
<p>Latin haçı formunda döküm tekniği ile yapılmıştır. Yassı kesitli haçın dikey kolları yatay kollarından daha uzundur. Dört kollar merkezden dışa doğru genişleyerek düz olarak bitirilmiştir. Haçın üst dikey kolu, alt dikey koldan daha kısadır ve üzerinde ip ya da zincir için kullanılan bir halka mevcuttur. Haçın ön ve arka yüzleri bezemesizdir. Tip 1 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M.S. 6-9. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.23		

¹²Bu eser, Semra Yıldırım Palaz'ın "Muğla-Fethiye Arkeoloji Müzesi Bizans El Sanatı Maden Eserleri: Bronz Haç Örneklerinden Pendantif Haçlar" isimli makalesinde Katalog No: 9'daki eserle benzerlik göstermektedir. Makale 26. Ortaçağ kitabında yayınlanacaktır.

Katalog No:	19	Fotoğraf No: 19	Fotoğraf No: 19
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	5929		
Müzeeye Geldiği Tarih:	05.10.1972		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,5 cm		
Genişlik:	1,4 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 19	Çizim No: 19
<p>Latin haçı formulu döküm tekniğinde yapılmış yassı kesitli bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Haçın yatay kolları dikey kollardan kısa olup alt dikey kolu üst dikey kolundan uzundur. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın üst kolu dışında diğer kollarının uçları iç bükey bitirilmiştir. Dikey haç kolunda ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır. İp halkası esere göre biraz büyükçedir. Merkezde ve dört haç kolunda kazıma tekniği ile yapılmış birer adet dairesel bezemeler görülmektedir. Arka yüz düz ve bezemesiz olup her iki yüzde kalker kalıntıları vardır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-8. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Savuran, 2021, s.29, Ünlüler, 2019, s.40.		

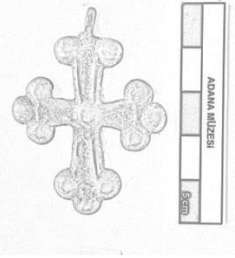
Katalog No:	20	Fotoğraf No: 20	Fotoğraf No: 20
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	6213		
Müzeeye Geldiği Tarih:	28.11.1972		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,5 cm		
Genişlik:	1,2 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 20	Çizim No: 20
<p>Latin haçı formulu döküm tekniğinde yapılmış yassı kesitli bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Haçın yatay kolları dikey kollardan daha kısadır. Alt dikey kolu üst dikey kolundan uzundur. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın üst kolu dışında diğer kollarının uçları iç bükey bitirilmiştir. Dikey haç kolunda ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır. İp halkası esere göre biraz büyükçedir. Merkezde ve dört haç kolunda kazıma tekniği ile yapılmış birer dairesel bezemeler görülmektedir. Arka yüz düz ve bezemesiz olup her iki yüzde kalker kalıntıları vardır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-8. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Savuran, 2021, s.29, Ünlüler, 2019, s.40.		

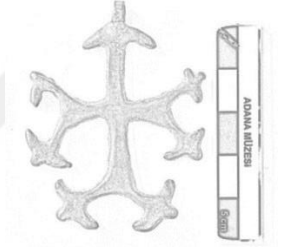
Katalog No:	21	Fotoğraf No: 21	Fotoğraf No: 21
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	6788		
Müzeye Geldiği Tarih:	03.05.1973		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,1 cm		
Genişlik:	1,5 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 21	Çizim No: 21
<p>Latin haçı formulu döküm tekniğinde yapılmış bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Haçın alt dikey kolu üst dikey kolundan uzundur. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın üst kolu dışında diğer kollarının uçları iç bükey bitirilmiştir. Dikey haç kolunda ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır. İp halkası esere göre biraz büyükçedir. Merkezde ve dört haç kolunda kazıma tekniği ile yapılmış birer adet dairesel bezemeler görülmektedir. Arka yüz düz ve bezemesiz olup her iki yüzde kalker kalıntıları vardır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-8. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Savuran, 2021, s.29, Ünlüler, 2019, s.40.		

Katalog No:	22	Fotoğraf No: 22	Fotoğraf No: 22
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	8542		
Müzeye Geldiği Tarih:	20.04.1974		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	15,6 cm		
Genişlik:	11,8 cm		
Kalınlık:	0,1 mm		
Cinsi:	Gümüş		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 22	Çizim No: 22
<p>Latin haçı formulu döküm tekniğinde yapılmış yassı kesitli bir haçtır. Tip 4 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru genişleyen dört haç kolu iç bükey bitirilmiş ve bunların her iki ucunda birer kabarık topuz motifi yer almaktadır. Merkezde ise bir adet damla motifi görülmektedir. Haçın arka yüzü düz ve bezemesizdir.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-10. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Savuran, 2021, s.41. Ünlüler, 2019, s.175-176		

Katalog No:	23	Fotoğraf No: 23	Fotoğraf No: 23
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	8842		
Müzeye Geldiği Tarih:	16.07.1974		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	3 cm		
Genişlik:	1,7 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Altın		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 23	Çizim No: 23
<p>Latin haçı formunda döküm tekniğinde yapılmış yassı kesitli bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Dört kollu haçın kol uçları düz bitirilmiştir; kol uçlarının köşelerinde birer nokta motifi görülmektedir. Alt dikey kolu üst dikey kolundan uzun olup yatay kollar daha kısadır. Haçın alt dikey kolunda ve yatay kollarının uçlarında birer inci bulunmaktadır. Üst dikey kolun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası vardır. Merkezde renkli taş ya da camın olması muhtemel bir yuva alanı mevcuttur. Haçın arka yüzü düz ve bezemesizdir.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 5-7 yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s. 60		

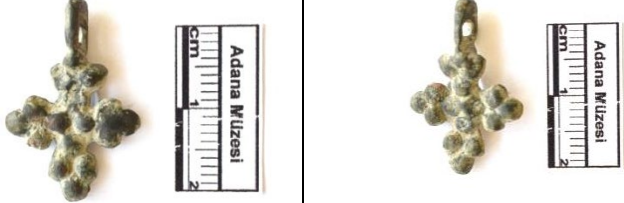
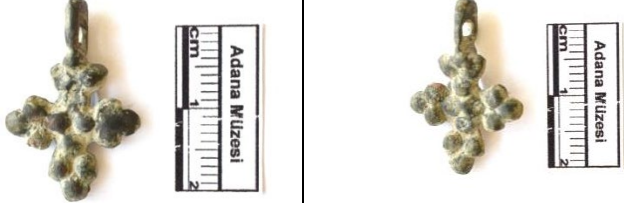
Katalog No:	24	Fotoğraf No: 24	Fotoğraf No: 24
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	9960		
Müzeeye Geldiği Tarih:	03.02.1975		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	8,3 cm		
Genişlik:	5,1 cm		
Kalınlık:	0,2 mm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 24	Çizim No:24
<p>Latin haçı formunda döküm tekniğinde yapılmış yassı kesitli haçın yatay kolları dikey kollarından daha kısadır. Alt dikey haç kolu üst dikey haç kolundan daha uzundur. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın kol uç kısımları düz bitirilmiştir. Haçın merkezinde ve kol uçlarında dairesel bezemeli içi boş yuvalar bulunmaktadır. Bu yuvaların çevresinde ise küçük boyutlu daireler yer almaktadır. Haçın ön yüzünde bulunan delikli bu yuvaların içerisinde değerli taş ya da renkli cam olduğu düşünülmektedir. Haçın arka yüzü düz olup kazıma tekniği ile oluşturulmuş benzer bezeme görülmektedir; ancak dairelerin içerisinde nokta motifleri yer almaktadır. Tip 1 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-7. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s. 29, 30, 50, 51, 52		

Katalog No:	25	Fotoğraf No: 25	Fotoğraf No: 25
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	10011		
Müzeeye Geldiği Tarih:	06.02.1975		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	4,8 cm		
Genişlik:	3,6 cm		
Kalınlık:	0,1 mm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 25	Çizim No: 25
<p>Yunan haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış yassı kesitli bir haçtır. Tip 3 grubunda yer almaktadır. Haçın yatay kolları dikey kollardan daha kısa olup alt dikey kol üst dikey koldan daha uzundur. Merkezde kabartma tekniği ile yapılmış bir adet, üst dikey haç kol ucunda ise köşelerde birer; yatay ve alt dikey kol köşelerinde üçer topuz motifi bulunmaktadır. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası görülmektedir. Haçın arka yüzü düz ve bezemesizdir. Ön ve arka yüzlerde kalker mevcuttur.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Okuyucu, 2022, S.382 (G.17). Ünlüler, 2019, s.86-89		

Katalog No:	26	Fotoğraf No: 26	Fotoğraf No: 26
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	10543		
Müzeye Geldiği Tarih:	16.05.1975		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	4,5 cm		
Genişlik:	2,6 cm		
Kalınlık:	0,2 mm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 26	Çizim No: 26
<p>Latin haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış yassı kesitli pendantif haçın merkezden dışa doğru genişleyen yatay ve alt dikey kollarının köşeleri üç yapraklı yonca motifiyle bitirilmiştir. Üst dikey haç kolu ise iki yaprak şeklindedir. Yatay haç kollarındaki bir motif kırıktır. Haçın arka yüzü düz ve bezemesizdir. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır. Haçın ön ve arka yüzünde kalkerli yapı mevcuttur. Tip 3 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Özdemir-Öztaşkın, 2009, s.499 (Res.4)		

Katalog No:	27	Fotoğraf No: 27	Fotoğraf No: 27
Adı -Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	11351		
Müzeye Geldiği Tarih:	13.04.1976		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	6,5 cm		
Genişlik:	3,8 cm		
Kalınlık:	0,2 mm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 27	Çizim No: 27
<p>Latin haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış yassı kesitli bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Haçın dikey kolları yatay kollarından; alt dikey kol ise üst dikey koldan daha uzundur. Merkezden dışa doğru genişleyen haç kolları düz bitirilmiştir. Merkezde ve dört haç kolunda içi boş birer dairesel çukur/yuva bulunmaktadır. Bunların ortası deliklidir ve içerisinde olduğu düşünülen değerli taş ya da cam malzemesi noksanıdır. Haç kollarının uç kısımlarında ince kazıma tekniği ile oluşturulmuş çizgi bezeme görülmektedir. Haçın arka yüzünde ön yüzdeki motif silik durumdadır. Haçın her iki yüzünde kalkerli tabaka mevcuttur. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası vardır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-7. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.27-30.		

Katalog No:	28	Fotoğraf No: 28	Fotoğraf No: 28
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	11438		
Müzeeye Geldiği Tarih:	14.09.1976		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	5,3 cm		
Genişlik:	5,3 cm		
Kalınlık:	0,2 mm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 28	Çizim No: 28
<p>Latin haçı formunda döküm tekniğinde yapılmış yassı kesitli haçın dikey kolları yatay kollarından uzundur. Merkezden dışa doğru genişleyen haç kollarının her iki köşesinde stilize üç yapraklı motif bezemesi görülmektedir. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir askısı bulunmaktadır. Merkezden kollara doğru giden kazıma tekniği ile yapılmış oluklar mevcuttur. Haçın arka yüzü düz ve bezemesizdir. Haç yüzeyinde korozyon görülmektedir. Tip 3 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Özdemir-Öztaşkın, 2009, s.499 (Res.4)		

Katalog No:	29	Fotoğraf No: 29	Fotoğraf No: 29
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	11439		
Müzeeye Geldiği Tarih:	14.09.1976		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,5 cm		
Genişlik:	1,9 cm		
Kalınlık:	0,1 mm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 29	Çizim No: 29
<p>Yunan haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış yassı kesitli bir haçtır. Tip 3 grubunda yer almaktadır. Haçın alt dikey kolu üst dikey kolundan uzundur. Merkezde ve üst dikey haç kolunda iki; yatay ve alt dikey haç kolu üçer kabarık topuzla bitirilmiştir. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. Yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.86		

Katalog No:	30	Fotoğraf No: 30	Fotoğraf No: 30
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	11454		
Müzeeye Geldiği Tarih:	22.09.1976		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	7 cm		
Genişlik:	4,8 cm		
Kalınlık:	0,2 mm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 30	Çizim No: 30
<p>Döküm tekniğinde yapılan haç Latin haçı formundadır. Yassı kesitli haç olup dikey kollar yatay kollardan daha uzundur. Üst kol alt koldan daha kısa olup asılması için yapılan halkası kırık ve noksandır. Merkezde kazıma tekniği ile yapılmış X işareti ve dört kolda bir sıra çizgi bezeme görülmektedir. Haçın arka yüzü düz olup bezemesizdir. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın kolları düz kesitle bitirilmiştir. Kolların uçlarında yatay tek sıra çizgi oluk vardır. Uzun kolun alt kısmında kırık vardır. Tip 1 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam –kullanılmış.		
Tarihleme:	M.S. 8-10. Yüzyıllar		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.57		

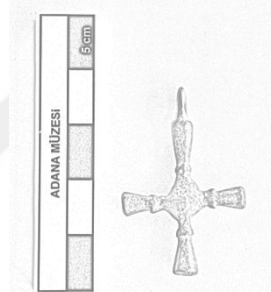
Katalog No:	31	Fotoğraf No: 31	Fotoğraf No: 31
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	11455		
Müzeye Geldiği Tarih:	22.09.1976		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	8 cm		
Genişlik:	6 cm		
Kalınlık:	0,3 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 31	Çizim No: 31
<p>Latin haçı formu döküm tekniği ile yapılmış yassı kesitli bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Haçın dikey kolları yatay kollardan daha uzundur. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın kol uçları düz bitirilmiştir. Haç kollarında küçük dairesel bezemeler görülmektedir. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır. Haçın arka yüzü düz ve bezemesizdir; her iki yüzde kalkerli tabaka mevcuttur.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-10. Yüzyıl		
Karşılaştırma:	Koçyiğit, 2018, s.121 (Resim No:11). Savuran, 2021, s.30. Ünlüler, 2019, s. 51-52		

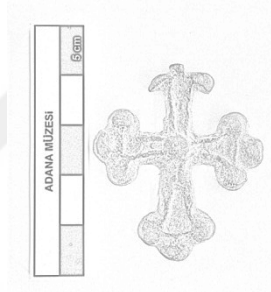

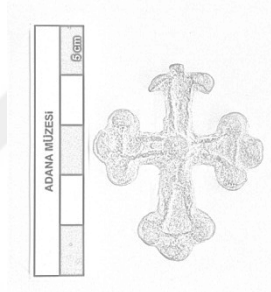
Katalog No:	32	Fotoğraf No: 32	Fotoğraf No: 32
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	11458		
Müzeye Geldiği Tarih:	22.09.1976		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	5,5 cm		
Genişlik:	4 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 32	Çizim No: 32
<p>Latin haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış yassı kesitli bir haçtır. Tip 2 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın kol uç kısımları hafif iç bükey bitirilmiştir. Yatay kollar dikey kollardan kısa olup alt dikey haç kolu üst dikey haç kolundan daha uzundur. Haç kollarının köşeleri içi çukur dairesel bezemelerle sonlanmıştır. Merkezde ve haçın kol yüzeylerinde kazıma tekniği ile haç görüntüsü oluşturulmuştur. Haçın arka yüzü düz ve bezemesiz olup her iki yüzde kalkerli tabaka görülmektedir. Üst dikey haç kolunda ip ya da zincir için askı halkası vardır. Alt dikey haç kolunun köşelerindeki bir motif kırık ve eksiktir.</p>			
Durumu:	Sağlam –kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 10-12. Yüzyıl		
Karşılaştırma:	Savuran, 2021, s.41. Ünlüler, 2019, s. 78. Taş, 2014, s.122		

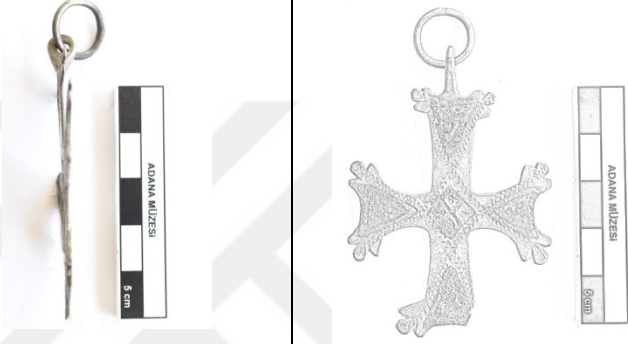
Katalog No:	33	Fotoğraf No: 33	Fotoğraf No: 33
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	11842		
Müzeeye Geldiği Tarih:	21.10.1975		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	3 cm		
Genişlik:	2,7 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 33	Çizim No: 33
<p>Yunan haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış oval/dairesel kesitli bir haçtır. Tip 6 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru genişleyen oval haçın kolları düz bitirilmiştir ve kol kenarlarında tek sıra yiv görülmektedir. Dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır. Haçın arka yüzü de ön yüz ile aynıdır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Altun, 2020, s.143 (Resim:8b). Ünlüler, 2019, s.116-117		

Katalog No:	34	Fotoğraf No: 34	Fotoğraf No: 34
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	12029		
Müzeeye Geldiği Tarih:	28.09.1976		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	7,6 cm		
Genişlik:	4,9 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 34	Çizim No: 34
<p>Yunan haçı formulu döküm tekniği ile yapılmış yassı kesitli bir haçtır. Tip 7 grubunda yer almaktadır. Haçın oval kesitli kolları yarım daire ve bu dairelerin her iki yanında küçük çıkıntılarla bitirilmiştir. Dört haç kol yüzeyinde kabartma motifler görülmektedir. Dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır. Haçın arka yüzü düz ve bezemesidir.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Elyiğit, 2022, s.192. Ünlüler, 2019, s.98		

Katalog No:	35	Fotoğraf No: 35	Fotoğraf No: 35
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	12177		
Müzeye Geldiği Tarih:	22.01.1976		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	5,2 cm		
Genişlik:	3,7 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 35	Çizim No: 35
<p>Yunan haçı formunda döküm tekniğiyle yapılmış yassı kesitli bir haçtır. Tip 5 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın kol uç kısımları yarım daire ve bunların çevresi ise köşelerinde ve ortalarında bulunan birer topuz motifiyle bitirilmiştir. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası yer almaktadır. Haçın ön yüzünde kol yüzeylerinde ve merkezde bitkisel bezeme görülmektedir. Haçın arka kısmı düz ve bezemesizdir.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Savuran, 2021, s.38. Ünlüler, 2019, s.96		

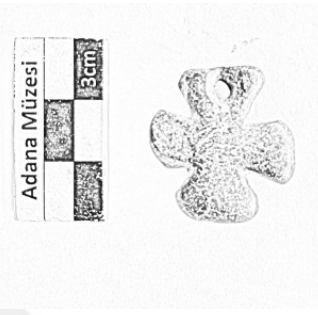

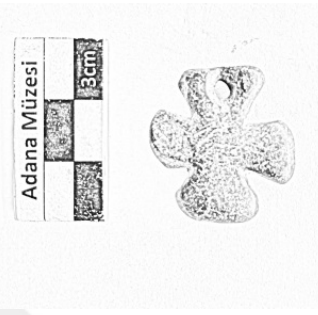
Katalog No:	36	Fotoğraf No: 36	Fotoğraf No: 36
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	12357		
Müzeye Geldiği Tarih:	20.07.1977		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	3,4 cm		
Genişlik:	2,1 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 36	Çizim No: 36
<p>Yunan haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış oval/dairesel kesitli bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru haçın kolları oval kesitlidir. Dört haç kolu konik şekli ile bitirilmiştir. Her haç kolunda bir adet boğum yer almaktadır. Dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası yer almaktadır. Haçın arka yüzeyinde de aynı form mevcuttur.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Altun, 2020, s.143 (Resim: 8a-b). Ünlüler, 2019, s.105, 108		

Katalog No:	37	Fotoğraf No: 37	Fotoğraf No: 37
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	12509		
Müzeye Geldiği Tarih:	08.10.1978		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	4 cm		
Genişlik:	3,5 cm		
Kalınlık:	0,3 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 37	Çizim No: 37
<p>Yunan haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış yassı kesitli bir haçtır. Tip 3 grubunda yer almaktadır. Haçın alt dikey kolu üst dikey kolundan uzundur. Merkezde ve üst dikey haç kolunda iki; yatay ve alt dikey haç kolu üçer kabarık topuzla bitirilmiştir. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam –kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Okuyucu, 2022, s.382 (G.17). Ünlüler, 2019, s.86-89		

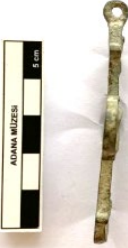
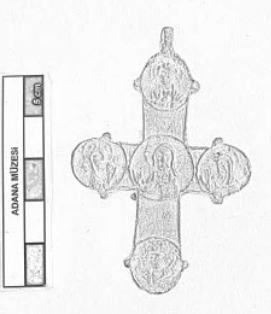
Katalog No:	38	Fotoğraf No: 38	Fotoğraf No: 38
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	12526		
Müzeye Geldiği Tarih:	04.11.1977		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	6,2 cm		
Genişlik:	4,2 cm		
Kalınlık:	0,1 cm		
Cinsi:	Gümüş		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 38	Çizim No: 38
<p>Latin haçı formunda döküm tekniğinde yapılmış yassı kesitli haçın dikey kolları yatay kollarından uzundur. Merkezden dışa doğru genişleyen haç kollarının her iki köşesinde stilize üç yapraklı motif bezemesi görülmektedir. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir askısı bulunmaktadır. Merkezden kollara doğru kazıma tekniği ile yapılmış geometrik bezeme mevcuttur. Haçın arka yüzü düz ve bezemesizdir. Haç yüzeyinde korozyon görülmektedir. Tip 3 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam –kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Özdemir-Öztaşkın, 2009, s.499 (Res.4)		

Katalog No:	39	Fotoğraf No: 39	Fotoğraf No: 39
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	12711		
Müzeeye Geldiği Tarih:	14.12.1978		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	9 cm		
Genişlik:	6 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:	Foto-Kesit No: 39		Çizim No: 39
<p>Latin haçı formunda döküm tekniğiyle yapılmış yassı kesitli bir haçtır. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın yatay kolları dikey kollardan kısa olup alt dikey kol üst dikey koldan daha uzundur. Dört haç kolu hafif içbükey köşeleri ise yassı damla motifi ile bitirilmiştir. Haçın yüzeyinde nokta bezemeler; merkezde ve kollarda olmak üzere birer daire motifi görülmektedir. Bunların içerisinde değerli taş ya da renkli cam bulunmaktadır; ancak bunlar günümüzde yoktur. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası vardır. Haçın arka yüzü düz ve bezemesizdir. Eser üzerinde kalkerli tabaka görülmektedir. Tip 2 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Özdemir-Öztaşkın, 2009, s.497-b. Savuran, 2021, s.41. Ünlüler, 2019, s.78.		

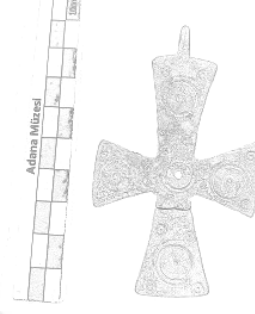
Katalog No:	40	Fotoğraf No: 40	Fotoğraf No: 40
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	12720		
Müzeye Geldiği Tarih:	15.03.1979		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	5 cm		
Genişlik:	3,6 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 40	Çizim No: 40
<p>Yunan haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış yassı kesitli pendantif bir haçtır. Tip 7 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru genişleyen haç kollarının uç kısımları yarım daire ve bunların köşeleri ise ikişer çıkıntıyla bitirilmiştir. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır. Merkezde ve haç kollarında olmak üzere aşınmış durumda değerli taş ya da renkli cam koyma yuvası görülmektedir. Haçın arka yüzü düz ve bezemesizdir.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 8-11. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s. 94, 95, 97, 98, 99.		

Katalog No:	41	Fotoğraf No: 41	Fotoğraf No: 41
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	13164		
Müzeeye Geldiği Tarih:			
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Yontma-Kesme		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,6 cm		
Genişlik:	2,4 cm		
Kalınlık:	0,6 cm		
Cinsi:	Taş		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 41	Çizim No: 41
<p>Latin haçı biçiminde yontma tekniğinde yapılmış yassı kesitli pendantif bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru genişleyen yassı kesitli haçın kolları düz bitirilmiştir. Dikey kollar yatay kollara göre daha uzundur. Dikey kolun üstünde görmeye alışık olduğumuz ip ya da zincir halkası, dikey kolun kendinde açıklık oluşturularak askı halkası yapılmıştır. Haçın ön ve arka yüzleri düz ve bezemesizdir.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-10. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.44		

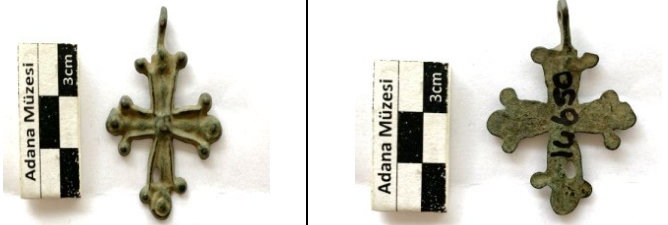

Katalog No:	42	Fotoğraf No: 42	Fotoğraf No: 42
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	13429		
Müzeeye Geldiği Tarih:			
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	3,2 cm		
Genişlik:	2,3 cm		
Kalınlık:	0,1 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 42	Çizim No: 42
<p>Latin haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış yassı kesitli pendantif bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Haçın alt dikey kolu üst dikey kolundan uzundur. Yatay haç kolları daha kısadır. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın kolları düz bitirilmiştir. Üst dikey haç kolunda ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır. Merkezde ve dört haç kolunda kazıma tekniği ile yapılmış iç içe geçmiş birer adet dairesel bezemeler görülmektedir. Arka yüz düz ve bezemesiz olup her iki yüzde kalker kalıntıları vardır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-8. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Savuran, 2021, s. 29. Taş, 2014, s.105. Ünlüler, 2019, s.40		

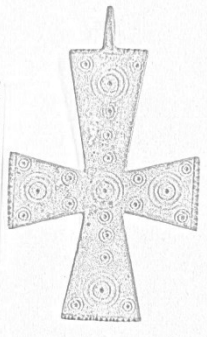

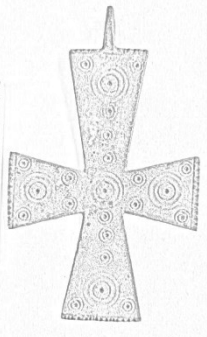
Katalog No:	43	Fotoğraf No: 43	Fotoğraf No: 43
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	14112		
Müzeye Geldiği Tarih:			
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	6,5 cm		
Genişlik:	4,3 cm		
Kalınlık:	0,3 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 43	Çizim No: 43
<p>Yunan Haçı formunda döküm tekniğinde yapılmış yassı kesitli haçtır. Tip 7 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru aynı orantıda giden haç kolları yarım daire ve bunların her iki yanı da birer küçük çıkıntı ile bitirilmiştir. Haçın merkezinde kabartma tekniği ile yapılmış daire içerisinde başı haleli İsa; yatay kollarda solda Meryem, sağda Vaftizci Yahya; dikey kollarda ise İncil yazarlarının tasviri yer almaktadır. Haçın arka yüzü bezemesiz ve düzdür. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 11-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Elyiğit, 2022, s.192. Savuran, 2021, s.51. Ünlüler, 2019, s.95, 98		

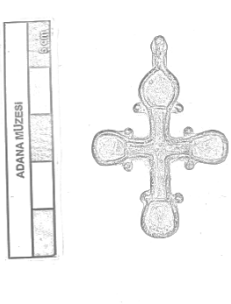
Katalog No:	44	Fotoğraf No: 44	Fotoğraf No: 44
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	14220		
Müzeeye Geldiği Tarih:			
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	8,4 cm		
Genişlik:	4,8 cm		
Kalınlık:	0,3 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 44	Çizim No: 44
<p>Latin haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış yassı kesitli pendantif bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Haçın dikey kolları yatay kollarından; alt dikey kol ise üst dikey koldan daha uzundur. Merkezden dışa doğru genişleyen haç kolları düz bitirilmiştir. Merkezde ve dört haç kolunda kazıma tekniği ile yapılmış çevresi iki sıra dairesel çizgili, ortası delik içi boş birer çukur/yuva bulunmaktadır. Bunların içerisinde olduğu düşünülen değerli taş ya da cam malzemesi noksanıdır. Bunların etrafında ise küçük nokta çukurlu dairesel bezeme görülmektedir. Haçın arka yüzü düz ve benzer bezeme görülmektedir. Haçın her iki yüzünde kalkerli tabaka mevcuttur. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası mevcuttur.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-7. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Koçyiğit, 2018, s.121 (Resim-11). Ünlüler, 2019, s.27-30		

Katalog No:	45	Fotoğraf No: 45	Fotoğraf No: 45
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	14272		
Müzeye Geldiği Tarih:			
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	8,5 cm		
Genişlik:	5,3 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 45	Çizim No: 45
<p>Latin haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış yassı kesitli pendantif bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Haçın dikey kolları yatay kollarından; alt dikey kol ise üst dikey koldan daha uzundur. Merkezden dışa doğru genişleyen haç kolları düz bitirilmiştir. Merkezde ortası delik içi boş bir adet dairesel çukur/yuva bulunmaktadır. Bunların içerisinde olduğu düşünülen değerli taş ya da cam malzemesi noksanır. Dört haç kolunda kazıma tekniği ile yapılmış içi küçük nokta çukurlu dairesel bezeme görülmektedir. Bu bezemelerin çevresinde ise küçük dairesel motifler yer almaktadır. Haçın arka yüzü bezemesiz ve düz bırakılmıştır. Haçın her iki yüzünde kalkerli tabaka mevcuttur. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası mevcuttur. Alt dikey haç kolunun merkeze bağlantı kısmında kırık görülmektedir.</p>			
Durumu:	Kırık, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-7. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Koçyiğit, 2018, s.121 (Resim-11). Özdemir-Öztaşkın, 2009, s.497 (Resim-E). Ünlüler, 2019, s.27-30		

Katalog No:	46	Fotoğraf No: 46	Fotoğraf No: 46
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	14646		
Müzeye Geldiği Tarih:			
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	8,2 cm		
Genişlik:	5,3 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 46	Çizim No: 46
<p>Latin haçı formulu döküm tekniğinde yapılmış yassı kesitli pendantif bir haçtır. Tip 2 grubunda yer almaktadır. Haçın yatay kolları dikey kollardan kısa olup alt dikey haç kolu üst dikey haç kolundan uzundur. Merkezden dışa doğru genişleyen dört haç kolunun uçları düz, köşeleri ise birer damla bezemesiyle bitirilmiştir. Yatay haç kollarında bu bezemeler tam iken dikey haç kollarında kırık ve eksiktir. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için kullanılan askı halkası mevcut değildir. Haçın merkezinde kazıma tekniği ile ince hatlarla çizilmiş orans duruşunda verilmiş Meryem tasviri yer almaktadır. Yatay ve üst dikey haç kollarının köşeleri üç sıra eğik kazıma çizgileriyle belirginleştirilmiştir. Haçın ön yüzünde kenar çizgileri yapılarak içte bir haç görüntüsü verilmiştir. Haçın arka yüzü bezemesiz ve düzdür. Eserde yer yer kalker görülmektedir.</p>			
Durumu:	Kırık –kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 10-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Demirel Gökalp, 2016, s.263 (Resim-5). Özdemir-Öztaşkın, 2009, s.497 (Resim-B). Ünlüler, 2019, s.77-78		

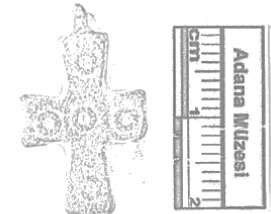
Katalog No:	47	Fotoğraf No: 47	Fotoğraf No: 47
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	14650		
Müzeye Geldiği Tarih:			
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	4,3 cm		
Genişlik:	3 cm		
Kalınlık:	0,1 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 47	Çizim No: 47
<p>Yunan haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış yassı kesitli pendantif bir haçtır. Tip 3 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru genişleyen haç kol uçları dışa taşkın kabarık damla motifleriyle bunların köşeleri ise küçük birer damla motifleriyle bitirilmiştir. Yatay kollar dikey haç kollarından kısa olup alt dikey haç kolu üst dikey haç kolundan uzundur. Merkezde kabarık bir damla bezemesi, üst dikey haç kolunun üzerinde de ip ya da zincir için askı halkası vardır. Haçın arka yüzü bezemesiz ve düzdür.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Okuyucu, 2022, s.382 (G.17). Ünlüler, 2019, s.86-89		

Katalog No:	48	Fotoğraf No: 48	Fotoğraf No: 48
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	14680		
Müzeeye Geldiği Tarih:			
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	8 cm		
Genişlik:	5,3 cm		
Kalınlık:	0,1 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 48	Çizim No: 48
<p>Latin haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış yassı kesitli pendantif bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Haçın yatay kolları dikey kollardan kısa olup alt dikey haç kolu üst dikey haç kolundan uzundur. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın kolları düz bitirilmiştir. Haçın merkezinde ve dört kolunda kazıma tekniğiyle yapılmış iç içe geçmiş ortası delikli daireler; bunların çevresinde de küçük boyutlu daireler yer almaktadır. Haç kol uçları kısa ince çizgi vuruşlarıyla sınırlandırılmıştır. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası mevcuttur. Haçın arka yüzü bezemesiz ve düzdür.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-7. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Altun, 2020, s.140 (Resim a-b). Taş, 2014, s.105 (Kat.No:7). Ünlüler, 2019, s.27, 50-52		

Katalog No:	49	Fotoğraf No: 49	Fotoğraf No: 49
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	14775		
Müzeeye Geldiği Tarih:			
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	4,3 cm		
Genişlik:	3 cm		
Kalınlık:	0,1 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 49	Çizim No: 49
<p>Yunan Haçı formulu döküm tekniğinde yapılmış yassı kesitli bir pendantif haçtır. Tip 7 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın kolları yarım daire ve bu dairenin her iki uçlarında küçük dışa taşkın yarım daire biçimli bezeme ile bitirilmiştir. Üst dikey haç kolunda zincir ya da ip için askı halkası görülmektedir. Haçın ön yüzünde kenarlar kalın çizgilerle belirginleştirilmiştir. Haçın arka yüzü düz ve bezemesiz olup her iki yüzde de yer yer kalkerli tabaka mevcuttur.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Elyiğit, 2022, s.192. Savuran, 2021, s.34-35 (Kat.No:6-7). Ünlüler, 2019, s.98-100		

Katalog No:	50	Fotoğraf No: 50	Fotoğraf No: 50
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	14791		
Müzeeye Geldiği Tarih:			
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,5 cm		
Genişlik:	1,5 cm		
Kalınlık:	0,1 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 50	Çizim No: 50
<p>Döküm tekniğinde yapılmış Latin haçı formlu yassı kesitli pendantif bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Haçın alt dikey kolu üst dikey kolundan uzundur. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın üst kolu dışında diğer kollarının uçları iç bükey bitirilmiştir. Üst dikey haç kolunda ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır. Merkezde ve dört haç kolunda kazıma tekniği ile yapılmış iç içe geçmiş birer dairesel bezemeler görülmektedir; ancak alt dikey haç kolundaki bezeme aşınmıştır. Arka yüz düz ve bezemesiz olup her iki yüzde kalker kalıntıları vardır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 8-11. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Altun, 2020, s.140 (Resim:5 a-b). Koçyiğit, 2018, s.121 (Resim 10). Savuran, 2021, s.29.Ünlüler, 2019, s.40-46		

Katalog No:	51	Fotoğraf No: 51	Fotoğraf No: 51
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	14792		
Müzeeye Geldiği Tarih:			
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,5 cm		
Genişlik:	1,5 cm		
Kalınlık:	0,1 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:			
<p>Latin haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış yassı kesitli pendantif bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın kolları düz bitirilmiştir. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır. Haçın ön yüzünde ince kazıma tekniğiyle yapılmış çizgiler görülmektedir. Arka yüzü düz ve bezemesizdir. Haçın her iki yüzünde kalın kalker tabaksı vardır. Bu nedenle bezemesi görülmemektedir.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. Yüzyıl		
Karşılaştırma:	Özdemir-Öztaşkın, 2009, s.498-A. Ünlüler, 2019, s.74-75		

Katalog No:	52	Fotoğraf No: 52	Fotoğraf No: 52
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	17551		
Müzeye Geldiği Tarih:	12.09.2011		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,3 cm		
Genişlik:	1,4 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 52	Çizim No: 52
<p>Döküm tekniğinde yapılmış Latin haçı formu yassı kesitli pendantif bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Haçın alt dikey kolu üst dikey kolundan uzundur. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın üst ve alt dikey kolu dışında diğer kollarının uçları iç bükey bitirilmiştir. Üst dikey haç kolunda ip ya da zincir için askı halkası kırıktır. Merkezde ve dört haç kolunda kazıma tekniği ile yapılmış iç içe geçmiş birer dairesel bezemeler görülmektedir; ancak alt dikey haç kolundaki bezeme aşınmıştır. Arka yüz düz ve bezemesiz olup her iki yüzde kalker kalıntıları vardır.</p>			
Durumu:	Kırık –kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 8-11. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Altun, 2020, s.140 (Resim:5 a-b). Koçyiğit, 2018, s.121 (Resim 10), Savuran, 2021, s.29. Ünlüler, 2019, s.40-46		

Katalog No:	53	Fotoğraf No: 53	Fotoğraf No: 53
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	17557		
Müzeye Geldiği Tarih:	28.06.2010		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	3,7 cm		
Genişlik:	2,4 cm		
Kalınlık:	0,6 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 53	Çizim No: 53
<p>Yunan haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış oval/dairesel kesitli bir haçtır. Tip 5 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru aynı ölçüde genişleyen haç kolları oval kesitli olup üst dikey kolu diğerlerinden daha uzundur. Haç kolları birer silme ile bitirilmiştir. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için yapılan askı halkası kırık ve eksiktir. Haçın arka yüzünde de aynı bezeme görülmektedir. Her iki yüzeyinde kalkerli tabaka vardır.</p>			
Durumu:	Kırık –kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 10-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Altun, 2020, s.143 (Resim 8 a-b), Çakmakçı, 2021, s.238. Özdemir-Öztaşkın, 2009, s.498 (Resim-G). Savuran, 2021, s.48 (Kat.No:20). Ünlüler, 2019, s.122-124		

Katalog No:	54	Fotoğraf No: 54	Fotoğraf No: 54
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	17603		
Müzeeye Geldiği Tarih:	06.04.2011		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,8 cm		
Genişlik:	1,6 cm		
Kalınlık:	0,6 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 54	Çizim No: 54
<p>Döküm tekniğinde yapılmış Latin haçı formlu yassı kesitli pendantif bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Haçın alt dikey kolu üst dikey kolundan uzundur. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın üst dikey kolu dışında diğer kollarının uçları iç bükey bitirilmiştir. Yatay kol uçlarından biri aşınmıştır. Üst dikey haç kolunda ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır. Merkezde ve dört haç kolunda kazıma tekniği ile yapılmış iç içe geçmiş birer dairesel bezemeler görülmektedir. Arka yüz düz ve bezemesiz olup her iki yüzde kalker kalıntıları vardır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 8-11. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Altun, 2020, s.140 (Resim:5 a-b). Koçyiğit, 2018, s.121 (Resim 10), Savuran, 2021, s.29. Ünlüler, 2019, s.40-46		

Katalog No:	55	Fotoğraf No: 55	Fotoğraf No: 55
Adı- Türü:	Pendantif Haç ¹³		
Müze Envanter No:	17656		
Müzeye Geldiği Tarih:	29.02.2012		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,9 cm		
Genişlik:	2 cm		
Kalınlık:	0,3 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 55	Çizim No: 55
<p>Yunan haçı formunda döküm tekniğiyle yapılmış yassı kesitli pendantif bir haçtır. Tip 13 grubunda yer almaktadır. Haçın kol uzunlukları kısa olup her kol ikişer kabarık motifle/topuzla bitirilmiştir. Merkez nokrası kabara motifiyle belirginleştirilmiş, kol yüzeyleri oyularak iç bükey görünümünü alarak bir haç oluşturulmuştur. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır. Haçın arka yüzü bezemesiz bırakılmış ve düzdür. Her iki yüzde de kalkerli tabaka görülmektedir.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12 yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2009, s.82-85.		

¹³Bu eser, Semra Yıldırım Palaz'ın "Muğla-Fethiye Arkeoloji Müzesi Bizans El Sanatı Maden Eserleri: Bronz Haç Örneklerinden Pendantif Haçlar" isimli makalesinde Katalog No: 10'daki eserle benzerlik göstermektedir. Makale 26. Ortaçağ kitabında yayınlanacaktır.

Katalog No:	56	Fotoğraf No: 56	Fotoğraf No: 56
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	18004		
Müzeeye Geldiği Tarih:	01.10.2012		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,6 cm		
Genişlik:	2,5 cm		
Kalınlık:	0,3 cm		
Cinsi:	Tunç		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 56	Çizim No: 56
<p>Yunan haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış yassı kesitli pendantif bir haçtır. Tip 4 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru açılan haçın kolları iç bükey köşeleri ise ikişer damla/topuz bezemesiyle bitirilmiştir. Üst dikey haç kolunda ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır. Merkezde değerli taşların ya da renkli camların koyulduğu düşünülen bir dairesel çukur/yuva yer almaktadır. Dört haç kolunun yüzeyleri oyularak içte bir haç görünümü sağlanmıştır. Haçın arka yüzü bezemesiz ve düzdür.</p>			
Durumu:	Sağlam –kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.76, 78		

Katalog No:	57	Fotoğraf No: 57	Fotoğraf No: 57
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	18125		
Müzeeye Geldiği Tarih:	01.10.2012		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,7 cm		
Genişlik:	1,5 cm		
Kalınlık:	0,4 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 57	Çizim No: 57
<p>Döküm tekniğinde yapılmış Latin haçı formlu yassı kesitli pendantif bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Haçın alt dikey kolu üst dikey kolundan uzundur. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın kolları düz bitirilmiştir. Üst dikey haç kolunda ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır. Merkezde ve dört haç kolunda kazıma tekniği ile yapılmış iç içe geçmiş birer dairesel bezemeler görülmektedir; ancak alt dikey ve yatay haç kolundaki bezemeler aşınmıştır. Arka yüz düz ve bezemesiz olup her iki yüzde kalker kalıntıları vardır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 8-11. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Altun, 2020, s.140 (Resim:5 a-b). Koçyiğit, 2018, s.121 (Resim 10). Savuran, 2021, s.29. Ünlüler, 2019, s.40-46.		

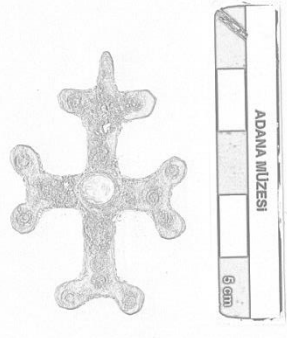
Katalog No:	58	Fotoğraf No: 58	Fotoğraf No: 58
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	18181		
Müzeeye Geldiği Tarih:	25.03.2013		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	5 cm		
Genişlik:	2,6 cm		
Kalınlık:	0,3 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 58	Çizim No: 58
<p>Latin haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış yassı kesitli pendantif bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın kolları düz bitirilmiştir. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır. Haçın ön yüzünde ince kazıma tekniğiyle yapılmış çizgiler görülmektedir; ancak aşınmıştır. Arka yüzü düz ve bezemesizdir. Haçın her iki yüzünde kalın kalker tabaksı vardır. Bu nedenle bezemesi görülmemektedir.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Özdemir-Öztaşkın, 2009, s.498-A. Ünlüler, 2019, s.74-75		

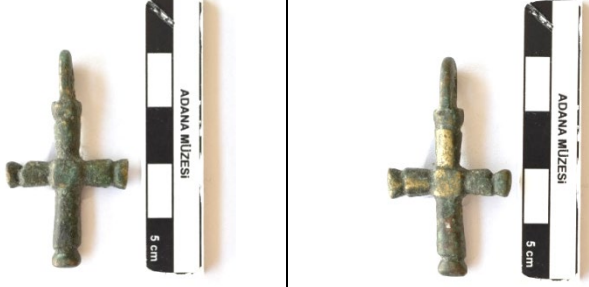

Katalog No:	59	Fotoğraf No: 59	Fotoğraf No: 59
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	18182		
Müzeye Geldiği Tarih:	25.03.2013		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,4 cm		
Genişlik:	1,3 cm		
Kalınlık:	0,3 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 59	Çizim No: 59
<p>Döküm tekniğinde yapılmış Latin haçı formlu yassı kesitli pendantif bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Haçın alt dikey kolu üst dikey kolundan uzundur. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın kolları hafif iç bükey düz bitirilmiştir. Üst dikey haç kolunda ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır ve esere göre büyük boyutludur. Merkezde ve dört haç kolunda kazıma tekniği ile yapılmış iç içe geçmiş birer dairesel bezemeler görülmektedir. Arka yüz düz ve bezemesiz olup her iki yüzde kalker kalıntıları vardır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 8-11. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Altun, 2020, s.140 (Resim:5 a-b). Koçyiğit, 2018, s.121 (Resim 10). Savuran, 2021, s.29. Ünlüler, 2019, s.40-46		

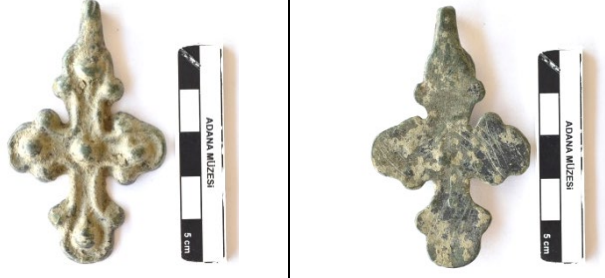
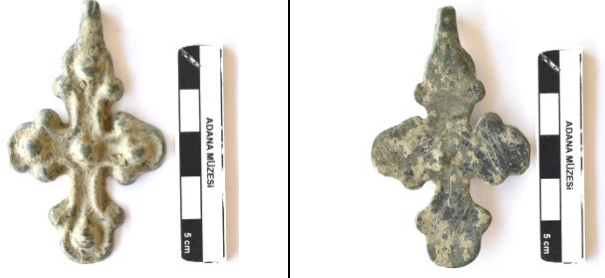

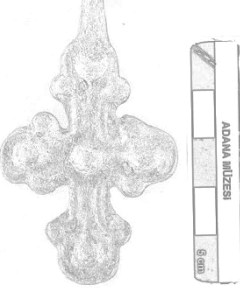
Katalog No:	60	Fotoğraf No: 60	Fotoğraf No: 60
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	18183		
Müzeeye Geldiği Tarih:	25.03.2013		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,8 cm		
Genişlik:	1,7 cm		
Kalınlık:	0,5 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 60	Çizim No: 60
<p>Yunan haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış oval/dairesel kesitli pendantif bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Merkezden kollara doğru genişleme konik şeklinde olmuştur. Yatay haç kolları dikey haç kollarından daha kısadır. Konik kol uçları düz bitirilmiştir. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır. Haçın merkezinde kabarik bir motif oluşturulmuştur. Eserin arka yüzü de aynı formdadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Altun, 2020, s.143 (Resim: 8b). Özdemir-Öztaşkın, 2009, s. 498 (Resim:2-a). Savuran, 2021, s.42 (Kat.No:14). Ünlüler, 2019, s.103-108		

Katalog No:	61	Fotoğraf No: 61	Fotoğraf No: 61
Adı- Türü:	Pendantif Haç ¹⁴		
Müze Envanter No:	18267		
Müzeye Geldiği Tarih:	09.06.2014		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	3,7 cm		
Genişlik:	2,5 cm		
Kalınlık:	0,7 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 61	Çizim No: 61
<p>Yunan haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış oval/dairesel kesitli pendantif bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru açılan haçın silindirik kolları konik biçimde bitirilmiştir. Haçın her bir kolunda iki sıra boğum görülmektedir. Kolların birleştiği merkezde haç görünümü oluşmuştur. Haçın arka yüzünde de aynı form vardır. Üst dikey kolun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır ve haçın her iki yüzü de kalkerlidir.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Okuyucu,2022, s.381 (G.15). Özdemir-Öztaşkın, 2009, s.498 (Resim-D). Savuran, 2021, s.43-44 (Kat.No:15-16). Ünlüler, 2019, s.103-105		

¹⁴Bu eser, Semra Yıldırım Palaz'ın "Muğla-Fethiye Arkeoloji Müzesi Bizans El Sanatı Maden Eserleri: Bronz Haç Örneklerinden Pendantif Haçlar" isimli makalesinde Katalog No: 31'deki eserle benzerlik göstermektedir. Makale 26. Ortaçağ kitabında yayınlanacaktır.

Katalog No:	62	Fotoğraf No: 62	Fotoğraf No: 62
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	18371		
Müzeye Geldiği Tarih:	05.12.2014		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	4,1 cm		
Genişlik:	2,8 cm		
Kalınlık:	0,3 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 62	Çizim No: 62
<p>Latin haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış yassı kesitli pendantif bir haçtır. Tip 7 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru genişleyen kol uçları köşelerde ikişer yassı damla motifi ile bitirilmiştir. Haçın yüzeyinde dairesel bezemeler görülmektedir. Merkezde renkli bir cam yer almaktadır. Haçın üst dikey kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası mevcuttur. Eserin arka yüzü bezemesiz ve düzdür. Eser genelinde kalkerli tabaka vardır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Savuran, 2021, s. 41. Ünlüler, 2019, s.63-71		

Katalog No:	63	Fotoğraf No: 63	Fotoğraf No: 63
Adı-Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	18372		
Müzeye Geldiği Tarih:	30.01.2015		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	4 cm		
Genişlik:	2,2 cm		
Kalınlık:	0,5 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 63	Çizim No: 63
<p>Yunan haçı formunda döküm tekniği ile yapılmıştır. Haçın oval kesitli kol uçları birer silme ile konik şekilde bitirilmiştir. Haçın merkezinde kare formu mevcuttur. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası tamdır. Eserin arka yüzünde de aynı form görülmektedir. Tip 6 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Altun, 2020, s.143 (Resim:8-b). Özdemir-Öztaşkın, 2009, s.498 (Resim: G-J). Ünlüler, 2019, s.117, 121		

Katalog No:	64	Fotoğraf No: 64	Fotoğraf No: 64
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	18395		
Müzeye Geldiği Tarih:	08.10.2014		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	6 cm		
Genişlik:	3,7 cm		
Kalınlık:	0,7 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 64	Çizim No: 64
<p>Yunan haçı formunda döküm tekniğiyle yapılmış haçın kolları yarım daire şeklinde yüzeyleri de üç kabarik nokta motifliyle bitirilmiştir. Merkezde bir adet kabarik nokta motifi yer almaktadır. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası tamdır. Haçın arka yüzeyi bezemesiz ve düzdür. Yassı kesitli pendantif bir haçtır, Tip 3 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Savuran, 2021, s.35. Ünlüler, 2019, s.87-89, 101		

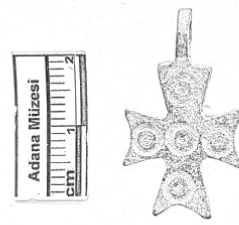
Katalog No:	65	Fotoğraf No: 65	Fotoğraf No: 65
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	18836		
Müzeeye Geldiği Tarih:	31.12.2013		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,5 cm		
Genişlik:	1,5 cm		
Kalınlık:	0,8 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 65	Çizim No: 65
<p>Döküm tekniğinde yapılmış Latin haçı formlu yassı kesitli pendantif bir haçtır. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Haçın alt dikey kolu üst dikey kolundan uzundur. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın kolları hafif iç bükey düz bitirilmiştir. Üst dikey haç kolunda ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır ve esere göre büyük boyutludur. Merkezde ve dört haç kolunda kazıma tekniği ile yapılmış iç içe geçmiş birer dairesel bezemeler görülmektedir. Arka yüz düz ve bezemesiz olup her iki yüzde kalker kalıntıları vardır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 8-11. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Altun, 2020, s.140 (Resim:5 a-b). Koçyiğit, 2018, s.121 (Resim 10). Savuran, 2021, s.29. Ünlüler, 2019, s.40-46		

Katalog No:	66	Fotoğraf No: 66	Fotoğraf No: 66
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	18838		
Müzeye Geldiği Tarih:	31.12.2013		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	4 cm		
Genişlik:	2,4 cm		
Kalınlık:	0,6 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 66	Çizim No: 66
<p>Yunan haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış bir haçtır. Merkezden dışa doğru aynı ölçüde genişleyen haç kolları oval kesitli olup üst dikey kolu diğerlerinden daha uzundur. Haç kolları iki sıra silme ve üst dikey haç kolu dışında diğerleri kabarık damla motifi ile bitirilmiştir. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için yapılan askı halkası tamdır. Haçın arka yüzünde de aynı bezeme görülmektedir. Her iki yüzeyinde kalkerli tabaka vardır. Tip 5 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 10-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Altun, 2020, s.143 (Resim 8 a-b). Özdemir-Öztaşkın, 2009, s.498 (Resim-G). Savuran, 2021, s.48 (Kat.No:20). Ünlüler, 2019, s.122-124		

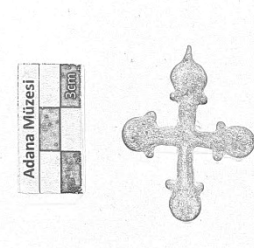
Katalog No:	67	Fotoğraf No: 67	Fotoğraf No: 67
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	19190		
Müzeeye Geldiği Tarih:	02.10.2014		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	7,1 cm		
Genişlik:	5,1 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 67	Çizim No: 67
<p>Yunan haçı formulu döküm tekniği ile yapılmış yassı kesitli pendantif bir haçtır. Tip 7 grubunda yer almaktadır. Haçın oval kesitli kolları yarım daire ve bu dairelerin her iki yanında küçük çıkıntılarla bitirilmiştir. Dört haç kol yüzeyinde kabartma motifler görülmektedir. Dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası bulunmaktadır. Haçın arka yüzü düz ve bezemesidir.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Elyiğit, 2022, s.192. Ünlüler, 2019, s.98		

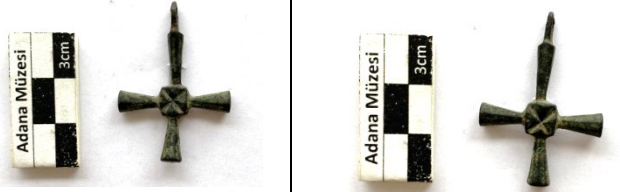

Katalog No:	68	Fotoğraf No: 68	Fotoğraf No: 68
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	19540		
Müzeye Geldiği Tarih:	25.05.2021		
Müzeye Geliş Şekli:	Müsadere		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,5 cm		
Genişlik:	1,5 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 68	Çizim No: 68
<p>Bronz malzemeden döküm tekniğiyle yapılan Latin haç, pendantif formunda yassı kesitlidir. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Dört haç kol merkezden dışa doğru genişleyerek açılmaktadır ve dikey kollar yatay kollardan daha uzun ve geniştir. Üst dikey kolda ip deliği bulunmaktadır. Her iki yüzü düz kesitli olan haçın ön yüzünde merkezde ve kollarda olmak üzere beş adet dairesel çizgi ve nokta bezeme görülmektedir. Eser kalkerli ve korozyonludur.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 8-11. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Altun, 2020, s.140 (Resim:5 a-b). Koçyigit, 2018, s.121 (Resim 10). Savuran, 2021, s.29. Ünlüler, 2019, s.40-46		

Katalog No:	69	Fotoğraf No: 69	Fotoğraf No: 69
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	19541		
Müzeeye Geldiği Tarih:	25.05.2021		
Müzeeye Geliş Şekli:	Müsadere		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,6 cm		
Genişlik:	1,4 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 69	Çizim No: 69
<p>Bronz malzemeden döküm tekniğiyle yapılan Latin haç, pendantif formunda yassı kesitlidir. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Dört haç kol merkezden dışa doğru genişleyerek açılmaktadır ve dikey kollar yatay kollardan daha uzun ve geniştir. Üst dikey kolda ip deliği bulunmaktadır. Her iki yüzü düz kesitli olan haçın ön yüzünde merkezde ve kollarda olmak üzere beş adet dairesel çizgi ve nokta bezeme görülmektedir. Eser kalkerli ve korozyonludur.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 8-11. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Altun, 2020, s.140 (Resim:5 a-b). Koçyiğit, 2018, s.121 (Resim 10). Savuran, 2021, s.29. Ünlüler, 2019, s.40-46,		

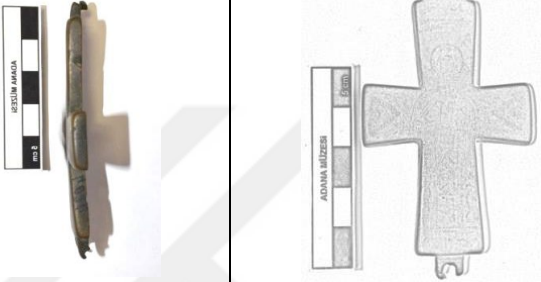

Katalog No:	70	Fotoğraf No: 70	Fotoğraf No: 70
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	19542		
Müzeye Geldiği Tarih:	25.05.2021		
Müzeye Geliş Şekli:	Müsadere		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,8 cm		
Genişlik:	1,4 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 70	Çizim No: 70
<p>Bronz malzemeden döküm tekniğiyle yapılan Latin haç, pendantif formunda yassı kesitlidir. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Haçın yatay ve dikey kolları merkezden uca doğru genişleyerek iç bükey tamamlanmıştır. Ön yüz düz kesitli olup merkezde ve kollarda iç içe geçmiş dairesel bezeme mevcuttur. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip halkası bulunmaktadır. Yüzeyde korozyon görülmektedir. Kalker tabakası mevcuttur. Haçın arka yüzü bezemesiz ve düzdür.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 8-11 yüzyıl		
Karşılaştırma:	Altun, 2020, s.140 (Resim:5 a-b). Koçyiğit, 2018, s.121 (Resim 10). Savuran, 2021, s.29. Ünlüler, 2019, s.40-46		

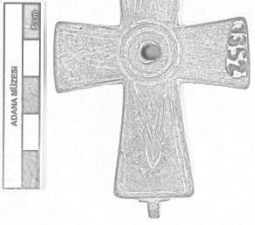
Katalog No:	71	Fotoğraf No: 71	Fotoğraf No: 71
Adı- Türü:	Pendantif haç		
Müze Envanter No:	19543		
Müzeeye Geldiği Tarih:	25.05.2021		
Müzeeye Geliş Şekli:	Müsadere		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,9 cm		
Genişlik:	2 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 71	Çizim No: 71
<p>Bronz malzemeden döküm tekniğiyle yapılan Latin haçı, pendantif formunda yassı kesitlidir. Tip 1 grubunda yer almaktadır. Haçın yatay kolları dikey kollardan daha kısadır. Merkezden dışa doğru açılan yassı kesitli haç kolları iç bükey tamamlanmıştır. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir halkası mevcuttur. Yüzeyde aşınma görülmektedir. Arka yüzü bezemesiz ve düzdür.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 8-11. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Altun, 2020, s.140 (Resim:5 a-b). Koçyiğit, 2018, s.121 (Resim 10). Savuran, 2021, s.29. Ünlüler, 2019, s.40-46		

Katalog No:	72	Fotoğraf No: 72	Fotoğraf No: 72
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	19544		
Müzeeye Geldiği Tarih:	25.05.2021		
Müzeeye Geliş Şekli:	Müsadere		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	4,2 cm		
Genişlik:	3,1 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 72	Çizim No: 72
<p>Yunan Haçı formulu döküm tekniğinde yapılmış yassı kesitli bir pendantif haçtır. Tip 7 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın kolları yarım daire ve bu dairenin her iki uçlarında küçük dışa taşkın yarım daire biçimli bezeme ile bitirilmiştir. Üst dikey haç kolunda ip ya da zincir için askı halkası görülmektedir. Haçın ön yüzünde kenarlar kalın çizgilerle belirginleştirilmiştir. Haçın arka yüzü düz ve bezemesiz olup her iki yüzde de yer yer kalkerli tabaka mevcuttur.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Elyiğit, 2022, s.192. Savuran, 2021, s.34-35 (Kat.No:6-7). Ünlüler, 2019, s.98-100		

Katalog No:	73	Fotoğraf No: 73	Fotoğraf No: 73
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	19545		
Müzeeye Geldiği Tarih:	25.05.2021		
Müzeeye Geliş Şekli:	Müsadere		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	3,6 cm		
Genişlik:	2,6 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 73	Çizim No: 73
<p>Yunan haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış oval kesitli haçtır. Tip 2 grubunda yer almaktadır. Merkezden dışa doğru genişleyen haç kolları oval kesitlidir. Haçın merkezinde kare formunun içerisinde kazıma tekniğiyle “X” işareti motifi yer almaktadır. Haçın arka yüzü de aynı formda yapılmıştır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.109-114		

Katalog No:	74	Fotoğraf No: 74	Fotoğraf No: 74
Adı- Türü:	Pendantif Haç		
Müze Envanter No:	19546		
Müzeye Geldiği Tarih:	25.05.2021		
Müzeye Geliş Şekli:	Müsadere		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	4,1 cm		
Genişlik:	2,8 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 74	Çizim No: 74
<p>Bronz malzemeden döküm tekniğiyle yapılan Yunan haçı formu haçın yatay ve dikey kolları ovalleştirilerek bitirilmiştir. Dikey kollar yatay kollardan uzun olup merkezden uca daralmaktadır. Oval kesitli kol uçlarının iki köşesinde birer küçük çıkıntı yer almaktadır. Merkezde kazıma tekniği ile yapılmış daire içerisinde “+”, kol uçlarında ise “X” işareti bulunmaktadır. Yüzeyde aşınma görülmüştür. Haçın arka yüzü bezemesiz ve düzdür. Üst dikey haç kolunun üzerinde ip ya da zincir için askı halkası mevcuttur. Yassı kesitli bir haçtır. Tip 7 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 10-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.96		

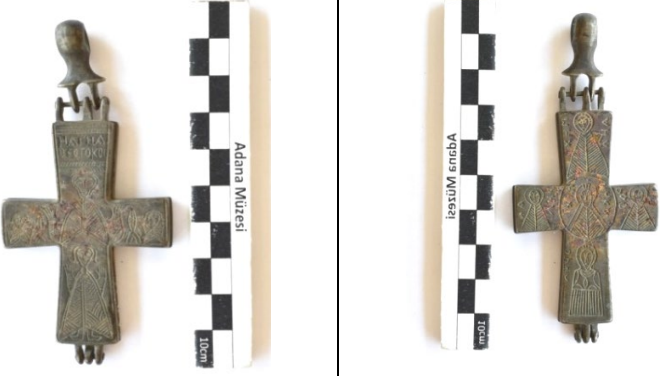

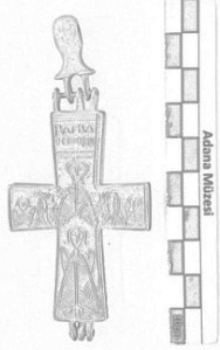
Katalog No:	75	Fotoğraf No: 75	Fotoğraf No: 75
Adı- Türü:	Röliker Haç		
Müze Envanter No:	1089		
Müzeeye Geldiği Tarih:	17.08.1964		
Müzeeye Geliş Şekli:	Müsadere		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	7,4 cm		
Genişlik:	4,3 cm		
Kalınlık:	0,3 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 75	Çizim No: 75
<p>Latin haçı formunda döküm tekniğinde yapılmış iki parçalı röliker haçtır. İki parçanın birbirine bağlanmasını sağlayan menteşelerde kırıklıklar görülmektedir ve ikinci parça eksiktir. Röliker haçın dikey kolları yatay kollardan daha uzundur. Haçın merkezinde başı haleli uzun elbiseli bir aziz figürü tasvir edilmiştir. Aziz figürü belli belirsiz olduğu için detay görülemediği. Haçın yatay kol uçlarında yatay konumda ters v işareti ile geometrik bezeme yapılmıştır. Röliker haçlar içerisinde Tip 1 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 10-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.158		
Yayınlandığı Yer:	Buyruk, 2014, s.132 (Resim: 11-12)		

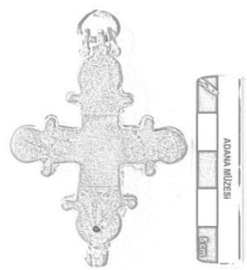
Katalog No:	76	Fotoğraf No: 76	Fotoğraf No: 76
Adı- Türü:	Röliker Haç		
Müze Envanter No:	1352		
Müzeeye Geldiği Tarih:	09.05.1967		
Müzeeye Geliş Şekli:	Müsadere		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	8 cm		
Genişlik:	5,7 cm		
Kalınlık:	0,3 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 76	Çizim No: 76
<p>Latin haçı formunda döküm tekniğinde yapılmış bir parçası noksan röliker haçtır. İki parçayı birbirine bağlayan menteşelerde kırıklıklar görülmektedir. Dikey kollar yatay kollardan uzun olup alt dikey kol üst dikey koldan daha uzundur. Haçın merkezinde kazıma tekniği ile yapılmış dairesel motif vardır ortasında da delik mevcuttur. Haçın dört kolunda yine kazıma tekniği ile yapılmış geometrik bezemeler bulunmaktadır. Röliker haçlar içerisinde Tip 1 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 11. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.166		
Yayımlandığı Yer:	Buyruk, 2014, s.129 (Resim: 3-4)		

Katalog No:	77	Fotoğraf No: 77	Fotoğraf No: 77
Adı- Türü:	Röliker Haç		
Müze Envanter No:	2239		
Müzeeye Geldiği Tarih:	02.05.1969		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	4,1 cm		
Genişlik:	2,6 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 77	Çizim No: 77
<p>Latin Haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış röliker haçın merkezden dışa doğru genişleyen kol uçları düz bitirilmiştir. Merkezde kazıma tekniği ile çizilmiş uzun elbiseli başı haleli orans duruşunda Aziz figürü yer almaktadır. Başının üzerindeki iki satırlık yazıdan bu figürün Aziz Stephanos olduğu anlaşılmıştır. Yatay haç kollarında ağaç motifi vardır. Alt dikey haç kolu kırıktır. Üst dikey haç kolunun üzerinde ise askı halkası tamdır. Rölikerin arka parçası yoktur. Röliker haçlar içerisinde Tip 1 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Kırık, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yy.		
Karşılaştırma:	Sayın-Seçkin, 2023, s.523. Elyiğit, 2022, s.192. Ünlüler, 2019, s.97-100.		
Yayınlandığı Yer:	Buyruk, 2014, s.131 (Resim:7-8)		

Katalog No:	78	Fotoğraf No: 78	Fotoğraf No: 78
Adı- Türü:	Röliker Haç		
Müze Envanter No:	3281		
Müzeeye Geldiği Tarih:	21.10.1970		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	7,2 cm		
Genişlik:	4,3 cm		
Kalınlık:	0,1 cm		
Cinsi:	Gümüş		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 78	Çizim No: 78
<p>Latin haçı formunda döküm tekniğinde yapılmış röliker haçtır. Röliker iki parça olup arka parçası eksiktir. Merkezden dışa doğru genişleyen kollardan alt dikey kol üst dikey kola göre daha uzundur. Haçın merkezinde stilize yapılmış ve belirginliği az olan çarmıhta İsa figürü yer almaktadır. Haçın dört kolunda kazıma tekniği ile yapılmış geometrik bezemeler mevcuttur. Üst dikey kolun üstünde askı halkası; alt dikey kolun altında ise küçük bir çıkıntı bulunmaktadır. Röliker haçlar içerisinde Tip1 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-10. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.125, 131		

Katalog No:	79	Fotoğraf No: 79	Fotoğraf No: 79
Adı- Türü:	Röliker Haç		
Müze Envanter No:	4160		
Müzeye Geldiği Tarih:	03.04.1971		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	10,1 cm		
Genişlik:	6,5 cm		
Kalınlık:	0,4 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 79	Çizim No: 79
<p>Latin haçı formulu döküm tekniğinde yapılmış bir haçtır. Röliker iki parçalı olup arka parçası eksiktir. Ön parçanın üst dikey kolunun üstünde arka parçaya bağlantısını sağlayan menteşelerden biri eksiktir; ancak alt dikey haç kolundaki iki perçin tamdır. Haçın dikey kolları yatay kollardan daha uzundur. Üst kol, yatay koldan daha kısadır. Merkezde başı haleli orans duruşta İsa figürü yer almaktadır. İsa figürünün yüz hatları ve kıyafeti basit çizgisel hatlarla kazıma tekniği ile betimlenmiştir. İsa figürünün ayakları açıkta olup elbisesinde geometrik bezemeler görülmektedir. Dört haç kolunun kenar çizgileriyle İsa figürü belirgin yapılmıştır. Röliker haçlar içerisinde Tip 1 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam –kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 10-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Sayın-Seçkin, 2023, s.523. Ünlüler, 2019, s.153, 158, 159		
Yayınlandığı Yer:	Buyruk, 2014, s.131 (Resim: 9-10)		

Katalog No:	80	Fotoğraf No: 80	Fotoğraf No: 80
Adı- Türü:	Röliker Haç		
Müze Envanter No:	6633		
Müzeye Geldiği Tarih:	09.12.1972		
Müzeye Geliş Şekli:	Müsadere		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	9,5 cm		
Genişlik:	4,5 cm		
Kalınlık:	0,5 cm		
Cinsi:	Gümüş		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 80	Çizim No: 80
<p>Latin haçı formulu döküm tekniğinde yapılmış bir haçtır. Röliker iki parçalı olup iki parçası da tamdır; ancak rölikerin içi boştur. Haçın dikey kolları yatay kollarından daha uzundur. Üst dikey haç kolunun üzerinde iki parçayı birleştiren menteşeye bağlı askı halkası yer almaktadır. Haçın dört kol uçları düz bitirilmiştir. Haçın ön yüzünde kazıma tekniği ile yapılmış çocuk İsa ve Meryem tasviri bulunmaktadır. Meryem tasvirinin başının üstünde ise 'MPΘV' (MeterTheou) Tanrı Anası monogramı vardır. Meryem tasvirinin sağında ve solunda iki aziz figürü tasvir edilmiştir. Haçın arka yüzünde kazıma tekniği ile yapılmış merkezde çizgi daire içerisinde başı haleli İsa figürü, sağında HCX yazısı görülmektedir. Üst dikey haç kolunun üzerinde başı haleli, sadece gövdesi belirgin figürün sağında AHA, solunda ise MHX yazıları okunabilmektedir; bu yazılardan bu figürün Melek Mihail olduğu anlaşılmaktadır. Alt dikey kolunda diğerlerinden farklı betimlenmiş başı haleli figürün sağında onHa yazısı Türkçe Oril olarak okunmaktadır ve bu da Melek Azrail'i göstermektedir. Yatay haç kolunun solunda betimlenen başı haleli figürün sağ tarafında π^∞ yazısı Türkçe Raf şeklinde okunmaktadır ve Melek Rafael yani İslam'daki karşılığı İsrail Meleğine işaret etmektedir. Yatay haçın sağ kolunda başı haleli figürün yazısı tam okunamamıştır; ancak bezemenin tamamından burada Cebrail Meleğinin tasvir edildiğini söylemek mümkün olacaktır. Röliker haçlar içerisinde Tip 1 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 10-11. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.143, 144, 145, 150, 151		
Yayınlandığı Yer:	Buyruk, 2014, s.129 (Resim: 5-6)		

Katalog No:	81	Fotoğraf No: 81	Fotoğraf No: 81
Adı- Türü:	Röliker Haç		
Müze Envanter No:	8352		
Müzeeye Geldiği Tarih:	12.04.1974		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	6,9 cm		
Genişlik:	4 cm		
Kalınlık:	0,3 cm		
Cinsi:	Tunç		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 81	Çizim No: 81
<p>Latin haçı formunda döküm tekniğinde yapılmış röliker haçın ön ve arka parçaları tamdır. Rölikerin içi boş olup haçın alt dikey kolu üst dikey kolundan daha uzundur. Üst dikey kolunun üzerinde iki parçayı birbirine bağlayan menteşede askı halkası yer almaktadır. Alt dikey kolda bağlantıyı sağlayan menteşe parçası tamdır. Dört haç kolunun uçları yarım daire şeklinde bitirilmiş ve bu motiflerin her iki yanında dışa taşkın küçük çıkıntılar mevcuttur. Haçın ön ve arka parçaları düz ve bezemesizdir. Röliker haçlar içerisinde Tip 2 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 10-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Acara, 2015, s. 179-180. Çakmakçı, 2021, s.245. Savuran, 2021, s.34, 51. Ünlüler, 2019, s.135-137.		
Yayınlandığı Yer:	Buyruk, 2014, s.132 (Resim: 13-14)		

Katalog No:	82	Fotoğraf No: 82	Fotoğraf No: 82
Adı- Türü:	Röliker Haç		
Müze Envanter No:	9959		
Müzeeye Geldiği Tarih:	03.02.1975		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	8 cm		
Genişlik:	4,5 cm		
Kalınlık:	0,3 mm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 82	Çizim No: 82
<p>Latin haçı formunda döküm tekniğinde yapılmış yassı kesitli bir haçtır. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın kolları düz bitirilmiştir. Dört kollu haçın yatay kolları dikey kollarından daha kısadır. Alt dikey kol üst dikey koldan daha uzundur. Merkezde ve haç kollarında kazıma tekniği ile yapılmış iç içe geçmiş ortası delik birer daire bulunmaktadır. Haçın kollarında bulunan dairelerin dış çerçevesinde ince kazıma çizgileriyle bezeme oluşturulmuştur. Haçın ikinci parçası eksik olup bunları birbirine bağlayan menteşeler de kırıktır. Röliker haçlar içerisinde Tip 1 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam –kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 10-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s. 168, 170, 171		
Yayınlandığı Yer:	Buyruk, 2014, s.129 (Resim: 1-2)		

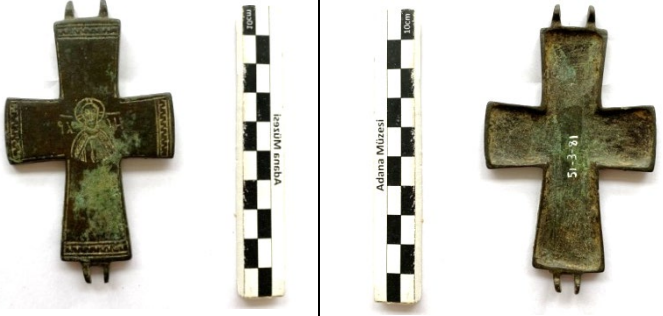

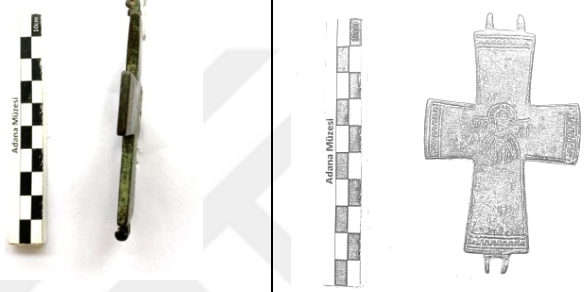

Katalog No:	83	Fotoğraf No: 83	Fotoğraf No: 83
Adı- Türü:	Röliker Haç		
Müze Envanter No:	11456		
Müzeeye Geldiği Tarih:	22.09.1976		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	7,3 cm		
Genişlik:	4,8 cm		
Kalınlık:	0,4 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 83	Çizim No: 83
<p>Latin haçı formunda döküm tekniğiyle yapılmıştır. Dört kollu haçın yatay kolları dikey kollardan kısadır. İki parçayı birbirine bağlayan menteşeler kırık ve noksandır. Merkezde ve haç kollarında değerli taş ya da renkli camların konulduğu düşünülen birer dairesel çukurlar bulunmaktadır. Bunları aralarındaki boşluklar ise ince kazıma tekniği ile çizgi bezemeler yapılarak haç şekli verilmiştir. Rölikerin arka parçası eksiktir. Alt dikey haç kolunun bir köşesi kırık ve noksandır. Röliker haçlar içerisinde Tip 1 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Kırık –kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 11. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Koçyiğit, 2018, s.121 (Resim No:5-6). Ünlüler, 2019, s.165-166		

Katalog No:	84	Fotoğraf No: 84	Fotoğraf No: 84
Adı- Türü:	Röliker Haç		
Müze Envanter No:	11457		
Müzeeye Geldiği Tarih:	22.09.1976		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	8,5 cm		
Genişlik:	5cm		
Kalınlık:	0,4 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 84	Çizim No: 84
<p>Latin haçı formunda döküm tekniğiyle yapılmıştır. Dört kollu haçın yatay kolları dikey kollardan kısadır. İki parçayı birbirine bağlayan menteşeler tamdır. Merkezde dairesel bir delik bulunmaktadır. Burada olduğu düşünülen değerli taş ya da cam parçası günümüzde yoktur. Rölikerin arka parçası eksiktir. Haçın yüzeyinde kalkerli tabaka görülmektedir. Röliker haçlar içerisinde Tip 1 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 11. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Koçyiğit, 2018, s.121 (Resim No:5-6). Ünlüler, 2019, s.165-166		

Katalog No:	85	Fotoğraf No: 85	Fotoğraf No: 85
Adı- Türü:	Röliker Haç		
Müze Envanter No:	11834		
Müzeye Geldiği Tarih:	21.10.1975		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	10,1 cm		
Genişlik:	5,9 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 85	Çizim No: 85
<p>Latin haçı formunda döküm tekniğinde yapılmış röliker haçtır. Merkezden dışa doğru genişleyen haç kolları düz bitirilmiştir; rölikerin yatay kolları dikey kollarından kısa olup alt dikey kol üst dikey koldan daha uzundur. Haçın merkezinde kazıma tekniği ile işlenmiş daire içerisinde profilden verilmiş aziz figürü yer almaktadır. Çevresinde ise dört haç kolunu işaret eden geometrik bezeme vardır. Dikey haç kollarında meander, yatay haç kollarında ise dalga bezemesi görülmektedir. Dikey haç kolunun uç kısmında görülen yazı net olmadığı için okunamamıştır. İki parçayı birbirine bağlayan menteşelerden altta bulunan kırıktır ve rölikerin ikinci parçası yoktur. Röliker haçlar içerisinde Tip 1 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 11. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.161-163		

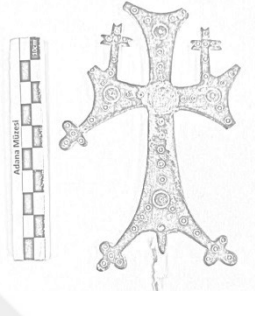
Katalog No:	86	Fotoğraf No: 86	Fotoğraf No: 86
Adı- Türü:	Röliker Haç		
Müze Envanter No:	12176		
Müzeeye Geldiği Tarih:	21.10.1975		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	8 cm		
Genişlik:	4 cm		
Kalınlık:	0,8 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 86	Çizim No: 86
<p>Latin haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış bir haçtır. Röliker haçın yatay kolları dikey kollardan kısa olup alt dikey kolu üst dikey haç kolundan daha uzundur. Haçın merkezinde kazıma tekniği ile yapılmış kollarını iki yana açmış Colobium giyimli başı haleli, çok az sola eğik stilize İsa figürü ve başında da küçük haç vardır. Haçın kenarlarından ince çizgi ile içte bir haç oluşturulmuştur. Rölikerin arka parçasında ise merkezde ve dört kolda içerisine değerli taş ya da renkli cam koyulması için yapılan birer çukur daireler yer almaktadır. Bunlardan merkezde, alt dikey ve yatay haç kolunda bulunan çukur dairelerin içi deliktir. Ön yüzde olduğu gibi bu kısımda da kenarlardan ince çizgi ile haç oluşturulmuş ve dört kolun yüzeyi kazıma tekniği ile yapılmış geometrik bezemelerle doldurulmuştur. Rölikerin iki parçasının bağlantısını sağlayan menteşeler tamdır. Haçın iki tarafı da kalkerleşmiştir. Röliker haçlar içerisinde Tip 1 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 11. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Koçyiğit, 2018, s.121 (Resim No:5-6). Ünlüler, 2019, s.165		

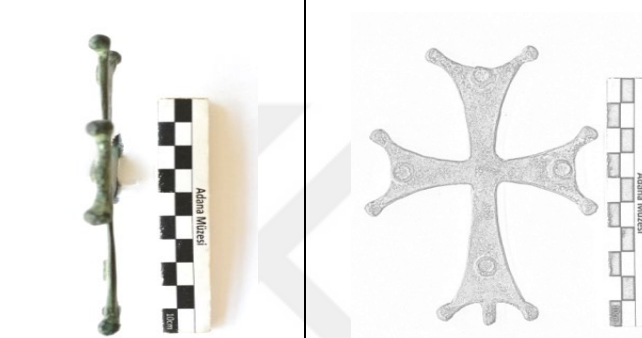
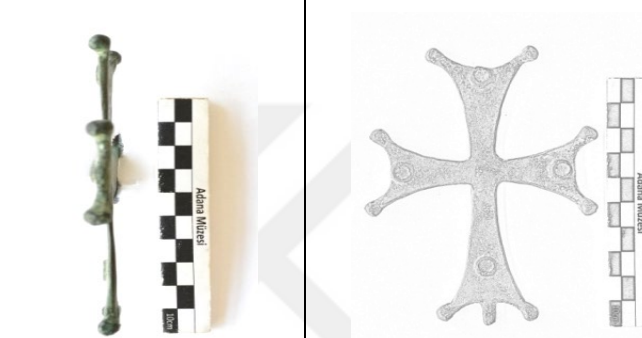
Katalog No:	87	Fotoğraf No: 87	Fotoğraf No: 87
Adı- Türü:	Röliker Haç		
Müze Envanter No:	12434		
Müzeye Geldiği Tarih:	26.05.1978		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	9,4 cm		
Genişlik:	4,5 cm		
Kalınlık:	0,1 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 87	Çizim No: 87
<p>Latin haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış haç tipidir. İki parça birbirine dikey ve alt haç kollarının ucunda bulunan menteşeyle bağlanmıştır. Üst dikey haç kolunun üzerinde asma halkası mevcuttur. Merkezden dışa doğru aynı oranda yapılan haç kollarının uçları düz bitirilmiştir. Haçın alt dikey kolu daha uzundur. Rölikerin ön yüzünde kabartma tekniği ile yapılmış Colobium giyimli, çarmlıha gerili, başı sola eğik haleli İsa figürü tasvir edilmiştir. İsa'nın başının üzerinde gündüz ve geceyi sembol eden ay ve güneş bezemeleri görülmektedir. İsa'nın yatay haç kolu ile orantılı iki yana açılmış kollarının sağında ve solunda Vaftizci Yahya ve Meryem daha küçük figürler olarak yansıtılmıştır. İsa tasvirinin kollarının altında bulunan "Tanrının Oğlu" monogramı belli belirsiz okunabilmektedir. Rölikerin arka yüzünde ise daire/madalyon içerisinde merkezde Meryem olabileceği düşünülen haç kollarında dört İncil yazarı tasvir edilmiştir. Röliker haçlar içerisinde Tip 3 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 10-11. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Koçyiğit, 2018, s. 120 (Resim 3). Ünlüler, 2019, s.125, 126, 129, 130		

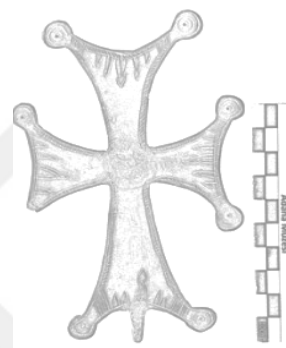
Katalog No:	88	Fotoğraf No: 88	Fotoğraf No: 88
Adı- Türü:	Röliker Haç		
Müze Envanter No:	13107		
Müzeye Geldiği Tarih:			
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	9,8 cm		
Genişlik:	5,8 cm		
Kalınlık:	0,4 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 88	Çizim No: 88
<p>Latin haçı formunda döküm tekniğinde yapılmış röliker haçtır. Merkezden dışa doğru genişleyen haç kolları düz bitirilmiştir; rölikerin yatay kolları dikey kollarından kısa olup alt dikey kol üst dikey koldan daha uzundur. Haçın merkezinde kazıma tekniği ile işlenmiş daire içerisinde profilden verilmiş haleli İsa figürü yer almaktadır. Dört haç kolunda ikişer sıra geometrik bezeme vardır. İsa tasvirinin başının her iki yanında belli belirsiz bir yazı görülmektedir. İki parçayı birbirine bağlayan menteşeler kırık ve askı halkası noksandır. Röliker haçlar içerisinde Tip 1 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 11. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Buyruk, 2013, s.144 (Resim:17-18). Ünlüler, 2019, s.161-163		

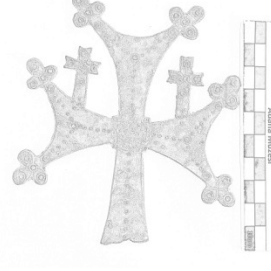
Katalog No:	89	Fotoğraf No: 89	Fotoğraf No: 89
Adı- Türü:	Röliker Haç		
Müze Envanter No:	18269		
Müzeye Geldiği Tarih:	09.06.2014		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	8,4 cm		
Genişlik:	4,9 cm		
Kalınlık:	1,5 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 89	Çizim No: 89
<p>Latin haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış röliker haçtır. Merkezden dışa doğru genişleyen kollar düz bitirilmiştir. Haç iki parçalı eserin üst bağlantıdaki menteşelerden biri kırıktır, askı halkası tamdır. Haçın merkezinde başı sağa eğik, haleli stilize formda verilmiş çarmıhta İsa figürü yer almaktadır. Başının üstünde “X” işareti görülmektedir. İsa figürünün kollarının altında “JCXC-NHKA” harfleri bulunmaktadır. Haçın ön yüzünde alt dikey haç kolunda kırık vardır. Haçın arka yüzünde ise bol uzun giysili orans duruşunda Meryem tasvir edilmiştir. Başı halelidir. Yatay kollarda yer alan yukarıdan aşağıya yazılan harfler tam olarak okunamamıştır. Röliker haçlar içerisinde Tip 1 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kırık, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 10-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Barış, 2011, s.56-57. Ünlüler, 2019, s.139		

Katalog No:	90	Fotoğraf No: 90	Fotoğraf No: 90
Adı- Türü:	Röliker Haç		
Müze Envanter No:	18410		
Müzeye Geldiği Tarih:	24.11.2014		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	8 cm		
Genişlik:	4,5 cm		
Kalınlık:	0,4 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 90	Çizim No: 90
<p>Latin haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış haç, iki parçalıdır; ancak ikinci parça eksiktir. Merkezden dışa doğru genişleyen haç kolları düz bitirilmiştir. Yatay kollar dikey kollardan kısa olup alt dikey haç kolu üst dikey haç kolundan uzundur. Haçın merkezinde kazıma tekniğiyle yapılmış orans durumunda Aziz tasvir edilmiştir. Azizin başının üzerinde üç satır yazı bulunmaktadır. İki parçayı birbirine bağlayan menteşeler ve ip/zincir için yapılan askı halkası eksiktir. Röliker haçlar içerisinde Tip 1 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Kırık –kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 10-11. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Barış, 2011, s.58. Özdemir-Öztaşkın, 2009, s.499 (Resim 6). Ünlüler, 2019, s.153-155		

Katalog No:	91	Fotoğraf No: 91	Fotoğraf No: 91
Adı- Türü:	Takdis Haçı		
Müze Envanter No:	1355-Etütlük		
Müzeye Geldiği Tarih:	29.05.1967		
Müzeye Geliş Şekli:	Müsadere		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	10,5 cm		
Genişlik:	7,7 cm 9,3 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 91	Çizim No: 91
<p>Latin haçı formulu döküm tekniğinde yapılmış yassı kesitli bir haçtır. Alt dikey haç kolu üst dikey haç kolundan uzun olup yatay kollar daha kısadır. Yatay haç kollarının üzerinde küçük boyutlu Latin haçı yer almaktadır. Merkezden dışa doğru genişleyen dört haç kolunun ucunda üç damla/üç yapraklı yonca motifi bulunmaktadır; ancak üst dikey haç kolunda ve yatay kollarda damla motif noksan ve kırıktır. Merkezde ve kollarda kazıma tekniği ile yapılmış birer adet dairesel, etraflarında ise nokta şeklinde motifler görülmektedir. Haçın alt dikey kolunda ortada sap çıkıntısı bulunmaktadır. Haçın arka yüzü bezemesiz ve düzdür. Tip 1 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Kırık – kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 11-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Taş, 2014, s. 117. Ünlüler, 2019, s. 174-176		

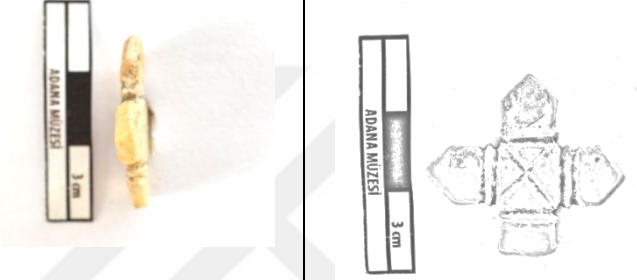
Katalog No:	92	Fotoğraf No: 92	Fotoğraf No: 92
Adı- Türü:	Takdis Haçı		
Müze Envanter No:	4816		
Müzeye Geldiği Tarih:	13.07.1971		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	11,2 cm		
Genişlik:	8,4 cm		
Kalınlık:	0,1 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 92	Çizim No: 92
<p>Latin haçı formulu döküm tekniğinde yapılmış yassı kesitli bir haçtır. Haçın dikey kolları yatay kollarından daha uzundur. Alt dikey kol, üst dikey koldan daha uzundur. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın kolları iç bükey ve bunların her iki ucunda ikişer damla motifi ile bitirilmiştir. Haçın alt kolunun ortasında sap çıkıntısı görülmektedir. Dört haç kolunda oyma tekniğiyle yapılmış birer dairesel motif yer almaktadır. Bu motiflerin içerisinde renkli cam ya da değerli taşların olduğu düşünülmektedir. Haçın arka yüzünde bezeme yoktur ve düzdür. Tip 2 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 10-11. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Savuran, 2021, s.41. Ünlüler, 2019, s.175-176		

Katalog No:	93	Fotoğraf No: 93	Fotoğraf No: 93
Adı- Türü:	Takdis Haçı		
Müze Envanter No:	5568		
Müzeye Geldiği Tarih:	22.04.1972		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	14,3 cm		
Genişlik:	9,3 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 93	Çizim No: 93
<p>Latin haçı formlu döküm tekniğinde yapılmış yassı kesitli bir haçtır. Haçın yatay kolları dikey kollarından daha kısadır. Alt dikey kol, üst dikey koldan daha uzundur. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın kolları iç bükey ve bunların her iki ucunda ikişer damla motifi ile bitirilmiştir. Haçın alt kolunun ortasında sap çıkıntısı görülmektedir. Dört haç kolunun yüzeyinde kazıma tekniği ile yapılmış çizgisel bezeme görülmektedir. Merkezde yer alan dairesel motifin içerisi boştur, bu kısımda renkli bir taş ya da cam olduğu düşünülmektedir. Haçın arka yüzünde bezeme yoktur ve düzdür. Tip 3 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Kırık –kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 10-11. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Mercangöz, 2007, s. 251. Savuran, 2021, s.41. Ünlüler, 2019, s.175, 176		

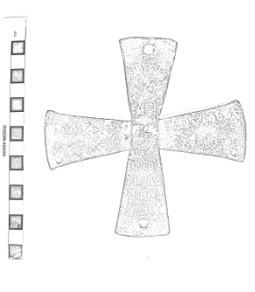
Katalog No:	94	Fotoğraf No: 94	Fotoğraf No: 94
Adı- Türü:	Takdis Haçı		
Müze Envanter No:	12721		
Müzeeye Geldiği Tarih:	15.03.1979		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Kalıba Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	10,5 cm		
Genişlik:	9,7 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 94	Çizim No: 94
<p>Latin haçı formulu döküm tekniğinde yapılmış yassı kesitli bir haçtır. Alt dikey haç kolu üst dikey haç kolundan uzun olup yatay kollar daha kısadır. Yatay haç kollarının üzerinde küçük boyutlu Latin haçı yer almaktadır. Merkezden dışa doğru genişleyen dört haç kolunun ucunda üç damla/üç yapraklı yonca motifi bulunmaktadır; ancak alt dikey haç kolu kırık olduğu için motif noksanıdır. Merkezde dairesel formlu, aşınmış değerli taş ya da renkli cam yuvası görülmektedir. Alt dikey haç kolunun ortasında yer alan sap çıkıntısı eksik ve kırıktır. Haçın arka yüzü düz olup merkezde ve motiflerde kazıma tekniği ile oluşturulmuş ince çizgi hatlı “X” işareti mevcuttur. Tip 1 grubunda yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam –kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 11-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Taş, 2014, s.117. Ünlüler, 2019, s.174-176		

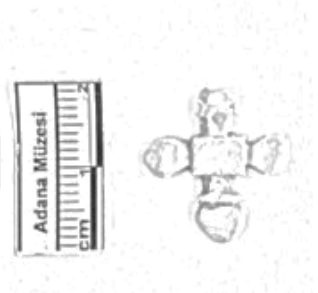
Katalog No:	95	Fotoğraf No: 95	Fotoğraf No: 95
Adı- Türü:	Tören Haçı		
Müze Envanter No:	3994		
Müzeye Geldiği Tarih:	26.03.1971		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	25 cm		
Genişlik:	12 cm		
Kalınlık:	0,1 cm		
Cinsi:	Demir		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 95	Çizim No: 95
<p>Latin haçı formulu döküm tekniği ile yapılmış haçın yassı kesitli üç kolu merkezden dışa doğru genişlemekte ve kollar düz bitirilmiştir. Haçın alt kolu diğer kollardan uzun olup tören sırasında kişi bu kolu tutarak haçı taşımaktadır. Haçın ön ve arka yüzleri düz ve bezemesizdir.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 10-11. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Okuyucu, 2023, s.375 (Resim: G.3). Ünlüler, 2019, s.177		

Katalog No:	96	Fotoğraf No: 96	Fotoğraf No: 96
Adı- Türü:	Tören Haçı		
Müze Envanter No:	12279		
Müzeye Geldiği Tarih:	09.05.1977		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	10,5 cm		
Genişlik:	6,5 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Gümüş		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 96	Çizim No: 96
<p>Latin haçı formunda döküm tekniği ile yapılan haçın yatay ve dikey kollarının birleştiği merkezde yuva içerisinde beyaz renkli cam boncuk yer almaktadır. Haçın yatay ve dikey kol uçları üçgenimsi şeklinde bitirilmiştir; ancak alt dikey haç kolu kenarları dalgalı kaide üzerinde oturtulmuştur. Kaidede başka bir şey tutturulmasını sağlayacak üç delik görülmektedir. Haçın arka yüzü düz ve bezemesizdir. Eser yüzeyinde bozulmalar görülmektedir.</p>			
Durumu:	Sağlam –kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	-		

Katalog No:	97	Fotoğraf No: 97	Fotoğraf No: 97
Adı-Türü:	Aplik Haç ¹⁵		
Müze Envanter No:	3322		
Müzeeye Geldiği Tarih:	21.10.1970		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2,5 cm		
Genişlik:	2,3 cm		
Kalınlık:	0,2 cm		
Cinsi:	Sedef		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 97	Çizim No: 97
<p>Haçın yatay ve üst dikey kollarının ucu sivriltilmiştir. Merkezde kazıma tekniği ile “X” işareti; kollarında ise iki çizgi yiv görülmektedir. Bunların bezeme olarak yapılmasının dışında zincir ya da ip için kullanıldığı da düşünülmektedir. Haçın alt dikey kol ucu kırılmıştır. Haçın arka yüzünde de aynı form mevcuttur.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 8-10. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Mercangöz, 2012, s. 228		

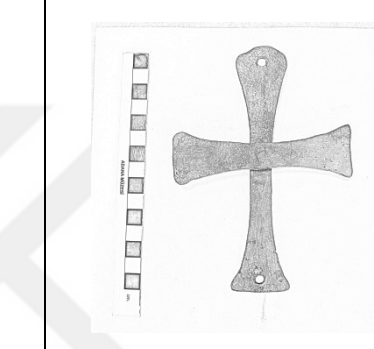
¹⁵ Aplik Haçın benzer örneğine www.metmuseum.org adresinde yer alan koleksiyonda rastlanılmıştır.

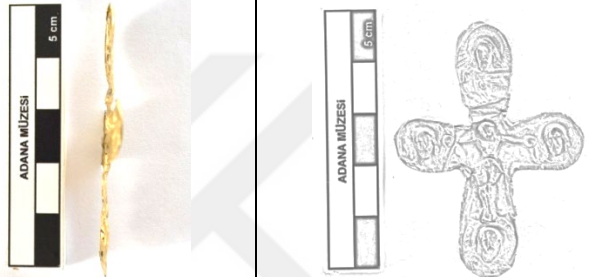

Katalog No:	98	Fotoğraf No: 98	Fotoğraf No: 98
Adı- Türü:	Aplik Haç		
Müze Envanter No:	13106		
Müzeye Geldiği Tarih:			
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	13,5		
Genişlik:	13,2		
Kalınlık:	0,2		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Çizim No: 98	Foto-Kesit No: 98
<p>Latin haçı formunda iki parçanın merkezden bir çivi ile tutturulmasıyla oluşturulmuş yassı kesitli bir haçtır. Merkezden dışa doğru genişleyen haç kol uçları düz bitirilmiştir. Üst dikey haç kolunda 4, alt dikey haç kolunda 3; yatay haç kollarında ise ikişer satır yazı bulunmaktadır. Merkeze yakın yerde sekiz kollu Christomonogram vardır. Dört haç kol uçlarında birer delik mevcuttur bundan dolayı bu haçın herhangi bir yere takılması için kullanıldığı düşünülmektedir. Haçın ön yüzündeki yazılar dikeyde üstten alta doğru yatayda ise önce sol sonra sağa doğru okunmaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-9. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Taş, 2014, s.110. Ünlüler, 2019, s.191		

Katalog No:	99	Fotoğraf No: 99	Fotoğraf No: 99
Adı- Türü:	Aplik Haç		
Müze Envanter No:	13291		
Müzeye Geldiği Tarih:			
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	1,8 cm		
Genişlik:	1,6 cm		
Kalınlık:	0,1 cm		
Cinsi:	Sedef		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 99	Çizim No: 99
<p>Latin haç formunda döküm tekniği ile yapılmış yassı kesitli haçın yatay kolları dikey kollardan kısa olup alt dikey kol üst dikey koldan daha uzundur. Dört haç kol uçları oval bitirilmiştir. Merkez dikdörtgen şeklindedir. Haçın arka yüzü düz ve bezemesizdir.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-10. yüzyıl		
Karşılaştırma:	-		

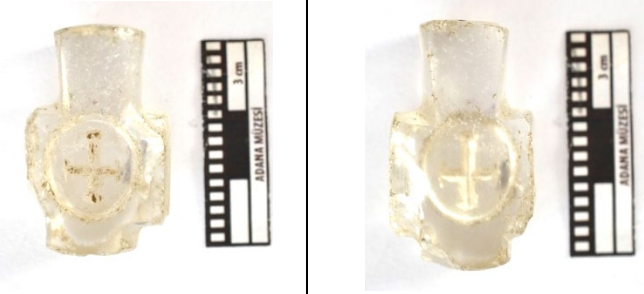

Katalog No:	100	Fotoğraf No: 100	Fotoğraf No: 100
Adı- Türü:	Aplik Haç		
Müze Envanter No:	13292		
Müzeeye Geldiği Tarih:			
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	2 cm		
Genişlik:	1,8 cm		
Kalınlık:	0,1 cm		
Cinsi:	Sedef		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 100	Çizim No: 100
<p>Latin haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış yassı kesitli haçın yatay kolları dikey kollardan kısa olup alt dikey kol üst dikey koldan daha uzundur. Dört haç kol uçları oval bitirilmiştir. Merkez dikdörtgen şeklindedir. Haçın arka yüzü düz ve bezemesizdir.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-10. yüzyıl		
Karşılaştırma:	-		

Katalog No:	101	Fotoğraf No: 101	Fotoğraf No: 101
Adı- Türü:	Aplik Haç		
Müze Envanter No:	14133		
Müzeeye Geldiği Tarih:			
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	18 cm		
Genişlik:	12 cm		
Kalınlık:	0,5 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 101	Çizim No: 101
<p>Latin haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış bir haçtır. Haçın yatay kolları dikey kollardan kısa olup alt dikey haç kolu üst dikey haç kolundan uzundur. Merkezden dışa genişleyen haç kol uçları düz bitirilmiştir. Haç kollarının köşelerinde birer yassı damla motifi ve ortalarında ise ip ya da zincir için askı halkası yer almaktadır. Bu nedenle bu haçın herhangi bir yere asılmak üzere yapıldığı düşünülmektedir. Haçın ön yüzünde kazıma tekniği ile yapılmış ve haç yüzeyinin kenarlarını çevreleyen geometrik bezemeler görülmektedir. Yatay haç kolları ile üst dikey haç kolunun birleştiği kısım küçük çıkıntılarla bezenmiştir ve güneş kursunu anımsatmaktadır. Bu kısmın yüzeyinde ise nokta vuruşlarla oluşturulmuş yazı vardır; ancak tam olarak okunamamıştır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-9. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Barış, 2011, s.52. Koçyiğit, 2018, s.120 (Resim 1). Savuran, 2021, s.41. Taş, 2014, s.111, 115		

Katalog No:	102	Fotoğraf No: 102	Fotoğraf No: 102
Adı- Türü:	Aplik Haç		
Müze Envanter No:	18558		
Müzeeye Geldiği Tarih:			
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	15 cm		
Genişlik:	10,5 cm		
Kalınlık:	0,3 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 102	Çizim No: 102
<p>Latin haçı formunda çekiçle yapılan bezemesiz bir haçtır. İki parçalı haç birbirine merkezdeki çivi ile tutturulmuştur. Merkezden dışa doğru genişleyen haç kolları düz bitirilmiştir. Haçın yatay kolları dikey kollardan kısa olup dikey kollarda birer delik bulunmaktadır ki bu da haçın herhangi bir yüzeye veya objeye sabitlenerek kullanıldığını göstermektedir. Haçın arka yüzünde de aynı form yapılmıştır.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 6-8. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Taş, 2014, s.103 (Kat.No:3)		

Katalog No:	103	Fotoğraf No: 103	Fotoğraf No: 103
Adı- Türü:	Adak Haçı		
Müze Envanter No:	3741		
Müzeye Geldiği Tarih:	26.03.1971		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	5 cm		
Genişlik:	3,6 cm		
Kalınlık:	0,1 cm Ağırlık: 1,40 gr		
Cinsi:	Altın		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 103	Çizim No: 103
<p>Latin haçı biçimli döküm tekniğinde yapılmış yassı kesitli bir haçtır. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın kolları oval bitirilmiştir. Merkezde kabartma tekniği ile yapılmış çarmıha gerili İsa, kollarında ise dört Aziz figürü yer almaktadır. Haçın arka yüzü düz ve bezemesizdir.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 5-6. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Taş, 2014, s.106 (Kat.No:8)		

Katalog No:	104	Fotoğraf No: 104	Fotoğraf No: 104
Adı -Türü:	Adak Haçı		
Müze Envanter No:	4358		
Müzeye Geldiği Tarih:	14.05.1971		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	8,6 cm		
Genişlik:	6 cm		
Kalınlık:	0,1 cm		
Cinsi:	Bronz		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 104	Çizim No: 104
<p>Latin haçı formunda döküm tekniğinde yapılan yassı kesitli bir haçtır. Merkezden dışa doğru hafifçe genişleyen haçın kol uçları düz bitirilmiştir. Haçın alt dikey kolu üst dikey kolundan daha uzundur. İnce levha şeklinde olan haçın kolları üzerinde yazı ve geometrik bezeme görülmektedir. Kolların uçlarında kırıklar mevcuttur.</p>			
Durumu:	Sağlam –kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-11. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.26, 52, 56		

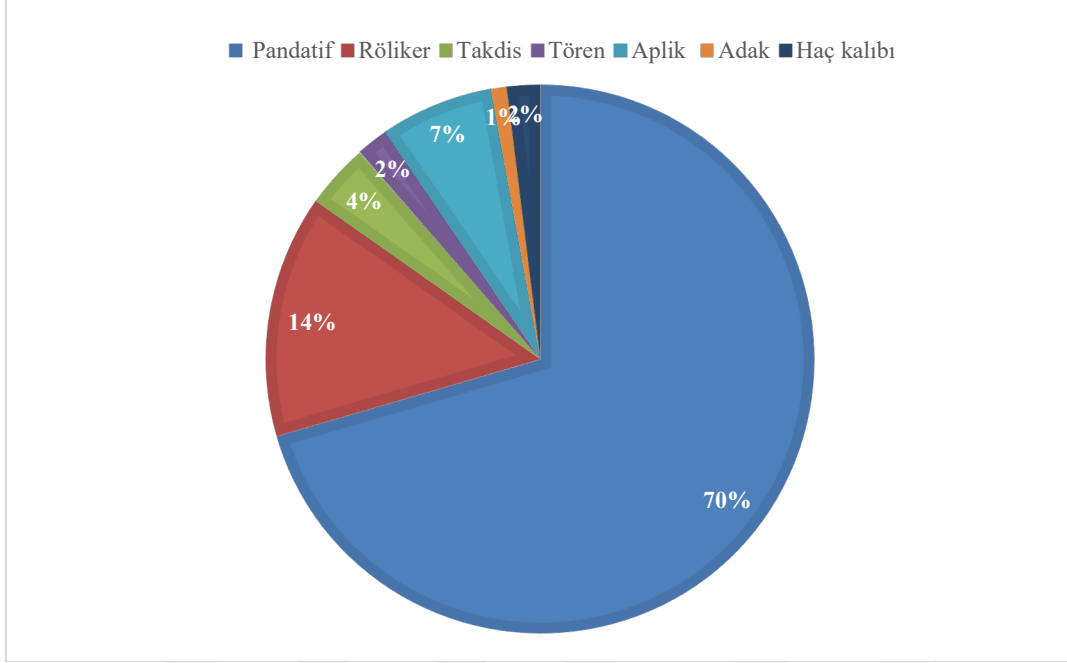
Katalog No:	105	Fotoğraf No: 105	Fotoğraf No: 105
Adı- Türü:	Haç Kalıbı		
Müze Envanter No:	2830		
Müzeeye Geldiği Tarih:	18.07.1970		
Müzeeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	8 cm		
Genişlik:	5,2 cm		
Kalınlık:	0,1 cm		
Cinsi:	Cam		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 105	Çizim No: 105
<p>Camdan yapılmış haç kalıbıdır. Üst dikey kol uzun olup diğer kolları kısadır. Haçın ön ve arka yüzünün merkezinde daire içerisinde kazıma tekniği ile yapılmış üst dikey kolu diğer kollardan daha uzun Latin haçı formulu pandantif küçük bir haç yer almaktadır.</p>			
Durumu:	Sağlam – kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 9-12. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Ünlüler, 2019, s.119		

Katalog No:	106	Fotoğraf No: 106	Fotoğraf No: 106
Adı- Türü:	Haç Kalıbı		
Müze Envanter No:	8370		
Müzeye Geldiği Tarih:	12.04.1974		
Müzeye Geliş Şekli:	Satın Alma		
Bulunduğu Yer:	-		
Yapım Tekniği:	Döküm		
Ölçüler:			
Uzunluk:	5,4 cm		
Genişlik:	3,8 cm		
Kalınlık:	10 mm		
Cinsi:	Taş		
Tanımlama:		Foto-Kesit No: 106	Çizim No: 106
<p>Gri renk taş üzerine kazıma tekniği ile yapılmış Latin haçı formulu yassı kesitli bir haçtır. Haçın yatay kolları dikey kollarından kısa olup alt dikey kol, üst dikey koldan daha uzundur. Merkezden dış doğru genişleyen haçın kolları hafif iç bükey ve bunların her iki ucunda birer damla motifi ile bitirilmiştir. Haçın üst dikey kolunun üzerinde askı halkası bulunmaktadır. Dört haç kolunda sıralı nokta ve üçgen geometrik bezeme görülmektedir. Haç kalıbının arka yüzünde bezeme yoktur ve düzdür.</p>			
Durumu:	Sağlam – tam, kullanılmış.		
Tarihleme:	M. S. 10-11. yüzyıl		
Karşılaştırma:	Savuran, 2021, s.41. Ünlüler, 2019, s. 175-176		

4. DEĞERLENDİRME

4.1. Haçın Türleri

Adana Müzesindeki haçlar: Pandantif Haçlar, Röliker Haçlar, Takdis Haçı, Tören Haçı, Aplik Haç, Adak Haçı ve Haç Kalıbıdır.

Şekil 4.1. Adana Müzesindeki Haçların Dağılımı

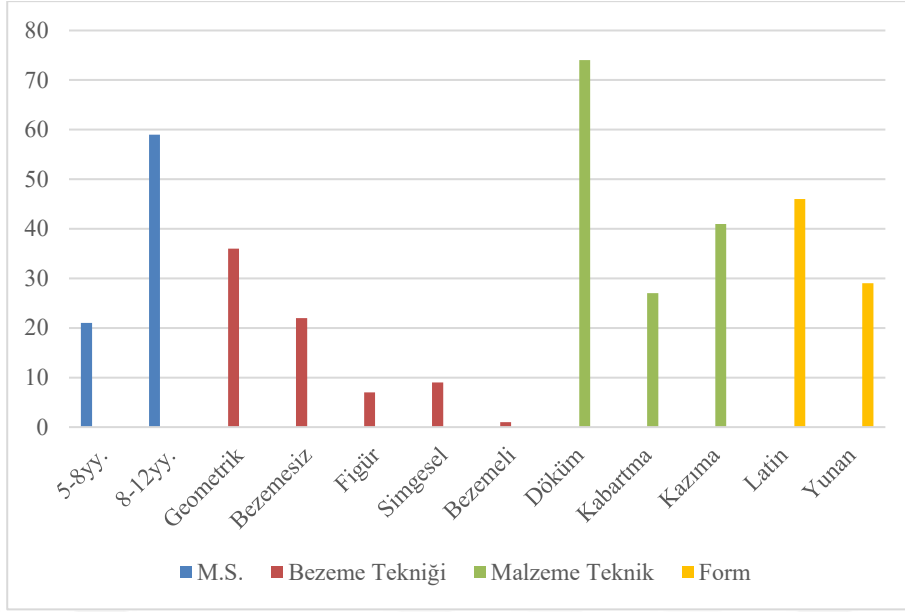
4.1.1. Pandantif Haçlar

Adana Müzesi'nde yer alan konumuzu oluşturan haç eserlerden yetmiş dört adedi bu başlık altında değerlendirilmiştir. Haçların tamamında döküm tekniği kullanılmıştır. Latin ve Yunan haçı formunda yapılan eserlerin yüzeylerinde kabartma ve kazıma tekniği ile yapılmış bezeme/süsleme bulunmaktadır. (Katalog No: 1-74, Fotoğraf No: 1-74, Çizim No: 1-74).

Pendantif haçlar kendi içerisinde yassı ve oval kesitli olarak gruplandırılmıştır.

4.1.1.1. Yassı kesitli pendantif Haçlar

Yassı kesitli pendantif haçlar biçim ve ölçü bakımından birbirinden farklılık göstermektedir. Her haçın kol uçları; iç bükey, düz, dış bükey, yuvarlak/yarım dairesel ya da kol uç köşeleri yassı daire, damla, topuzlu vb. biçimlerde bitirilmiştir. Haçların yatay kol uzunlukları 1,2-11,8 cm; dikey kol uzunlukları 2,1-15,6 cm arasında değişmektedir (Katalog No:1-74). Bu haçların ölçü, biçim ve bezeme özellikleri açısından 7 alt gruba ayrılarak değerlendirilmesi yapılmıştır.

Şekil 4.2. Pandantif Haçların Genel Dağılımı.

TİP 1: Kol uçları iç ve dış bükeyli, düz yassı kesitli pandantif haçlar, Katalog No: 2, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 27, 30, 31, 41, 42, 44, 45, 48, 50, 51, 52, 54, 57, 58, 59, 65, 68, 69, 70, 71.

TİP 2: Uçları köşelerden bir/ikişer yassı dairesel pandantif haçlar, Katalog No: 32, 39, 46, 62.

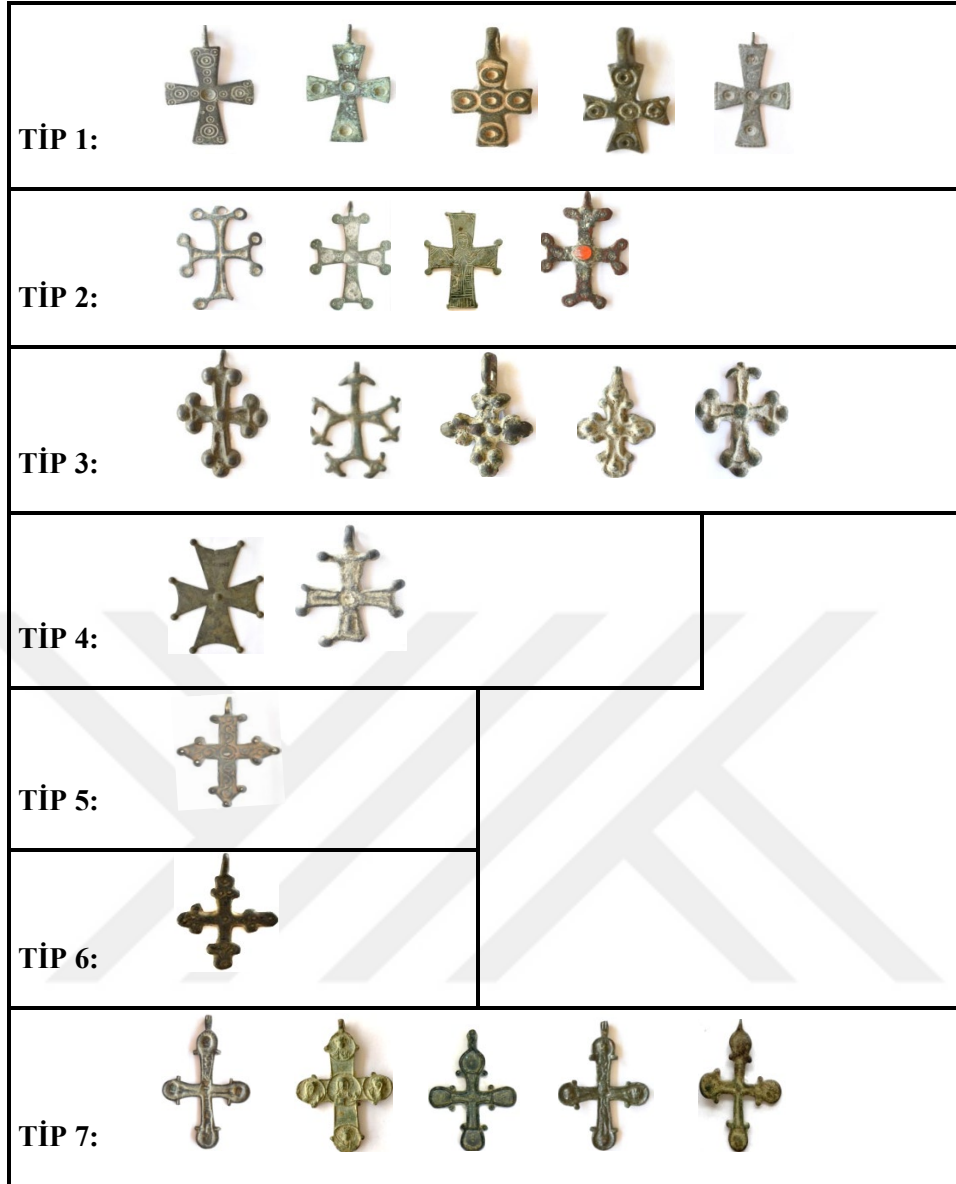
TİP 3: Uçları köşelerden ikişer ve üçer topuz motifli pandantif haçlar, Katalog No: 25, 26, 28, 29, 37, 38, 47, 55, 64.

TİP 4: Kol uçları köşelerden ikişer damla motifli pandantif haçlar, Katalog No: 22, 56.

TİP 5: Yarım dairesel kol uçları ortadan ve iki yandan dışa küçük çıkıntılı yassı kesitli pandantif haçlar, Katalog No: 35.

TİP 6: Uçları yarım kabara dairesel ve köşelerde ikişer topuz motifli pandantif haçlar, Katalog No: 1.

TİP 7: Kol uçları yarım dairesel ve iki yandan dışa yassı pandantif haçlar, Katalog No: 34, 40, 43, 49, 67, 72, 74.

Şekil 4.3. Yassı Kesitli Pandantif Haçların Tipolojisi

4.1.1.2. Oval/Dairesel Kesitli Pandantif Haçlar

Oval/dairesel kesitli pandantif haçlar ölçü ve biçim açısından farklılık göstermektedir. Oval/dairesel kesitli haçların dikey kol uzunlukları 2,8-4,3 cm; yatay kol uzunlukları ise 1,7-2,9 cm arasında değişmektedir (Katalog No: 3, 5, 12, 13, 15, 33, 36, 53, 60, 61, 63, 66, 73).

Oval/dairesel kesitli pandantif haçlar biçim, ölçü ve süsleme özellikleri açısından 6 alt gruba ayrılarak değerlendirilmiştir.

TİP 1: Haç kolları birbirine eşit, merkezi haç bezemeli, boğumlu kolları ve kol uçları kesik koni biçimli pandantif haçlar, Katalog No: 13, 36, 60, 61.

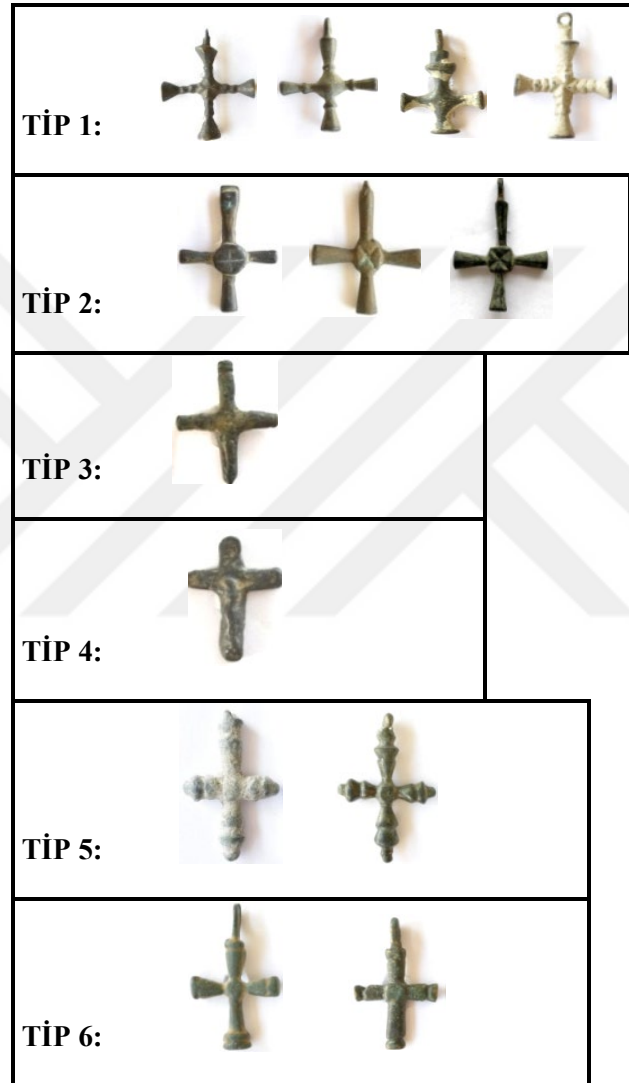
TİP 2: Merkezleri kare/dairesel biçimli kolları birbirine eşit, kol uçları konik biçimli pandantif haçlar, Katalog No: 12, 15, 73.

TİP 3: Dört haç kolu birbirine eşit, kol uçları sade, çiz/yivli bezemeli pendantif haçlar, Katalog No: 3.

TİP 4: Yatay kolları dikey kollardan kısa, alt dikey kolu daha uzun pendantif haçlar, Katalog No: 5.

TİP 5: Dikey kolları yatay kollarından uzun, merkezi kare bezemeli, kol uçları boğumlu ve sivri çıkıntılı pendantif haçlar, Katalog No: 53, 66.

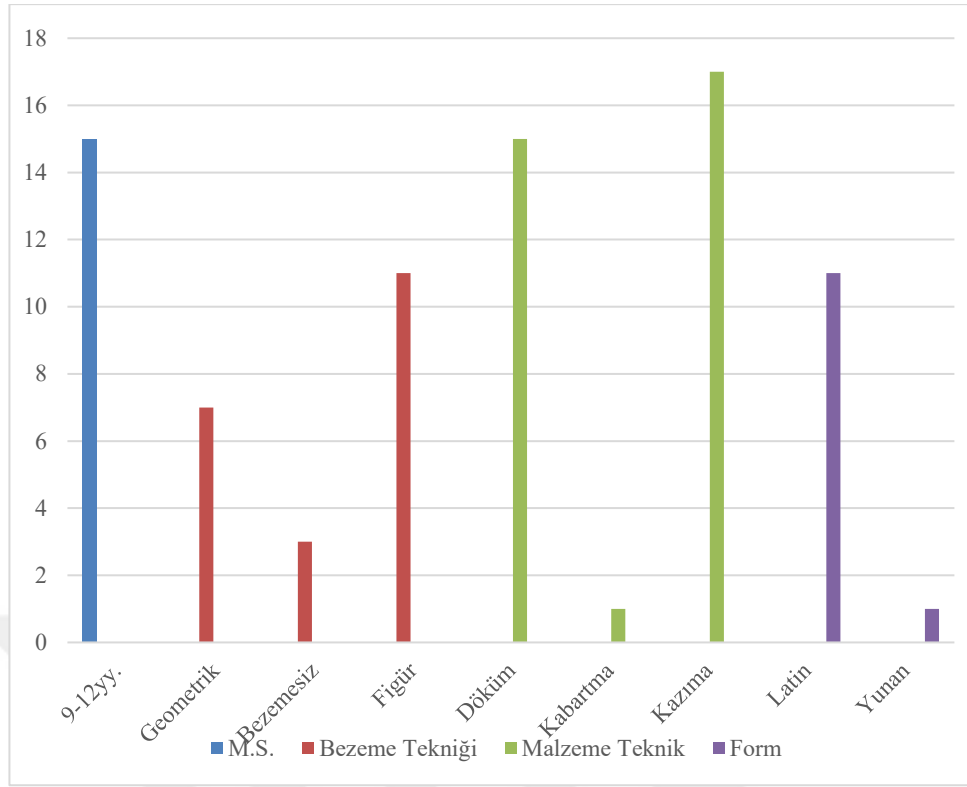
TİP 6: Haçın yatay kolları dikey kollardan kısa alt dikey kolu üst dikey koldan daha uzun, kol uçları tek sıra boğumlu pendantif haçlar, Katalog No: 33, 63.

Şekil 4.4. Oval/ Dairesel Kesitli Pendantif Haçların Tipolojisi.

4.1.2. Röliker Haçlar

Bu başlık altında Katalog numarası 75-90 arasını kapsayan on altı eser değerlendirilmiştir. Latin haçı formunda döküm tekniği ile yapılmış haçların bezeme ve ölçüleri farklılık göstermektedir. Haçların dikey kol ölçüleri 4,1-10,1 cm ile yatay kollarının ölçüleri 2,6-6,5 cm arasında değişmektedir.

Şekil 4.5. Röliker Haçların Genel Dağılımı.

Genellikle Latin haçı formunda yapılan eserlerin yüzeylerinde kazıma, oyma ve kabartma tekniği ile figürlü, geometrik, bitkisel bezemeler tasvir edilmiştir. Eserlerin genel durumu şöyledir:

- İkinci parçası yani arka yüzü dediğimiz kısmı eksik haçlar: Katalog No: 75, 76, 77, 78, 79, 82, 83, 84, 85, 88, 90.
- Bir ve ikinci parçası tam olan haçlar: Katalog No: 80, 81, 86, 87, 89.
- Askı halkası ve menteşesi kırık olan haçlar: Katalog No: 75, 76, 77, 79, 82, 83, 84, 86, 88, 89, 90.
- Kırık olan haçlar: 77, 83, 89 katalog numaralı haçların alt dikey kollarında kırıklık vardır.
- Askı ve menteşesi tam olan haçlar: 80, 81, 87.
- Figürlü olan haçlar: Katalog No: 75, 77, 78, 79, 80 (ön ve arka yüzü), 85, 86 (arka yüzü çukur bezemeli), 87 (ön ve arka yüzü), 88, 89 (ön ve arka yüzü), 90.
- Geometrik bezemeli haçlar: Katalog No: 76, 82, 83.
- Bezemesiz olan haçlar: Katalog No: 81, 84.

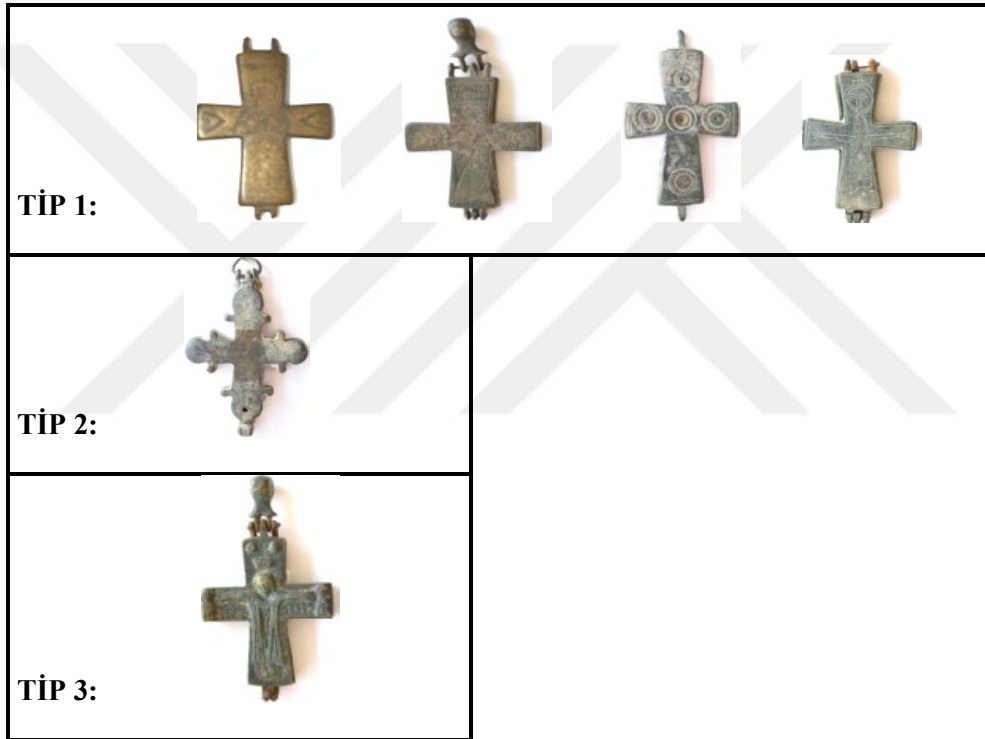
Röliker haçlar Bizans Döneminde ayrı bir öneme sahiptir. İstanbul'a getirilmelerinde imparatorların büyük etkisi olmuştur. Buna bağlantılı olarak röliklerin saklanması için büyük kiliseler inşa edilmiştir (Kalavrezou, 2017, s.97). Röliker haçlar Enkolpion (Campbell, 1991, s.700) adı verilen

ritüel ve inancı gösteren nesnelere kategorisi içerisindedir. Bu haçlar bezeme, ölçü ve biçim açısından üç alt başlıkta değerlendirilmiştir.¹⁶

TİP 1: Latin Haçı formunda yapılmış eserlerdir. Yatay kollar dikey kollardan kısa olup alt dikey kolu üst dikey koldan daha uzundur. Haç kolları merkezden dışa doğru genişleyerek açılmaktadır. Katalog No: 75-80, 82-86, 88-90.

TİP 2: Latin Haçı formunda yapılmış eser grubudur. Üst ve yatay kollar alt dikey koldan daha kısadır. Haç kollarının uçları yarım daire şeklinde ve iki yandan dışa küçük çıkıntılı biçimine sahiptir. Katalog No: 81.

TİP 3: Latin Haçı formunda ancak yatay kollar alt dikey koldan kısa olup üst dikey koldan biraz uzundur. Katalog No: 87.

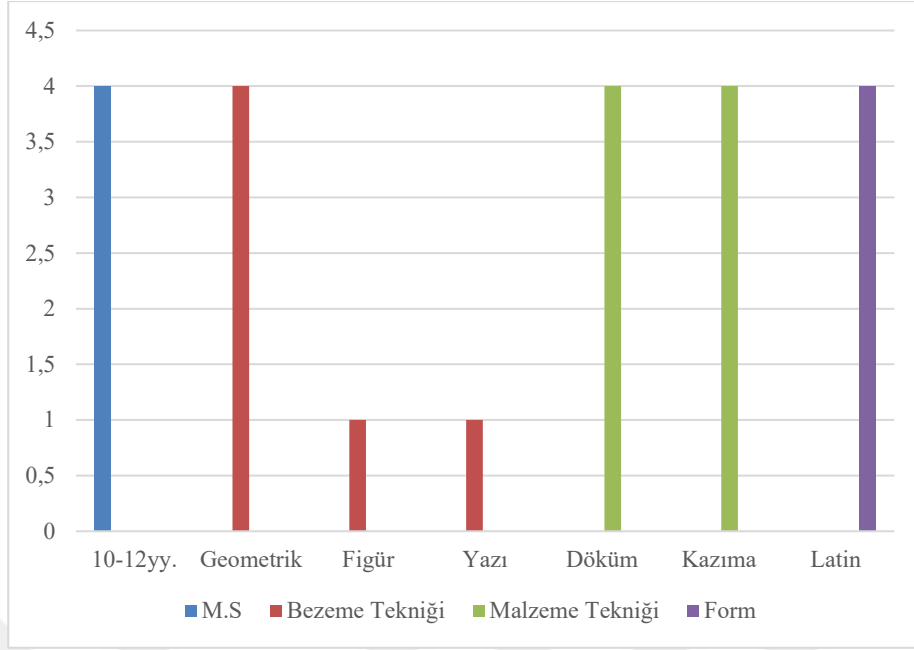

Şekil 4.6. Röliker Haçların Tipolojisi.

4.1.3. Takdis Haçı

Tez konumuzu oluşturan Takdis haçları katalog numarası 91-94 arasındaki 4 eseri kapsamaktadır. Latin haçı formunda yapılan haçların uzunlukları 10,5-14,3 cm ile genişlikleri 7,7-9,7 cm arasında değişmektedir.

¹⁶Detaylı bilgi için bkz. Pitarakis, 2006.

Şekil 4.7. Takdis Haçların Genel Dağılımı

Bu eserler üç alt başlıkta değerlendirilmiş olup durum analizi ise şöyledir:

TİP 1: Kol uçları üç yapraklı yonca motifli haçlar, Katalog No: 91, 94.

TİP 2: Kol uçları iç bükey kesitli ve köşeleri topuz motifli haç, Katalog No: 92.

TİP 3: Kol uçları iç bükey kesitli ve köşeleri yassı damla motifli haç, Katalog No: 93.

-Üzeri dairesel/nokta bezemeli haçlar, kazıma, oyma ve kabartma tekniği kullanılmıştır. Katalog No: 91, 92, 94.

-Kol uçları çizgi bezemeli olan haç, Katalog No: 93.

-Kırık olan haçlar: Katalog No: 91 üst dikey ve yatay kol uçlarında motif kırık ve noksandır. 93, yatay haç kolunun bir köşesi kırık noksandır. 94, Alt dikey haç kolu kırık noksandır.

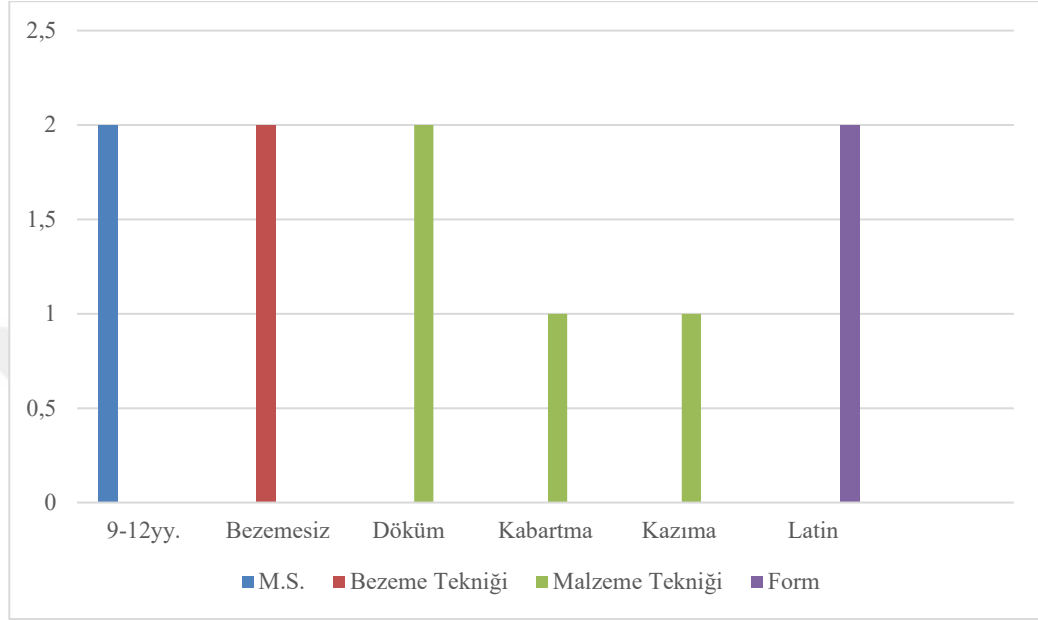
-Tam olan haçlar: Katalog No: 92.

Şekil 4.8. Takdis Haçların Tipolojisi.

4.1.4. Tören Haçı

Çalışılan eserler içerisinde katalog numarası 95, 96 olan iki eseri kapsamaktadır. Uzunlukları 2,5-10,5 cm ile genişlikleri 6,5-12 cm arasında değişmektedir. Katalog numarası 95 olan haç bezemesizdir ve aşırı oksitlenmiştir. Katalog numarası 96 olan haç ise kaideli olup merkezine saydam renkli bir cam yerleştirilmiştir.

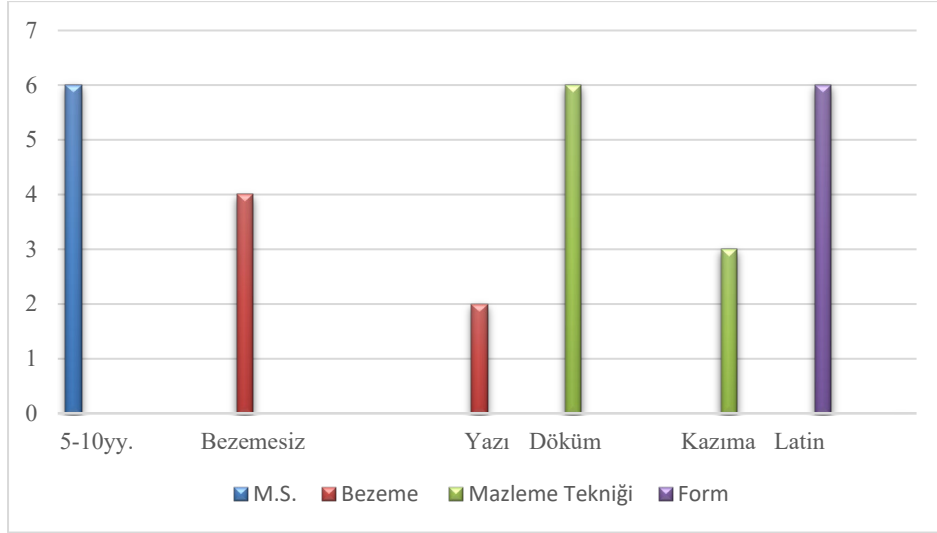

Şekil 4.9. Tören Haçların Genel Dağılımı.

4.1.5. Aplik Haç

Bu başlık altında katalog numarası 97-102 arasını kapsayan eserler incelenmiştir. Bu eserlerin herhangi bir yer ya da obje ile bağlantılı olarak kullanıldığı düşünülmeyle birlikte uzunlukları 2,5-18 cm ile 1,6-13,2 cm arasında değişmektedir. Eserlerin genel durumu şöyledir:

- Katalog numarası 97 olan aplik haçın alt kolu kırıktır, haçın kare biçimli merkezinin içerisinde “X” işareti vardır. Haç kol uçları üçgen biçiminde bitirilmiştir. Haçın ön ve arka yüzü bezemesizdir.
- Katalog numarası 98 olan aplik haçın dört kolunda birer delik bulunmaktadır. Üst dikey haç kolunda 4 satır, alt dikey haç kolunda 3 satır; yatay kollarda ise ikişer sıra yazı görülmektedir.
- Katalog numarası 99 olan aplik haçın merkezi dikdörtgen biçimlidir. Haçın kolları oval bitirilmiştir. Bezemesizdir.
- Katalog numarası 100 olan aplik haç 99 numaralı aplik haç ile aynı özelliklere sahiptir.
- Katalog numarası 101 olan aplik haçın dört kolunda birer delik vardır. Yatay haç kollarının köşeleri üstten yay biçiminde birleştirilmiştir ve bu kısımda görünen yazı tam okunamamıştır.
- Katalog numarası 102 olan aplik haçın dikey kollarında birer delik mevcuttur. Bezemesizdir.

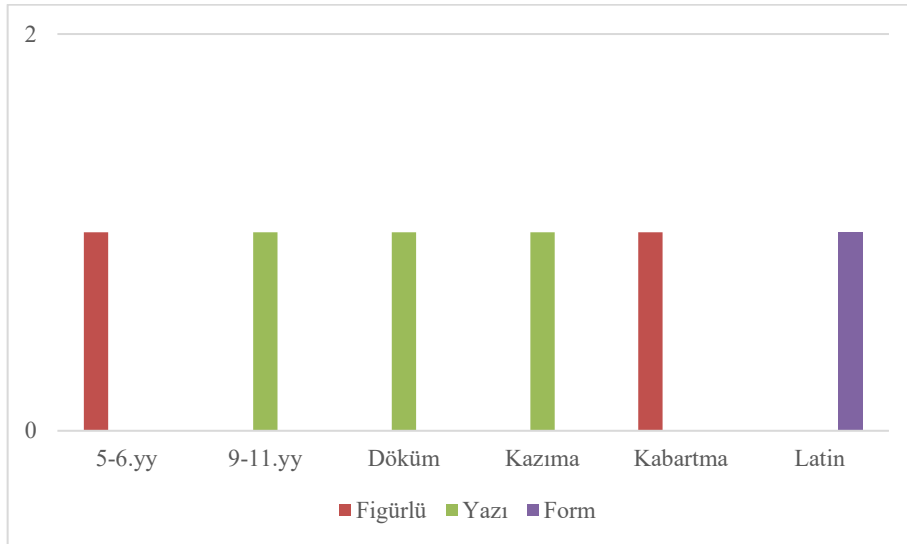

Şekil 4.10. Aplik Haçların Genel Dağılımı.

4.1.6. Adak Haçı

Adana Müzesinde bulunan tezimizin konusunu oluşturan haçlar içerisinde 103 ve 104 katalog numaralı iki haç bu başlık altında değerlendirilmiştir. Uzunlukları 5-8,6 cm ile genişlikleri 3,6-6 cm arasında değişmektedir. Haçların durumları şöyledir:

- Katalog numarası 103 olan adak haçı altından yapılmış olup Latin haçı formundadır. Merkezde çarpmışta İsa, haç kollarında ise aziz/İncil yazarları/melek figürleri görülmektedir. Kabartma tekniği kullanılmıştır.
- Katalog numarası 104 olan adak haçında dört kolunda yazı mevcuttur; ancak tam okunamamıştır. Haç merkezinde sarmal motifi görülmektedir.

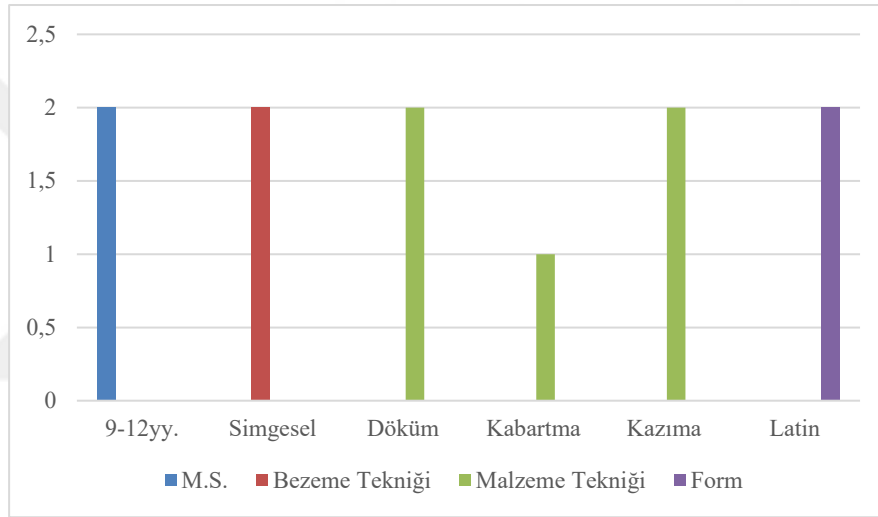

Şekil 4.11. Adak Haçlarının Genel Dağılımı.

4.1.7. Haç Kalıbı

Tez konumuzu oluşturan 106 adet eser içerisinde 105 ve 106 katalog numaralı objeler haç kalıbıdır. Bu kalıpların genel durumu ise şöyledir:

- Katalog numarası 105 olan haç kalıbı camdan yapılmış olup merkezinde Latin haçı formlu haç vardır. Uzunluğu 8 cm genişliği 5,2 cm olup bu eserin kalıp olmasının yanında mühür olarak kullanıldığı da düşünülmektedir.
- Katalog numarası 106 olan haç kalıbı taştan yapılmıştır; uzunluğu 5,4 cm genişliği 3,8 cm. Latin haçı formlu, haç kolları merkezden dışa doğru genişlemekte ve haç kollarının köşelerinde birer damla motifi görülen takdis haçının kalıbı yapılmıştır. Merkezde “x” işareti, kollarda sivri ucu merkeze dönük üçgen motifi ve çevrelerinde küçük dairesel/nokta bezemeler görülmektedir.

Şekil 4.12. Haç Kalıbı Genel Dağılımı.

4.2. Haçların Formları

Bizans'ta haçın önemli bir simge haline gelmesiyle haç tür ve formlarında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bunlar içerisinde konuda değerlendirilen Şekil:3'te yer verilen haçlar yaygın kullanılan haçlar arasındadır. Andreas Haçı, Antonius Haçı, Yunan/Ortodoks Haçı, Kulplu Haç, Latin Haçı, Çapa Haç, Patrik Haçı, Petrus Haçı, Papa Haçı, Gamalı Haç, Vaftiz Haçı, Malta Haçı, Staurogram Haçı, Yerusalem (Kudüs) Haçı ve Potent haçı içerisinde Adana Müzesi'nde bulunan eserlerin formları çoğunlukla Latin ve Yunan Haçı formu olarak değerlendirilmiştir.

Çalışma konumuzda 1-74 arasında katalog numarası verilen pendentif haçlardan katalog numarası 1,3, 5, 12, 13, 15, 23, 25, 29, 33, 34, 35, 36, 37, 40, 43, 47, 49, 53, 55, 56, 60, 61, 63, 64, 66, 67, 72, 73 ve 74 olan otuz adet pendentif haçlar Yunan haçı formunda değerlendirilmiştir. Bu haçların genel özellikleri şöyledir: haç kolları merkeze doğru hafif genişlemekte, kollar birbirine eşit ya da yakın uzunluktadır.

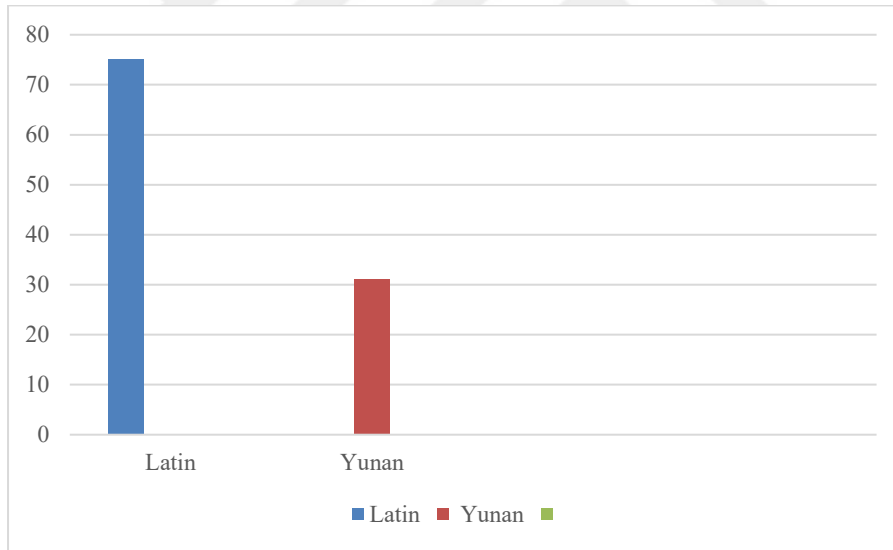
Katalog numarası 2, 4, 6-11, 14, 16-22, 24, 26, 28, 30-32, 38, 39, 41, 42, 44-46, 48, 50-52, 54, 57, 58, 59, 62, 68, 69-71 olan kırk dört pandantif haçlar Latin haçı formundadır. Kol uçları düz, iç-dış bükey, köşeleri yassı damla, daire, topuz olarak sonlandırılmıştır. Haçın yatay kolları dikey kollardan kısa; alt dikey kol ise yatay ve üst koldan daha uzundur.

Pendantif haçlar kendi arasında yassı ve oval/dairesel kesitli haçlar olarak iki alt başlıkta değerlendirilmiştir. Yassı kesitli pendantif haçlar özellikleri temel alınarak 7 tipte; oval/dairesel kesitli haçlar ise 6 tipte incelenmiştir.

Katalog numarası 75-90 arasında olan on altı adet röliker haç, Latin haçı formundadır. Üç tipte değerlendirilen röliker haçlar bezeme, malzeme-teknik ve ölçü açısından farklılık göstermektedir.

Katalog numarası 91-94 arası olan dört adet takdis haçları Latin haçı formundadır. Üç tipte değerlendirilmiştir. Katalog numarası 95 ve 96 olan iki adet tören haçı Latin haçı formundadır. Katalog numarası 97, 98, 99 ve 100 olan dört adet aplik haçlar Yunan haçı; katalog numarası 101 ve 102 olan iki adet haç ise Latin haçı formundadır.

Katalog numarası 103 ve 104 olan iki adet adak haçı Latin haçı formundadır. 105, 106 katalog numaralı eserler haç kalıbı olduğu için form açısından değerlendirilmemiştir.

Şekil 4.13. Haçların Genel Formları

4.3. Malzeme Teknik

Anadolu coğrafyası bereketli toprakları kadar zengin maden yataklarına sahip olmasıyla da her zaman gözde bir yerleşim yeri olmuştur. İnsan oğlunun var oluşundan itibaren ihtiyaçları karşılayacak unsurlar doğada aranmıştır. Pişmiş toprak, taş, ahşap, kemik, boynuz gibi malzemeler kullanılırken yerleşik yaşama geçilmesiyle değişen şartlar sonucu günlük hayatta kullanılan araç gereç çeşitliliği ve

sayısı artınca daha dayanıklı malzeme üretme aşamasına geçilmiştir. Bunun için de doğada var olan madenleri bulma arayışı başlamıştır. Tarihte insan oğlunun tanıştığı ilk maden bakırdır.¹⁷

M. S. I. yy.da Kıbrıs, Anadolu ve Doğu Pontus bölgelerinde demir, altın ve bakır madenleri açısından oldukça zengindir. 370 ve 392 yılında Theodosius Kodeksinde ilk kez altın madeninden bahsedilmiş; özellikle altından vergi alındığı o dönem tutulan kayıtlardan bilinmektedir. ¹⁸İlk çağdan itibaren Anadolu'da hakimiyet kuran uygarlıklar madenleri işlemiş ve zamanla el becerisinin, teknolojinin gelişmesiyle kısa zamanda birçok eser ortaya çıkarmışlardır. Sosyal ve ekonomik hayatı etkileyen maden yatakları siyasi hayatı da etkilemiştir. Birçok imparatorluğun savaşmasına sebep olmuştur. Bizans ve Sasani arasında tampon bölgeyi oluşturan Armenia'daki altın madeninden kaynaklı anlaşmazlıklar uzun yıllar sürmüştür. Bunun dışında sınır bölgelerinde Bizans ve İran arasında madenlerden kaynaklı çekişmeler devam etmiştir.

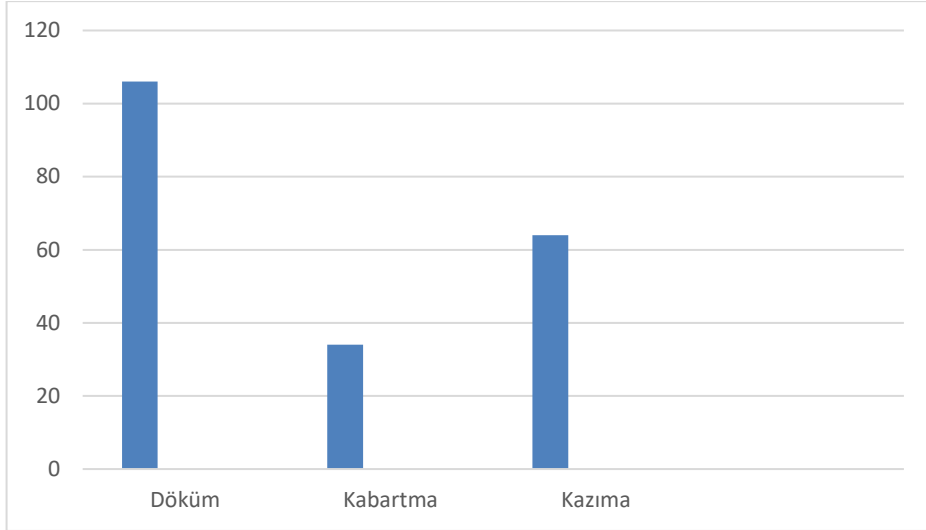
Bizans İmparatorluğunda madenler hayatın her alanında kullanılmıştır. MS.4. yy.da I. Constantinus döneminde Hıristiyanlığın kabul edilmesi ve yayılması sonucunda maden sanatında kültürel sentez kendini göstermiştir. Dökümler resmi ve dini atölyelerde yapılmıştır (Atasoy, 2010, 59). İkonaklazma döneminde imparator tarafından dini tasvirlerle tapınma yasaklanmıştır. Bu dönemin bitmesiyle kuyumculuk gelişme göstermiştir. 10-12.yy. da özellikle emay tekniği ¹⁹ yükselişe geçmiş ve dönemin liturjik eşyalarına dini konular işlenirken bu teknik uygulanmıştır. Bizans maden sanatında altın, bakır, gümüş, bronz, demir ve pirinç (bakır çinko alaşımı) gibi malzemeler kullanılmıştır.

Malzeme teknikleri yapım ve süsleme olmak üzere iki başlığa ayrılmaktadır.

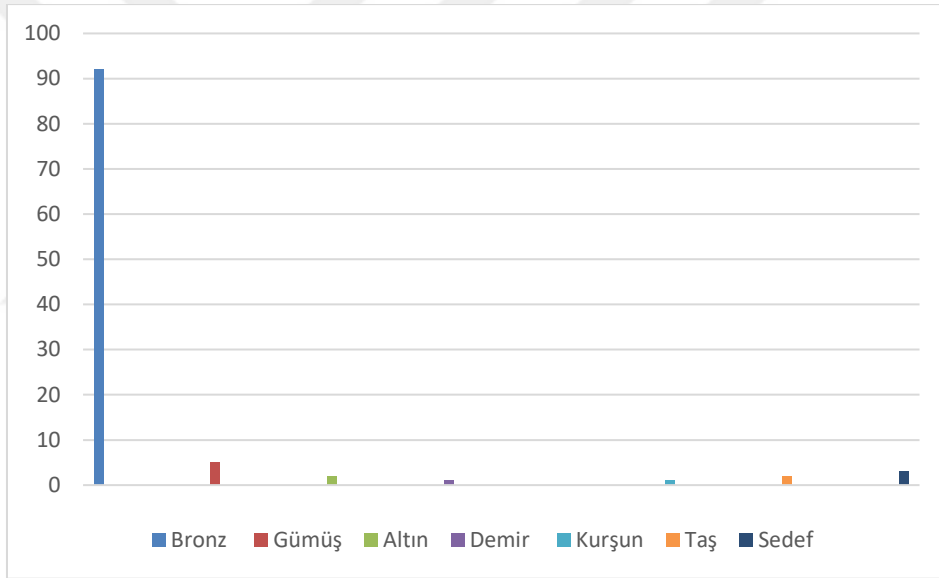
¹⁷Bkz. Ünsal 2016, s.4.

¹⁸Bkz. Atasoy 1981, s.32.

¹⁹Emay Tekniği: Metallerin yüzeylerinin silikat ya da camsı yapıyla kaplanıp 500-800 o C arasında fırınlanması sonucu elde edilen bir yüzey kaplama şeklidir. Bkz. <http://www.muhendisalemi.com/emay-kaplamaemaye/> (Erişim Tarihi: 10.08.2023)

Şekil 4. 14. Haçların Genel Malzeme Teknik Dağılımı

Şekil 4. 15. Haçların Malzeme Dağılımı.

4.3.1. Yapım Teknikleri

Maden eserlerin yapım tekniği döküm, dövme ve tornado çekme olmak üzere üç yöntemle yapılır.

-Döküm Tekniği: Potada belli bir ısıda eritik madenin ilgili kalıba dökülerek dondurulması yöntemidir. Kalıp çıkarmada özellikle bal mumu ve sabun kullanılır

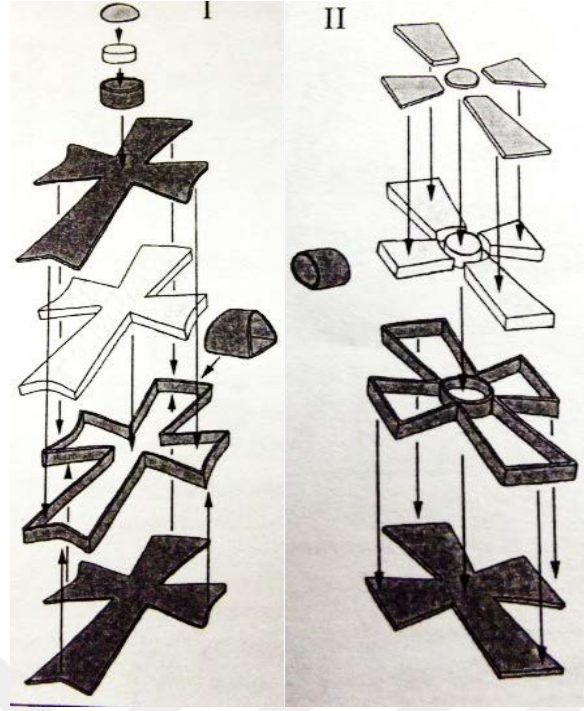
Şekil 4. 16. Haç Kolye Taş Döküm Kalıbı ve Taş Döküm Kalıbı (Ünlüler, 2019, s. 229)

-Dövme Tekniği: Şekillendirilecek madenin kalıba döküldükten sonra dövülerek levha haline getirilmesidir.

-Tornada Çekme Tekniği: iki yöntemle uygulanır. Birincisinde torna tezgahına kabın ahşap kalıbı yerleştirilir. Tornanın hızlı çalıştırılmasıyla madeni levha kalıbın dış formunu alır. İkincisinde ise ahşap kalıp oyulur ve içine levha çivileme tekniğiyle koyulur. Tornanın çalıştırılmasıyla levha kalıbın içine baskı yapılır ve kalıbın şeklini alır.

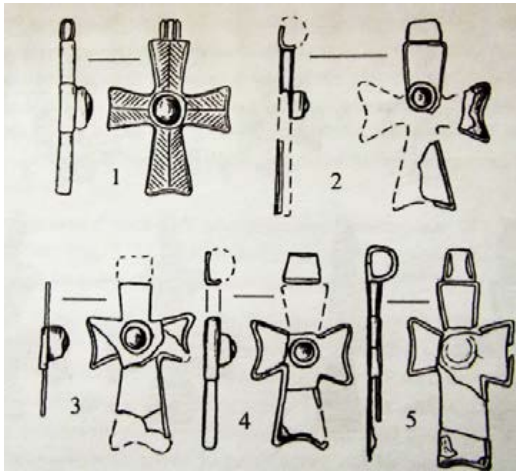
Madenlerde birleştirme işleminde perçin ya da lehim aracı uygulanır. Perçin, küçük çivilerle birleştirme işlemidir. Delikler karşılıklıdır ve bunlardan çiviler geçirilerek levha birleştirilir. Lehim ise erime ısısı düşük maden ya da alaşımları ile yapılan birleştirme yöntemidir.

Hıristiyanlığın resmi din olmasıyla önemi artan haç, sivil ve dini mimaride yaşamın her alanında kullanılır hale gelmiştir. Böyle olunca haç yapımı ve çeşitliliği artmıştır. Malzeme olarak altın, gümüş, bronz, kurşun, ahşap gibi madenler kullanılmıştır. Ekonomik nedenler malzemenin niteliğini ve niceliğini etkilemiş 10.yy.dan sonra gümüş haçlar yerini bronz haçlara bırakmıştır. 6-7.yy.da haç yapımında tel kullanıldığı bilinmektedir. Tel haçlar uçlara doğru genişleyen forma sahiptir. Genellikle orta kısımlarında konik/yuvarlak bir çukur ya da delik bulunur ve bu kısımlara renkli taşlar yerleştirilir.

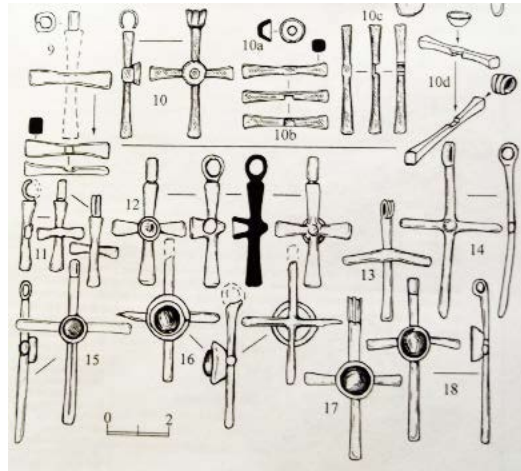

Şekil 4. 17. Kaplama yöntemlerini gösteren çizimler (Taş, 2014, s. 26)

Metal haç yapımında tek bir madeni kullanmak yerine daha ekonomik olması açısından ahşap ya da demirden yapıp üzerini gümüş ve bronz levhalarla kaplamak daha ucuz ve yaygın kullanılan bir yöntem olmuştur. Kaplama yöntemi ikiye ayrılır. Birincisinde kaplama çatal uçlu, içi boş plakayla kesilmiş iki bölümden oluşur. Orta kısımda içi boş haç bulunur. Haçın içerisi doldurulmuş ve iki tarafına da dar bir plaka bandı eklenir. Haçın merkezine silindirik plaka deliği açılmış ve buraya boncuk yerleştirilir. Üst dikey haç koluna ise ip/zincir için askı halkası eklenir. İkincisinde ise kaplamada aynı yöntem uygulanır; fakat ortadaki delik kısım sonradan üst kısma eklenmez, haçın içi boş olan orta kısmında yer alır. İç kısmı buna uygun doldurulur ve üst kaplama da aynı şekilde yapılır (Taş, 2014, s. 25-26).

Şekil 4. 18. Orta Kısım Delikli (Taşlı) Haçı Gösteren Çizim (Taş, 2014, s.29).

Şekil 4. 19. Telin Metal Haçın Yapımında Kullanılmasını Gösteren Çizim (Taş, 2014, s.29)

4.3.2. Süsleme Teknikleri

Kabartma, Kazıma, Kalıpla Kabartma, Delik işi (Kesme, Ajur), Kakma, Telkari, Niello, Mine ve Kaplamadır.²⁰

-Kabartma: Madenin şekil aldıktan sonra iç ya da dış yüzeyinin çekişlenerek motifinin oluşturulmasıdır. Yüksek kabartmada obje içten çekişlenir. Dıştan çekişlemede ise motif üstte kalacak şekilde kabın gövdesi çekişlenir. Alçak kabartmada bu yöntem uygulanır ve zemin çökertilir; motifler ise kabartma olarak kalır.

-Kazıma: Uçları sivri aletle kabın yüzeyinin kazınmasıdır.

-Delik İş: Kesici bir uçla motif dışındaki bölümlerin kesilip çıkartılmasıdır.

-Değerli Taşlarla Süsleme: Eserin üzerindeki yuvalara yerleştirme işlemidir. Bu yuvalar iki yöntemle açılır. Birincisi Chample yönteminde süsleme yapılmak istenen motif çökertilerek yuvalar açılır ve içine taş yerleştirilir. İkincisinde ise Cloisonne yöntemiyle tellerin eserin üzerine eklenerek taşın veya minenin yerleştirileceği yuvalar oluşturulur.

Tez çalışmamızın konusunu oluşturan 106 adet haç içerisinde Katalog No.su 105 ve 106 olan eserler Haç Kalıbı olduğu için değerlendirmeye alınmamıştır. 104 adet haçın malzeme yapım ve süsleme teknikleri açısından genel durumları şöyledir:

Pendantif Haçlar, tunç ya da taş kalıplara döküm tekniğinde farklı boyutlarda yapılmıştır. Katalog No.su 5 olan haç kurşun, 22 olan gümüş, 23 olan altın, 41 olan taş; diğerleri ise bronz malzeme kullanılarak yapılmıştır. Üst dikey haç kolunun yüzeyine askı deliği açılanlar Katalog No.su 7, 41 ve 51 olan eserlerdir. Diğerlerinde ise üst dikey haç kolunun üzerine yarım ay şeklindeki askı halkası kaynakla eklenmiştir. Askı halkası eksik olanlar ise Katalog No.su 3, 5, 11, 12, 13, 22, 30, 37, 52 ve 53'tür. Merkezi ve kolları yuvalı olan haçlar Katalog No.su 8, 14, 23, 24, 27, 39, 44 ve 45'tir. Katalog No.su 62 olan haçın merkezinde değerli taş vardır. Katalog No.su 23 olan pendantif haçın merkezinde bulunan taş günümüze ulaşmamıştır. Süsleme tekniğinde kabartma, kazıma ve delik işi kullanılmıştır.

Röliker haçlar, Hıristiyanlıkta önemli kişilerin röliklerinin saklandığı objeler olması açısından haç türleri içerisinde ayrı bir öneme sahiptir. Bu haçların kentteki büyük atölyelerde yapıldığı bilinmektedir. Katalog No.su 78 ve 80 olan haçlar gümüş, 81 olan tunç diğerleri ise bronz malzemedenden döküm tekniği ile yapılmıştır. Röliker haçlar iki parçalı olup çoğunun ikinci parçası eksiktir. İki parça birbirine menteşelerle birleştirilmiştir. Katalog No.su 76 olan röliker haçın birinci parçasında merkezde delikli yuva vardır. 82 katalog numaralı haçın birinci parçasının merkezi yuvalıdır. 83 katalog numaralı haçın birinci parçasının merkez ve haç kolları yuvalıdır. Katalog No.su 84 olan haçın

²⁰Konu içeriği gereği ilgili tekniklere değinilmiş olup diğerlerine yer verilmemiştir.

birinci parçasının merkezi delikli dir. 86 katalog numaralı haçın ise ikinci parçasının haç merkezi ve kolları delikli dir. Buraya yerleştirildiği düşünölen değerli taşlar günümüze ulaşmamıştır. Süsleme tekniği olarak kabartma kazıma ve delil işi görölmektedir. Bu haçlar kalıba döküm tekniğinde yapılmıştır.

Takdis Haçları Katalog No.su 91-94 arası olup kalıba döküm tekniğiyle yapılan haçlardır; hepsi bronz malzemeden yapılmıştır. 91, 93 ve 94 katalog numaralı haçların merkezlerinde değerli taşların yerleştirildiği yuva izi belirgindir; bu taşlar günümüzde yoktur.

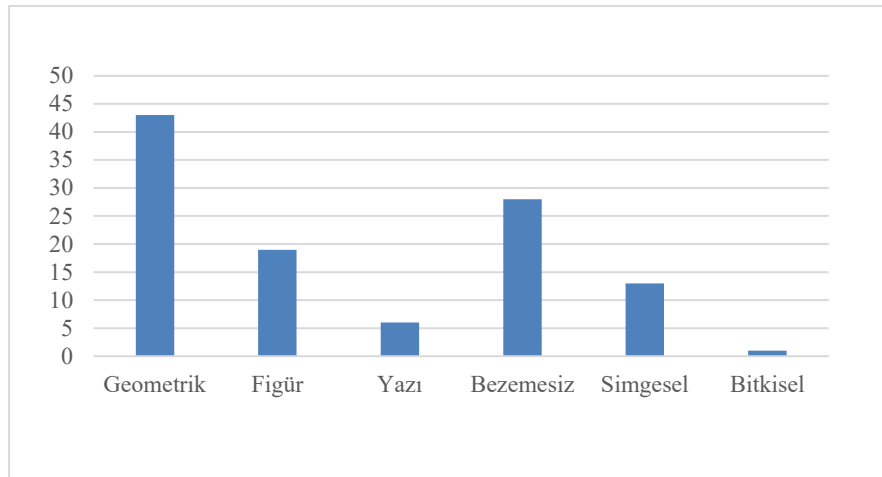
Tören Haçları, farklı boyutlarda ve malzemeden kalıba döküm tekniğiyle yapılmıştır. 95 katalog numaralı haç demirden, 96 katalog numaralı haç ise gümüşten yapılmıştır ve merkezinde boncuk bulunmaktadır, kaidesinde delik vardır.

Aplik Haçlar, başka bir objeyle kullanılmaktadır, döküm tekniğiyle yapılmıştır. Katalog No.su 97, 99 ve 100 olan haçlar sedef, 98, 101 ve 102 olanlar ise bronz malzemeden yapılmıştır. 98 ve 102 katalog numaralı haçlar birbirine merkezden çivi ile tutturulmuştur. Süsleme tekniği olarak da kazıma tekniği kullanılmıştır.

Adak Haçlarından katalog numarası 103 olan haç altın, 104 olan ise bronz malzemeden yapılmıştır. Döküm ve kesim tekniği kullanılmıştır.

4.4. Bezeme

Pendantif Haçlarda geometrik, simgesel, figür ve bitkisel bezemeler kazıma ve kabartma tekniğiyle yapılmıştır. Pendantif haçların ön yüzü bezemeli/bezemesiz olup arka yüzleri bezemesizdir.

Şekil 4. 20. Haçların Genel Bezeme Dağılımı.

Pendantif Haçlardan 1'er örnekte bitkisel (Katalog No'su 35) ve geometrik (Katalog No'su 38) bezemeye yer verilmiştir. Katalog Numarası 2, 8, 24, 44, 45 olan haçlarda merkez ve kollarında büyük, çevresinde ise küçük dairesel motifler bezelidir ve kazıma tekniğiyle yapılmıştır. Katalog

Numarası 1, 4, 6, 7, 10, 14, 16, 17, 19, 20, 21, 27, 31, 39, 42, 48, 50, 52, 54, 57, 62, 65, 68, 69, 70 olan pandantifler haçlarda kazıma tekniğiyle yapılmış merkez ve kollarda dairesel motifli bezemeler vardır.

Merkez ve haç kolları kabara motifli haçlar 22, 25, 29, 47, 55, 64 ve 67 katalog numaralıdır. Bezemesiz olarak değerlendirilenler katalog numarası 3, 11 (merkezde kazıma tekniğiyle '+' işareti), 102, 13, 15 (merkezde kazıma tekniğiyle 'x'), 18, 23, 26, 28, 30, 32, 33, 36, 40, 41, 49, 51 (kalkerli olduğu için bezemesi belli değildir), 53, 56, 58 (kalkerli olduğu için bezemesi belli değildir), 60, 61, 63, 66, 71, 72, 73, 74 (kazıma tekniğiyle merkezde '+', kollarda 'x' işareti vardır) olan haçlardır.

Katalog No'su 5 ve 9 olan pandantif haçların merkezinde stilize üslupta Çarmıhta İsa kabartması, 43'te merkezde İsa, dört haç kolunda İncil yazarları (?) tasviri kabartma tekniğiyle verilmiştir. 46 katalog numaralı haçın merkezinde kazıma tekniği ile yapılmış orans durumunda Meryem tasviri vardır. Katalog No'su 34 olan haçta ise kollarda kabartma motifine yer verilmiştir.

Çalışmamızda yer verilen 75-90 arasındaki röliker haçlardan figürlü bezemeli olanlar:

- Katalog No'su 75 olan haçın merkezinde kazıma tekniği ile yapılmış Aziz figürü
- Katalog No'su 77 olan haçın merkezinde kazıma tekniği ile Aziz figürü
- Katalog No'su 78 olan haçın merkezinde kazıma tekniği ile Çarmıhta İsa figürü²¹
- Katalog No'su 79 olan haçın merkezinde kazıma tekniği ile orans durumunda İsa figürü
- Katalog No'su 80 olan haçın merkezinde kazıma tekniği ile Meryem ve Çocuk İsa, yatay kollarda Aziz figürü; arka yüzde ise yine kazıma tekniği ile yapılmış merkezde İsa, kollarda dört büyük melek tasviri
- Katalog No'su 85 olan haçın merkezinde kazıma tekniği ile yapılmış Aziz figürü çevresinde çizgisel bezeme
- Katalog No'su 86 olan haçın merkezinde kazıma tekniği ile Çarmıhta İsa, arka yüzde ise merkez ve kollarda birer dairesel çukur/yuva ara boşluklarda çizgisel bezeme
- Katalog No'su 87 olan haçın merkezinde kabartma tekniği ile Çarmıhta İsa, yatay kollarda Vaftizci Yahya ve Meryem; arka yüzde kabartma tekniği ile merkezde İsa, kollarda dört İncil yazarları (?)
- Katalog No'su 88 olan haçın merkezinde kazıma tekniğiyle İsa tasviri
- Katalog No'su 89 olan haçın merkezinde kazıma tekniği ile İsa, arka yüzde Meryem tasviri
- Katalog No'su 90 olan haçın merkezinde kazıma tekniğiyle Aziz figürü görülür.

Geometrik bezemeli grubunda Katalog No'su 82 olan haçın merkez ve kollarında kazıma tekniğiyle yapılmış birer dairesel motif; 83 katalog numaralı haçın merkez ve kollarında dairesel

²¹Röliker haçlar konusunda detaylı bilgi için bkz. Pitarakis, 1998, s.81-102.

çukur/yuva, boşluklarında ise çizgi bezemeye yer verilmiştir. Katalog No'su 84 olan haçın merkezinde dairesel delik vardır. 76 numaralı katalogda yer alan haçın yüzeyinde kazıma tekniği ile çizgisel bezeme yapılmıştır, merkezinde dairesel delik görülür. Katalog No'su 81 olan haçın ön ve arka yüzü bezemesizdir. Aziz ve Azize figürleri liturjik eserlerde haçlar üzerinde sıklıkla tasvir edilmiştir (Acara Eser, 2020, s. 119).

Takdis Haçları 4 adet olup bunlardan Katalog No'su 91 ve 94 olan haçlar geometrik bezeme grubunda değerlendirilmiştir. Haçın merkez ve kolları kazıma tekniği ile yapılmış küçük dairesel bezemeli, köşeleri ise üç damla motiflidir. 92 katalog numaralı haçın kollarında kazıma tekniği kullanılan birer dairesel motif, köşeleri damla/topuz motiflidir. Katalog No'su 93 olan haçın kolları çizgi bezemeli olup kol köşeleri yassı damla motiflidir; kazıma tekniği ile yapılmıştır.

Tören Haçları grubunda yer alan 95 ve 96 katalog numaralı haçlar bezemesizdir.

Aplik Haç grubundan Katalog No'su 97 olan haçın merkezinde kazıma tekniği ile yapılmış 'x' işareti vardır. 98 katalog numaralı haçta kazıma tekniği ile yazı bezemesi görülür. 99, 100 ve 102 katalog numaralı haçlar bezemesizdir. Katalog No'su 101 olan haçın ön yüz kenarları çizgisel bezemelidir.

Adak Haçlarından 103 katalog numaralı haçın merkezinde kabartma motifi ile yapılmış merkezde Çarmıhta İsa, kollarda ise dört İncil yazarı/Aziz figürü 'ne (?); Katalog No'su 104 olan haçta ise merkezde sarmal motife, kollarda yazıya yer verilmiştir.

4.5. Tarihlendirme

Çalışmaya konu olan Adana Müzesi haçlarından katalog numarası 105 ve 106 olan eserler haç kalıbı olduğu için bu başlık altında değerlendirilmemiştir. Katalogda tanıtılan 104 haç (pandantif, röliker, takdis, tören, aplik ve adak haçı) örnekleri doğrultusunda "tür, form, malzeme ve teknik, bezeme" başlıkları altında ayrıntılı bir şekilde dönem özellikleri belirtilerek incelenmiştir. Karşılaştırmalı olarak incelenen haçların benzerleri tespit edilerek her eser için ait olabileceği bir tarih önerisinde bulunulmuştur ki burada eserlerin malzeme-teknik, üslup özelliklerine dikkat edilmiştir.

Tarihlendirmede, kazı sonuç yayınlarından, lisansüstü tezlerden, seminer tezlerinden, yurt içi ve yurt dışı müze/sergi kataloglarından, konu ile ilgili çalışmalardan yararlanılmıştır. Kimi çalışmalarda benzer eser üzerinde farklı bir tarihlendirme yapıldığı görülmüş ve çalışmadaki eserle ilgili tarihlendirme verilirken yakın tarihli çalışma örnek alınmıştır. Katalog içerisinde detaylı bir açıklamaya yer verildiği için tekrara düşmemek adına bu kısımda tekrardan bir tarihlendirme detayına girilmemiştir.

- Kol uçları iç ve dış bükeyli, düz yassı kesitli Tip 1 grubunda değerlendirilen Katalog Numarası 21 olan pandantif haçın (Şekil 5.26) benzer örneğine ancientresource.com adresinde rastlanılmıştır ve eser 4-8.yy. arasına tarihlendirilmiştir (Şekil 5.27). Merkezde ve yan kollarda

görülen kazıma tekniği ile yapılmış iç içe daire motifleri, Bizans sanatında özellikle erken M.S. 6. yüzyıldan 12. yüzyıla kadar geniş bir yelpazede görülmektedir. Bu bağlamda benzerlikleri açısından Kat. No'su 4, 6, 16, 17, 19, 20, 21, 42, 50, 52, 54, 57, 59, 65, 68, 69, 70 olan eserleri de buraya eklemek mümkündür.

Şekil 4. 21. Katalog Numarası 21 olan pendentif haç

Şekil 4. 22. Pendentif Haç (ancientresource.com)

- Merkezi kare/dairesel biçimli kolları birbirine eşit, kol uçları konik biçimli Tip 2 grubunda değerlendirilen Katalog Numarası 15 olan oval kesitli pendentif haçın (Şekil 5.28) benzer örneğine (Şekil 5.29) ancientresource.com adresinde rastlanılmıştır ve 9-12.yy. arasına tarihlendirilmiştir.

Şekil 4. 23. Katalog Numarası 15 olan pendentif haç

Şekil 4. 24. Pendentif Haç (ancientresource.com)

- Uçları köşelerden ikişer ve üçer topuzlu Tip 3 grubunda yer alan 29 Katalog numaralı yassı kesitli pendentif haçın (Şekil 5.30) form ve üslup açısından benzer örneğine (Şekil 5.31) edgarlowen.com adresinde rastlanılmıştır ve 7-9.yy. arasına tarihlendirilmiştir.

Şekil 4. 25. Katalog Numarası 29 olan pendentif haç

Şekil 4. 26. Pendentif Haç (edgarlowen.com)

- Kol uçları köşelerden ikişer damla motifli Tip 4 grubuna dahil 22 Katalog numaralı yassı kesitli pendentif haçın (Şekil 5.32) benzer örneğine (Şekil 5.33) British Museum koleksiyonunda rastlanılmıştır ve 6-7.yy. arasına tarihlendirilmiştir.

Şekil 4. 27. Katalog Numarası 22 olan pendentif haç

Şekil 4. 28. Pendentif Haç (British Museum)

- Latin haçı formulu Tip 1 grubunda yer alan Katalog numarası 80 olan röliker haçın (Şekil 5.34) benzer örneğine (Şekil 5.35) British Museum koleksiyonunda rastlanılmıştır ve 11.yy.a tarihlendirilmiştir.

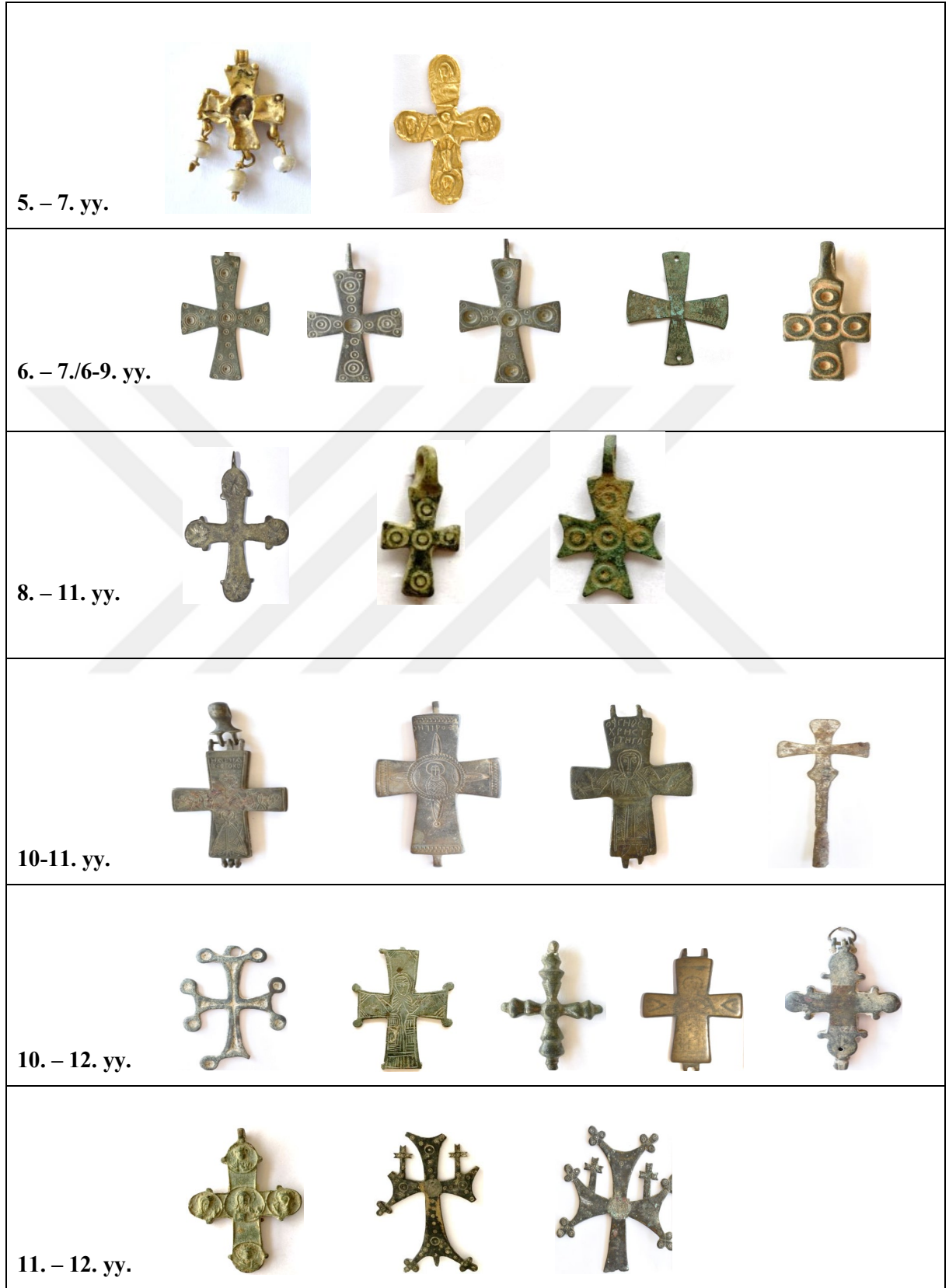

Şekil 4. 29. Katalog Numarası 80 olan röliker haç

Şekil 4. 30. Röliker Haç (British Museum)

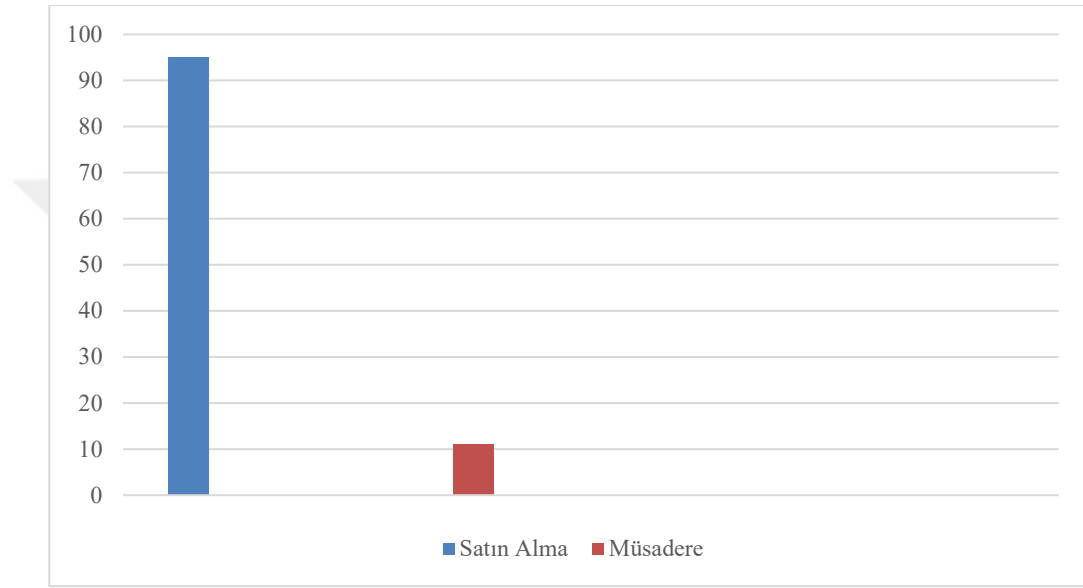
Benzer örnekleriyle karşılaştırılan eserlerin tarihlendirilmeleri aşağıdaki tabloda bulunmaktadır.

Şekil 4. 31. Haçların Yüzyıllara Göre Genel Dağılımı

SONUÇ

“Adana Müzesi’nde Bulunan Haçlar” başlıklı yüksek lisans tezinde, Bizans Dönemine ait 106 madeni haçın müzelere müsadere (11), satın alma (95) olarak kazandırıldığı; tür olarak Pandantif Haçlar (74), Röliker Haçlar (16), Takdis Haçı (4), Tören Haçı (2), Aplik Haç (6), Adak Haçı (2), Haç Kalıbı (2) ndan oluştuğu (Bkz. Şekil 5.4); form olarak Latin Haçı ve Yunan Haçına (Bkz. Şekil 3.3) sahip oldukları tespit edilmiştir. Tez çalışmasında haçların tanımı, tarihçesi, liturjideki yeri ve önemine değinilerek 106 haç eser grubu ait olduğu dönemden çok eserin kimliği diyebileceğimiz envanterine detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Genel olarak aşağıdaki durumlar tespit edilmiştir.

Şekil 5. 1. Haçların Müzeye Geliş Şeklinin Genel Dağılımı

-Bizans Dönemine ait 106 adet madeni ve doğal taş malzemeli haçın; gümüş, altın, bronz, kurşun, demir; taş ve sedeften farklı ölçülerde kalıba döküm tekniği ile yüzeylerinde bitkisel, geometrik, simgesel ve yazı gibi bezemelerin kazıma ve kabartma tekniklerinde yapıldıkları, kimi eserlerin yüzeyinde ise sadece yuvaların, deliklerin yer aldığı ve bunların içerisine renkli taş ya da cam yerleştirildiği bilinmektedir.²²

-Haç formlarından Latin ve Yunan Haçı formlarının ağırlıkta olduğu, pandantif haçlarda her iki formda yapılmıştır. Bu haçlar yanında taşımanın kolay olması adına küçük boyutlu, herhangi bir objeyle birlikte, önemli bir kişiye adak için, takdis ve törenlerde, önemli kişilerin eşyalarının korunması amaçlı yapılmıştır. Haç türlerinde pandantif haç, formunda ise Latin haç çoğunluktadır. Malzeme olarak çoktan aza doğru sıralama yapılacak olursa bronz ilk sırada yer alır. Dönemin ekonomik şartları ve doğada ham maddesini oluşturan madenin kolay bulunması açısından kullanımı yaygın olmuştur. Haçların yapımında genel olarak kalıba döküm tekniği uygulanmıştır. Bunun dışında

²²Bkz. Rice, 1963.

Katalog No'su 95, 98 ve 102 olan haçlar farklı teknik kullanılarak iki parçası merkezden çivi ile tutturulmuştur. Dönem atölyelerinde Bizans imparatorluğunun gelişmesine paralel olarak el sanatlarının, estetik anlayışının, atölye çalışma şartlarının değişmesi ve ihtiyaçlar neticesinde bunun yanında farklı siyasi otoritelerle yapılan kültürel etkileşim haçlarda tek tip tür görmek mümkün olmamıştır. Haçların ölçüleri kullanım yerine (kilise), kullanacak kişiye göre değişiklik göstermiştir (Dodd 1987, s. 168).

-Haç türlerinde süsleme tekniği olarak kazıma ve kabartma ayrıca oyma teknikleri kullanılmıştır. Kazıma ve kabartma tekniği genellikle bronz haçlarda görülürken gümüş, altın malzemeli haçlarda da görülmüştür. Malzemenin niteliğine göre teknikler seçilmiştir. Döküm tekniği bronz eserlerde daha çok kullanılmıştır. Maden malzeme teknik işlenişine uygulanış biçimlerine bakıldığında katalogdaki haç eserlere özgü olmadığı diğer yayın ve müze koleksiyonundaki eserlerde kısacası diğer maden eser çeşitlerinde kullanıldığı anlaşılmıştır. Haçlar, tür bakımından kendi içinde alt gruplara ayrılarak ortaya çıkan çeşitlilik ile de dikkat çekmiştir.

-Bezeme açısından değerlendirilen 104 haç eserin bezeme süslemelerinde kabartma tekniğinde İsa, Meryem, Vaftizci Yahya, Azizler, Dört İncil Yazarı, Dört Melek gibi kutsal figürlerin tasvirleri yapılmıştır. Geometrik ve bitkisel motifler kazıma tekniği ile yapılarak eserin çoğunlukla ön yüzünde yer almıştır. Röliker haçlar dışındakilerin arka yüzleri bezemesizdir. Bazı haç eserlerde ise merkezlerinde haç imgesi diyebileceğimiz “x”, “+” şeklinde süsleme vardır.

-Katalogda yer alan 106 haçın ölçülerinde farklılık olduğu anlaşılmıştır. Bunda bir açıdan kilisenin büyüklüğü ya da yaptıran kişinin statüsünün etkili olması diğer açıdan da belli standart ölçülere sahip bir kalıbın ya da teknik kuralın olmamasının etkili olduğu kanaatine varılmıştır. Yazıtlı haçlar okunabildiği ölçüde kime ait oldukları ve neden yapıldığı ile ilgili bilgilerine değinilmiş; ancak bazı eserlerin yüzeyleri aşırı aşınma olduğu için okunamamıştır.

-Haç eserlerinin bazılarında envanter kaydında müzeye geliş tarihleri ve bulunduğu yer bilgisi olmadığı için katalogda bu bilgilere yer verilememiştir. Dolayısıyla bu eserlerin Adana ve çevresi haricinde başka bir yerleşim yerinden, kazıdan gelmesi muhtemeldir. Bunun dışında ait olduğu dönem içerisinde ticaretle ya da sosyal göç sonucuyla da gelmiş olması düşünülmüştür. Katalogdaki haçlar için envanter kayıt bilgilerinden hareketle Adana dışındaki müze eserleriyle, farklı yayım ve lisansüstü tezlerle, bu alandaki çalışmalarla karşılaştırılıp kesinlik verilmeden ait olabileceği tarih aralığı düşünülerek tarihlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmamız Adana Müzesinin Bizans Dönemine ait maden özellikle bronz eserler bakımından zenginliğini göstermektedir. Haçlara verilen önem kullanılan malzemenin, işçilik ve süslemelerden, kaliteden anlaşılmaktadır.

KAYNAKLAR

- Acara Eser, M. (2004). Anadolu Medeniyetleri Müzesi Koleksiyonunda Bulunan Bir Ermeni Haçı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 21(1), 143-151.
- Acara Eser, M. (1998). Bizans Ortodoks Kilisesinde Liturji ve Liturjik Eserler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 15(1), 183-201.
- Acara Eser, M. (2020). *Bizans Maden Sanatı: Dini Törenlerde Kullanılan (Liturjik) Eşyalar*. Bilge Kültür ve Sanat Yayınları.
- Acara Eser M. (2010). Hıristiyanlıkta Haç Kültü ve Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde Bulunan Bir Grup Haç. Sema Doğan ve Mine Kadiroğlu (Ed), *Prof. Dr. S. Yıldız Ötügen'e Armağan* (ss.27-43) içinde. Bizans ve Çevre Kültürler.
- Acara Eser, M. (2015). Komana Kazısı Metal Buluntularından Bir Grup: Röliker Haçlar. D. B. Erciyas ve M. N. Tatbul (Ed.), *Komana Ortaçağ Yerleşimi* (ss.167-180) içinde. Ege Yayınları
- Albayrak, K. (2004). Dinsel Bir Sembol Olarak Haç'ın Tarihi. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 7(19), 105-129.
- Altay, M. H. (1965). *Adım Adım Çukurova*. Çukurova Turizm Derneği.
- Altun, F.İ. (2020). Bandırma Arkeoloji Müzesinde Yer Alan Bizans Dönemine Ait Bronz Haçlar. *DEÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7(1), 133-151.
- Altun, F. İ. (2015). *Kuş Adası, Kadıkalesi/Anaia Kazısı 2001-2012 Sezonu Bizans Küçük Buluntuları* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ege Üniversitesi
- Atasoy, S. (1981). *Bizans ve Osmanlı Devrinde Madenler*. Sanat Tarihi Yıllığı.
- Avşaroğlu, N. (2021). *Anadolu Madencilik Tarihi*. Ege Yayınları.
- Apraş Kuruca, E. (2019). *Yeni Adana Gazetesinin (Seyhan) Vilayetindeki Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Konuları Ele Alması 1927-1937* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Barış, Ş. (2011). *Bolu Müzesi Bizans Dönemi Eserleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Bayram, F. (2021). Haç Kültü ve Tao Klarceti Bölgesinde Haç Betimlemeleri. *Lycus Dergisi*, (4), 89-162.
- Brown, P. (2000). *Geç Antikçağ'da Roma ve Bizans Dünyası* (T. Kaçar, Çev.). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Bouras, L. – Cutler, A. (1991). “Cross, Processional”. *The Oxford Dictionary of Byzantium*, 1. Oxford University Press.
- Buyruk, H. (2014). Adana Arkeoloji Müzesi'ndeki Haç Rölikerler, *Arkeoloji ve Sanat*, 1(145), 127-136.
- Buyruk, H. (2013). Giresun Müzesinde Bulunan Rölikerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(29), 136-144.
- Buyruk, H. (2013). Silifke Müzesindeki Haç Rölikerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(33), 504-512.
- Campbell, S. D. – Cutler, A. (1991). “Enkolpion”, *The Oxford Dictionary of Byzantium I*. Alexander Kazhdan (Ed.), Oxford University Yayınları, s.700.
- Cotsonis, J. A. (1994). *Byzantine Figural Processional Crosses*, Susan A. Boyd and Henry Maguire (Çev.), Washington: D. C. Dumbarton Oaks Byzantine Collection Publications, s.8-10.

- Çakmakçı, Z. (2021). Thyateira Kazısı Bizans Dönemi Madeni Buluntular, Engin Akdeniz, Barış Gür, Nihal Akıllı (Ed.), *Tyhateira İçin 11 Yıl (2011-2021 Dönemi Kazılarının Sonuçlarına İlişkin Yazılar* (ss.235-268) içinde. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Danık, E. (2003). Unutulan Bir Cumhuriyet Aydını, Ali Rıza Yalgın. *Kebikeç*, 16, 326-327.
- Demirel, G.Z. (2016). “Kütahya Müzesinden Bir Grup Metal Eser”, İçinde Kütahya Müzesi 2015 Yıllığı, 241-268, Kütahya.
- Dodd, E. C. (1987). “Three Early Byzantine Silver Crosses”. Studies on Art and Archeology in Honor of Ernst Kitzinger on His Seventy-Fifth Birthday. *Washington D.C: Harward University Dumbarton Oaks Papers*, 41, 165-179.
- Elyiğit, U. (2022). Bursa Arkeoloji Müzesi’ndeki Madeni Haç Örnekleri. *İstanbul Üniversitesi Yayınevi Ar-Sanat Dergisi*, 18, 173-200.
- Eroğlu, A. H. (2000). Hıristiyanların Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 41(1), 309-325.
- Frazer, M.E. – Cutler, A. (1991). “Reliquary” The Oxford Dictionary of Byzantium, A. Kazhdan (ed.), 3, Oxford University, s.1782.
- Gregory, T. E. – Cutler, A. (1991). “Milvian Bridge”, The Oxford Dictionary of Byzantium II, Alexander Kazhdan (Haz.), New York: Oxford University Press, s.1375.
- Gül, A. (2018). Haçın Hıristiyan Teolojisindeki Yeri ve Önemi. *Şırnak Üniversitesi Yayınları*, 19(13), 1-112.
- Gülçay, S. (1943-1944). Adana Şehrinin Tetkiki. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü*. İstanbul.
- Heid, S. (2006). Kreuz, Reallexikon für Antike und Christentum, Anton Hierseman (Ed.), 21, Stuttgart, s.1100-1147.
- Kaçar, T. (2009). *Geç Antik Çağ’da Hıristiyanlık. Doğu’da İsa Doktrini’nin Siyasi ve Entelektüel Tarihi*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Kalavrezou, I. *Bizans Sarayında İmparatorluk Törenleri ve Rölik Kültü Büyük Saray Kültürü (829-1204)*”, Henry Maguire (Ed.), (M. Günay, Çev.). Yapı Kredi Yayınları, 2017, s.97.
- Kaplan, A. (2016). Çukurova’ya Yerleşen Oğuz Boyları ve Obaları’nın Kullandıkları Yayla Yolları Üzerindeki Antik Yerleşimler, *Akademik Sosyal Araştırmaları Dergisi*, 4(34), 311-321.
- Kavlak, A. (2009). Hıristiyanlıkta İncil Yorumlarının Tarihsel Kaynakları. *Kaygı*, 18(1), 240-256
- Keleş, V. (2003). Modern Müzecilik ve Türk Müzeciliği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2(1-2), 1-16.
- Kılınç, O. (2012). *Adana Arkeoloji Müzesindeki Roma Dönemi Heykeller Kataloğu* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Kırkıl, T. (2008). *Adana Kent Merkezinde Cami Mimarisinin Geçmişten Günümüze Gelişimi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Koçyiğit, O. (2018). Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi Bizans Dönemi Maden Haçları. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 35(2), 110-121.
- Kuhn, H. W. (1982). Die Kreuzstrafe während der frühen Kaiserzeit. Ihre Wirklichkeit und wertung in der Umwelt des Urchristentums. Wolfgang Haase (ed.). *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt*, 25.1. Hilderard Temporini, Walter de Gruyter, Berlin, s.745-749.
- Kretschmer, H. (2008). *Lexikon der Symbole und Attribute inder Kunst*. Reclam Verlag, Ditzingen Stuttgart, s. 234.
- Korpozilos, A. – Cutler, A. (1991). “The Cross in Every Day Life”, The Oxford Dictionary of Byzantium, 1 (New York: Oxford University Press), s.551.

- Menzi, A. (1965). *Adana'da Ramazanoğulları'ndan Kalan Mimari Eserler* [Yayımlanmamış lisans tezi]. İstanbul Edebiyat Fakültesi.
- Mercangöz, Z. (2007). "Kalanlar" 12 ve 13. Yüzyıllarda Türkiye'de Bizans, I. Uluslararası Sevgi Gönül Bizans Araştırmaları Sempozyumu, Vehbi Koç Vakfı Sergisi, 251.
- Mercangöz, Z. (2012). Kuşadası, Kadıkalesi/Anaia Kazısı: Bizans Döneminden Birkaç Küçük Buluntu. *Ege Yayınları, Byzas* 15, 223-232.
- Morgan, G. (2010). Yeni Roma ya da Konstantin Şehri Bizans'ın Kısa Tarihi. E. Ç. Babaoğlu (çev.) İstanbul: Kalkedeon Yayınları, s.19.
- Moorhead, J. (1985). Iconoclasm, The Cross And The Imperial Image. *Byzantion*, 55(1), 176.
- Nasıfoğlu, D. (2021). *Adana Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Unguentarium* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Okuyucu, D. (2023). Erzurum Arkeoloji Müzesinde Bulunan Bizans Dönemine Ait Bir Grup Madeni Haç. *İstanbul Üniversitesi Yayınevi*, 19, 365-392.
- Özdemir, H. ve Öztaşkın, G.K. (2009). Denizli Arkeoloji Müzesinde Yer Alan Bizans Dönemi Maden Haçlarından Bir Grup. İçinde *XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 489-500. Denizli.
- Pitarakis, B. (1998). Un groupe de croix reliquaires pectorales en bronze a decor en relief attribuable a Constantinople avec le Crucifie et la Vierge Kyriotissa. *Cahiers Archeologiques*, 46, 81-102.
- Pitarakis, B. (2006). Les Croix- Reliquaires Pectorales Byzantines en Bronze. *Bibliothèque des Cahiers Archeologiques*, 16, Paris: Pickard.
- Quinn, J. (1974). *The theology of the Eucharist*, The Mercier Press.
- Rice, D. T. (1963). *Art of the Byzantine Era*, New York.
- Sandin, K. A. (1992). Middle Byzantine Bronze Crosses of Intermediate size: Form Use and Meaning [Yayımlanmış Doktora Tezi]. Ph. D. The State University of New Jersey.
- Schimmel, A. (2017). *Dinler Tarihine Giriş*. Recep Kibar (haz.). Külliyyat Yayınları.
- Savuran, Ş. (2021). *A. Özkan Arıkan Türk Envanterine Kayıtlı Haçlar ve Metal Eser Koleksiyonu*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Manisa Celal Bayar Üniversitesi.
- Sayın, E. – Seçkin, Seçkin. (2023). Çobankala'den Enkolpion Röliker Haçlar, *İstanbul Üniversitesi Yayınevi Art-Sanat Dergisi*, 1, 503-530.
- Şakiroğlu, H. M. *Haç*, (İstanbul: DİA XIV, 1996), 529-558.
- Taft, R. S. (1991). "Eucharist". *The Oxford Dictionary of Byzantium*, 2. Oxford.
- Taş, T. (2014). *M.S. 4-7. Yüzyıllar Arasında Haç Motiflerinin Gelişimi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Taşyıldız, D. (2016) *Anadolu'da Başlangıcından MÖ. I. Binyıla Kadar Gamalı Haç (Swastika) Motifinin Ortaya Çıkış ve Gelişimi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi.
- Ünal, A. & Girginer, S. (2007). *İlk Çağlardan Osmanlı Dönemi'ne Kadar Kilikya'da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeolojisi*. Homer Kitapevi.
- Ünlüler, Y. (2019). *Kapadokya Bölgesi Müzelerindeki Bizans Dönemine Ait Madeni Haçlar* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi
- Yalçın, Ü. (2016). Anadolu Madencilik Tarihine Toplu bir Bakış. *Yer Altı Kaynakları Dergisi*, 5(9), 1-11
- Yıldırım Ateş, B. (2021). *İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Bizans Dönemi Liturjik Eserler* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Anadolu Üniversitesi.

Yıldırım Palaz, S. (2017). “Muğla-Fethiye Arkeoloji Müzesi Bizans El Sanatı Maden Eserleri: Bronz Haç Örneklerinden Pandantif Haç”, (26. Ortaçağ kitabında yayımlanacaktır).

Yıldız, M. (2019). *Anadolu’da Bizans Dönemi Duvar Resimlerinde I. Constantinus ve Helena ile Beraber Gerçek Haç Betimlemeleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi.

Yıldız, S. (2017). *Bizans Tarihi, Kültürü, Sanatı ve Anadolu’daki İzleri*. Detay Yayıncılık.

Yıldırım, T. (2010) *Kentsel ve Arkeolojik Sit Alanında Adana, Tepebağ Höyüğü ve Planlanma Sürecinde Arkeoloji, Kentsel Dönüşüm, Rehabilitasyon ile Arkeopark Kavramı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi.

İnternet Kaynakları

Ancient Resource (1998). Cross. <https://www.ancientresource.com/images/biblical/holy-land-crosses/JM2678.jpg> adresinden 28 Kasım 2023 tarihinde alınmıştır.

Ancient Resource (1998). Cross. <https://www.ancientresource.com/images/biblical/holy-land-crosses/JM2668.jpg> adresinden 28 Kasım 2023 tarihinde alınmıştır.

Edgar L. Owen, Ltd. (2023). Cross. <https://www.edgarlowen.com/b4647.jpg> adresinden 28 Kasım 2023 tarihinde alınmıştır.

Mühendis Alemi (2016, Nisan 27). Emay Kaplama. <https://www.muhendisalemi.com/emay-kaplamaemaye/> Erişim Tarihi: 10.08.2023 tarihinde alınmıştır.

TDK (2022). Haç. <https://www.sozluk.gov.tr/2022> adresinden 20 Nisan 2022 tarihinde alınmıştır.

TDV-İA İslam Ansiklopedisi (t.y). Haç. <http://islamansiklopedisi.org.tr/hac...salib/2022>. adresinden 10 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.

The British Museum (2023) Cross. https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_OA-802 adresinden 15 Kasım 2023 tarihinde alınmıştır.

The British Museum, (2023). Reliquary-Cross. https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_1986-1002-1_1 adresinden 15 Kasım 2023 tarihinde alınmıştır.

The Met (200-2023). Shell Cross. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/464900> adresinden 20 Kasım 2023 tarihinde alınmıştır.

BENZERLİK RAPORU ÖZET SAYFASI

ADANA MÜZESİNDE BULUNAN HAÇLAR

ORJİNALLİK RAPORU

% 10 BENZERLİK ENDEKSİ	% 10 İNTERNET KAYNAKLARI	% 1 YAYINLAR	% 4 ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ
----------------------------------	------------------------------------	------------------------	--------------------------------

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikerisim.erbakan.edu.tr İnternet Kaynağı	% 3
2	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 1
3	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	% 1
4	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	<% 1
5	cdn.istanbul.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
6	Submitted to Canakkale Onsekiz Mart University Öğrenci Ödevi	<% 1
7	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	<% 1
8	auzefkitap.istanbul.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
9	publications.lsmuni.lt İnternet Kaynağı	<% 1

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı :

Doğum Tarihi :

E-mail :

Öğrenim Durumu :

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Sanat Tarihi	Hacettepe Üniversitesi	2009
Yüksek Lisans	Sanat Tarihi	Mersin Üniversitesi	2023

Görevler :

Görev Ünvanı	Görev Yeri	Yıl
Uzman (Sanat Tarihi)	Adana Müze Müdürlüğü	2015-

ESERLER (Makaleler ve Bildiriler)

1. Anazarbos&Anavarza Antik Kenti'nin Önemi ve Arkeopark Düzenlemesi, Ankara: Akademisyen Kitapevi, 2021.